

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΒΙΟΪΑΤΡΙΚΗ

**“Η συμβολή της Τ.Π.Ε. κατά την διδασκαλία και εκμάθηση της Ιστορίας εις την
πέμπτη και την έκτη τάξη της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.”**

Μαυράδα Ολυμπία

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επιβλέπων

Δρακόπουλος Βασίλειος

Επίκουρος Καθηγητής

Λαμία, 2019

UNIVERSITY OF THESSALY
SCHOOL OF SCIENCE
INFORMATICS AND COMPUTATIONAL BIOMEDICINE

“The role of ICT in the teaching and learning of history in the fifth and sixth grade of primary school.”

Mavrada Olympia

Master thesis

Drakopoulos Vasileios

Lamia, 2019

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΒΙΟΪΑΤΡΙΚΗ

**“Η συμβολή της Τ.Π.Ε. κατά την διδασκαλία και εκμάθηση της Ιστορίας εις την
πέμπτη και την έκτη τάξη της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.”**

Μαυράδα Ολυμπία

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επιβλέπων

Δρακόπουλος Βασίλειος

Επίκουρος Καθηγητής

Λαμία, 2019

“Υπεύθυνη Δήλωση μη λογοκλοπής και ανάληψης προσωπικής ευθύνης”

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, και γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα και ενυπογράφως ότι η παρούσα εργασία με τίτλο “Η συμβολή της Τ.Π.Ε. κατά την διδασκαλία και εκμάθηση της Ιστορίας εις την πέμπτη και την έκτη τάξη της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης” αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές από τις οποίες χρησιμοποίησα δεδομένα, ιδέες, φράσεις, προτάσεις ή λέξεις, είτε επακριβώς (όπως υπάρχουν στο πρωτότυπο ή μεταφρασμένες) είτε με παράφραση, έχουν δηλωθεί κατάλληλα και ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Αναλαμβάνω πλήρως, ατομικά και προσωπικά, όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναται να προκύψουν στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής.

Η ΔΗΛΟΥΣΑ

10 Ιουλίου 2019

Υπογραφή

**“Η συμβολή της Τ.Π.Ε. κατά την διδασκαλία και εκμάθηση της Ιστορίας
εις την πέμπτη και την έκτη τάξη της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης”**

Μαυράδα Ολυμπία

Τριμελής Επιτροπή:

1. Βασίλειος Δρακόπουλος (Επίκουρος καθηγητής)
2. Ιωάννης Αναγνωστόπουλος
3. Αθανάσιος Κακαρούντας

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα μου κ. Βασίλειο Δρακόπουλο για την επιστημονική, πνευματική και ηθική υποστήριξη που μου παρείχε καθόλη τη διάρκεια της εκπόνησης της μεταπτυχιακής μου διατριβής. Επίσης ευχαριστώ τους κ. Ιωάννη Αναγνωστόπουλο και κ. Αθανάσιο Κακαρούντα που μου έκαναν την τιμή να είναι μέλη της τριμελούς μου επιτροπής. Επιπροσθέτως, ιδιαίτερη μνεία στην οικογένειά μου για την ανιδιοτελή και ανυπολόγιστη υποστήριξή τους κατά τη διάρκεια της περάτωσης της μεταπτυχιακής μου διατριβής.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι διττός. Στο πρώτο τμήμα της έρευνας έγινε ανασκόπηση σε ξένη και ελληνική βιβλιογραφία, ώστε να προσεγγιστεί η υφιστάμενη κατάσταση στο μάθημα της Ιστορίας, ως διδακτικό αντικείμενο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Συγχρόνως, μελετήθηκε και η Τεχνολογία Πληροφοριών και Επικοινωνιών στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, καθώς και η ένταξή της στο μάθημα της Ιστορίας. Επιπροσθέτως, αναλύθηκαν διεξοδικά οι θεωρίες μάθησης στη διδασκαλία της Ιστορίας στηριζόμενη στην Τ. Π. Ε., καθώς και τα βασικά χαρακτηριστικά των διδακτικών σκηνογραφιών. Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη θεωρητική αυτή προσέγγιση έπαιξε το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π) καθώς περιγράφηκαν αναλυτικά οι οδηγίες του σε όλα τα επίπεδα στόχων της διδασκαλίας της Ιστορίας.

Στο δεύτερο κομμάτι της μελέτης διεξήχθη μία πειραματική προσέγγιση στην Ε' και ΣΤ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου με κεντρικό άξονα τη χρήση τεχνολογιών Πληροφοριών και Επικοινωνίας στο μάθημα της Ιστορίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι και από τα δύο τμήματα της παρούσας έρευνας προέκυψαν αρκετά και χρήσιμα συμπεράσματα τα οποία αναλύονται διεξοδικά. Μία σειρά πλεονεκτημάτων καθώς και περιορισμών που προέκυψαν αναδεικνύουν αφενός τα ευεργετήματα της συσχέτισης της διδασκαλίας με χρήση της Τ. Π. Ε. και αφετέρου τα σκοτεινά σημεία τα οποία πρέπει να φωτιστούν και να επιλυθούν, ώστε η διεξαγωγή του μαθήματος να είναι μία πιο εύκολη και αποτελεσματική διαδικασία και για τους μαθητές και για τους δασκάλους.

Λέξεις κλειδιά: Ιστορία, Δημοτικό Σχολείο, Τεχνολογία Πληροφοριών και Επικοινωνιών

ABSTRACT

The purpose of this study is twofold. In the first part of the survey, foreign and Greek bibliography as revised in an attempt to present the current way that history is treated as a lesson and a teaching subject in Primary education. Moreover, Information and Communication Technology in Primary education was studied and presented in terms of integration into during the history lesson in the classroom. Going even further, there is a detailed analysis of theories of learning in history teaching based on the ICT and the main features of the didactical scenes. The Institute of Educational Policy (IEP) has had a significant part in this theoretical analysis. Guidelines were described in detail at all levels of teaching history.

The second part of this study hosts an experimental approach conducted in the 5th and 6th grades of the Primary School. The experiment focuses on the use of information and communication technologies during the history teaching lesson. Both parts of the present study have revealed several useful and interesting conclusions, which are also thoroughly analyzed. A number of benefits and limitations have highlighted both the positive aspects of correlating teaching using ICT as well as some negative elements that need to be illuminated and resolved so that the teaching becomes easier and turns into a more efficient process for students and teachers.

Key words: History, Primary School, Information and Communication Technology History number teachers

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Περίληψη</i>	7
<i>Abstract</i>	8
<i>1. Εισαγωγή</i>	12
1.1 Σκοπός και Στόχοι	12
1.2 Διάρθρωση Εργασίας	12
<i>2. Η ιστορία ως διδακτικό αντικείμενο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση</i>	15
2.1 Εισαγωγή	15
2.2 Σκοποί και στόχοι της διδασκαλίας της Ιστορίας σύμφωνα με τις νέες οδηγίες του Ι.Ε.Π	16
2.3 Προβλήματα κατά τη διδασκαλία της Ιστορίας	18
2.4 Διδακτική Μεθοδολογία του μαθήματος της Ιστορίας	19
<i>3. Η Τεχνολογία Πληροφοριών και Επικοινωνιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση</i>	25
3.1 Ένταξη, χρήση, ενσωμάτωση της Τ.Π.Ε. στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.	25
3.2 Λόγοι και προϋποθέσεις για την αποτελεσματική ένταξη, χρήση και ενσωμάτωση της Τ.Π.Ε. στις τελευταίες τάξεις της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και η συμβολή του εκπαιδευτικού.	26
3.3 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα από τη χρήση Τ.Π.Ε. στην αίθουσα.	28
3.3.1 Πλεονεκτήματα της χρήσης Τ.Π.Ε στην αίθουσα.	29
3.3.2 Μειονεκτήματα της χρήσης Τ.Π.Ε στην αίθουσα.	32
3.3.3 Οι θετικές επιπτώσεις της Τ.Π.Ε. στη μάθηση και τη διδασκαλία.	34
<i>4. Θεωρίες μάθησης στη διδασκαλία της Ιστορίας στηριζόμενη επί της Τ.Π.Ε</i>	37
4.1 Συμπεριφορισμός	37

4.1.1	Pavlov (1849-1936)	38
4.1.2	Watson (1878-1958)	39
4.1.3	Thorndike (1874-1949)	39
4.1.4	Skinner (1904-1990)	40
4.2	Κοινωνιογνωστική θεωρία μάθησης	41
4.3	Εποικοδομισμός “κονστρουκτιβισμός”	42
4.3.1	Οφέλη εποικοδομισμού “κονστρουκτιβισμού”	44
4.3.2	Προβλήματα εποικοδομισμού “κονστρουκτιβισμού”	44
5.	Ένταξη της Τ.Π.Ε. εις την διδακτική και την διδασκαλία της Ιστορίας	46
5.1	Αντικείμενο, σκοποί και στόχοι του διδακτικού αντικειμένου της Ιστορίας στην Ε΄ τάξη, σύμφωνα με Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ.	46
5.2	Αντικείμενο, σκοποί και στόχοι του διδακτικού αντικειμένου της Ιστορίας στην ΣΤ΄ τάξη, σύμφωνα με Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ.	47
5.3	Εργαλεία χρήσης και τρόποι αξιοποίησης της Τ.Π.Ε. στο μάθημα της Ιστορίας στο δημοτικό.	48
5.4	Αποτίμηση της ένταξης Τ.Π.Ε. στην ιστορική εκπαίδευση	50
5.5	Προτεινόμενη προσέγγιση μέσω Moodle	51
5.6	Βασικά χαρακτηριστικά της πλατφόρμας Moodle	51
5.7	Αξιοποίηση της πλατφόρμας Moodle στην εκπαιδευτική διαδικασία.	52
5.8	Διδακτική Ιστορίας και Moodle	54
5.9	Δημιουργία μαθήματος στη moodle	55
5.9.1	Δημιουργία κατηγορίας	56
5.9.2	Δημιουργία μαθήματος	59
5.9.3	Προσθήκη περιεχομένου σε μάθημα	62
6.	Διδακτικές σκηνογραφίες	66
6.1	Βασικά χαρακτηριστικά των διδακτικών σκηνογραφιών με χρήση Τ.Π.Ε., σύμφωνα με το Ι.Ε.Π.	66
6.2	Δομή διδακτικής σκηνογραφίας με χρήση της Τ.Π.Ε.	70
6.3	Δημιουργία Διδακτικών σκηνογραφιών	74
6.3.1	Διδακτική Σκηνογραφία στη ΣΤ΄ τάξη	75
6.3.2	Διδακτική Σκηνογραφία στην Ε΄ τάξη	82

7. Συμπεράσματα	94
<i>BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</i>	98
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία	98
Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία	100

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Σκοπός και Στόχοι

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η θεωρητική και πειραματική προσέγγιση της διδασκαλίας του μαθήματος της Ιστορίας μέσω της Τεχνολογίας Εκπαίδευσης και Επικοινωνίας. Οι επιμέρους στόχοι αναφέρονται αναλυτικά παρακάτω:

1. Θεωρητική ανασκόπηση της ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας για την Ιστορία ως διδακτικό αντικείμενο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.
2. Προσέγγιση των οδηγιών του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής για το μάθημα της Ιστορίας.
3. Αποτύπωση εργαλείων χρήσης και τρόπων αξιοποίησης της Τ. Π. Ε.
4. Θεωρητική αλλά και πρακτική εφαρμογή της πλατφόρμας Moodle.
5. Δημιουργία διδακτικών σκηνογραφιών με χρήση της Τ. Π. Ε. ως εργαλείο πειράματος για τους μαθητές της Ε' και Στ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου .

1.2 Διάρθρωση Εργασίας

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας έρευνας αναλύονται ο σκοπός και οι στόχοι καθώς και η διάρθρωση της εργασίας. Ακολουθεί το δεύτερο κεφάλαιο με κεντρικό άξονα τη θεωρητική προσέγγιση της Ιστορίας ως διδακτικό αντικείμενο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Αναλύονται διεξοδικά οι σκοποί και οι στόχοι της διδασκαλίας της Ιστορίας σύμφωνα με τις νέες οδηγίες του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ), ενώ συγχρόνως υπογραμμίζονται τα προβλήματα που προκύπτουν κατά τη διεξαγωγή του μαθήματος της Ιστορίας. Στο ίδιο κεφάλαιο αναπτύσσεται η διδακτική μεθοδολογία του μαθήματος και προτείνεται ένα νέο μοτίβο

ιστορικής κατανόησης με διαφορετικές μεθοδολογικές αρχές προτάσεις και πρακτικές μέσω του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Στο τρίτο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης εντάσσεται η Τ.Π.Ε. και συσχετίζεται με την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, αναλύονται οι προϋποθέσεις για την αποτελεσματική ένταξη, χρήση και ενσωμάτωση της Τ.Π.Ε. στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ υπογραμμίζεται η κομβική θέση του εκπαιδευτικού στην ορθολογική και αποτελεσματική χρήση. Έπειτα, μελετώνται ενδελεχώς τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα από τη χρήση της Τ.Π.Ε. στην αίθουσα και υπογραμμίζονται οι θετικές επιπτώσεις στη μάθηση και τη διδασκαλία.

Ακολουθεί το τέταρτο κεφάλαιο της παρούσας έρευνας που ασχολείται με τις θεωρίες μάθησης στη διδασκαλία της Ιστορίας στηριζόμενη επί της Τ. Π. Ε. Πιο αναλυτικά, μελετώνται ο συμπεριφορισμός, η κοινωνιογνωστική θεωρία μάθησης και ο εποικοδομισμός. Περιγράφονται τα πλεονεκτήματα των συγκεκριμένων θεωριών μάθησης καθώς και τα μεγαλύτερα μειονεκτήματά τους.

Στο πέμπτο κεφάλαιο της μελέτης εντάσσεται η Τ. Π. Ε. στη διδασκαλία της Ιστορίας. Περιγράφονται το αντικείμενο, οι σκοποί και οι στόχοι του διδακτικού αντικειμένου της Ιστορίας στην Ε' και στη Στ' τάξη σύμφωνα με Α. Π. Σ και Δ. Ε. Π. Π. Σ. Έπειτα, γίνεται μία αναφορά στα εργαλεία χρήσης και στους τρόπους αξιοποίησης της Τ.Π.Ε. στο μάθημα της Ιστορίας στο δημοτικό και στο τέλος διεξάγεται μία αποτίμηση της ένταξης της στην ιστορική εκπαίδευση. Στη συνέχεια του ίδιου κεφαλαίου προσεγγίζεται η πλατφόρμα Moodle και δίνονται τα βασικά χαρακτηριστικά της. Συγχρόνως, αναφέρονται οι τρόποι αξιοποίησης της πλατφόρμας Moodle στην εκπαιδευτική διαδικασία και συνδέεται η διδακτική της Ιστορίας με τη συγκεκριμένη πλατφόρμα. Έπειτα, περιγράφεται αναλυτικά η δημιουργία μιας εκ νέου μιας πλατφόρμας Moodle από τον ερευνητή, στα πλαίσια της πειραματικής διαδικασίας της παρούσας έρευνας στο μάθημα της Ιστορίας.

Στο έκτο κεφάλαιο δίνονται τα βασικά χαρακτηριστικά των διδακτικών σκηνογράφων με χρήση Τ. Π. Ε., σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Στη συνέχεια, περιγράφεται η δομή ενός “ορθού” εκπαιδευτικού σεναρίου και ποια είναι τα πεδία αλλά και οι κατηγορίες που θα πρέπει να περιλαμβάνει. Στο τέλος αυτού του κεφαλαίου εντάσσονται και οι δυο σκηνογραφίες που δημιουργήθηκαν από τον ερευνητή, προκειμένου να υλοποιηθεί η πειραματική προσέγγιση στους μαθητές της Ε' και Στ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου με κεντρικό άξονα τη χρήση Τεχνολογίας Πληροφορίας και Επικοινωνίας για το μάθημα της Ιστορίας. Στη

συνέχεια περιγράφονται τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας και αναλύονται διεξοδικά τα πλεονεκτήματα και οι περιορισμοί στην υιοθέτηση χρήσης Τ. Π. Ε. στη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας.

2. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

2.1 Εισαγωγή

Πριν η ιστορία καταστεί υποχρεωτικό μέρος του πρωτογενούς προγράμματος σπουδών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, τα ιστορικά βιβλία δεν έλαβαν υπόψη ότι τα παιδιά από αρκετά μικρή ηλικία είναι σε θέση, με ένα απλό αλλά πραγματικά ιστορικό τρόπο, να προσεγγίσουν τα ιστορικά γεγονότα και να διδαχθούν από αυτά. Σε πολλές περιπτώσεις τα συγγράμματα ήταν δυσνόητα με γενικές και στερεότυπες δηλώσεις, χωρίς πηγές και καμία ένδειξη αβεβαιότητας στην ερμηνεία τους που μπορεί να επηρεάσει κάθε περιγραφή, λογοδοσία ή εξήγηση του παρελθόντος. Τα παιδιά λάμβαναν συνήθως μια ενιαία οπτική για το παρελθόν και έννοιες όπως του χρόνου, της αλλαγής, του κινήτρου, της αιτίας, όπως και οι συνέπειες, η ομοιότητα και η διαφορά σπανίως αναπτύχθηκαν (Cooper 2014).

Σήμερα υπάρχει πληθώρα ιστορικών αποδείξεων. Οι γραπτές αποδείξεις είναι ευρείες: έγγραφα, νόμοι, επιγραφές, ημερολόγια, εφημερίδες καθώς και η σύγχρονη λογοτεχνία. Συγχρόνως, η προφορική ιστορία, τα τεχνουργήματα, οι φωτογραφίες, οι χάρτες και οι στατιστικές δίνουν μια ολιστική ματιά στον εκπαιδευόμενο (Cooper 2014).

Η αξία της διδασκαλίας της Ιστορίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι αναμφισβήτητη μιας και μελετώντας την ιστορία, ο μαθητής όχι μόνο διδάσκεται την πορεία των προγόνων του μα πρέπει να χρησιμοποιήσει τη μνήμη του, τη φαντασία του, τη λογική και την κρίση του. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά θα αποτελέσουν τα εφόδια του για τη συγκέντρωση, την εξέταση και τη συσχέτιση των γεγονότων, για να καταλήξει σε συμπεράσματα ζυγίζοντας στοιχεία και σχηματίζοντας μια άποψη. Εν ολίγοις, η μελέτη της ιστορίας μπορεί να δώσει πέρα από τις απαραίτητες γνώσεις τόσο ως θεμέλιο για οποιαδήποτε πραγματική κατανόηση του κόσμου της εποχής και ως βάση για τον πολιτισμό οποιουδήποτε είδους, κάποια εκπαίδευση στις επαγωγικές διαδικασίες σκέψης που είναι συχνότερες στη ζωή των ενηλίκων και κάποια δύναμη να εξεταστούν τα τρέχοντα γεγονότα στο φως της προηγούμενης εμπειρίας (*To call attention to the teaching of history in schools n.d.*).

2.2 Σκοποί και στόχοι της διδασκαλίας της Ιστορίας σύμφωνα με τις νέες οδηγίες του Ι.Ε.Π

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην εθνική ιστορία. Η συνείδηση του ελληνισμού από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα συνιστά ουσιαστική συνιστώσα της ελληνικής εθνικής ταυτότητας και επαναλαμβάνεται συνεχώς στο σχολείο μέσω της διδασκαλίας της ιστορίας και άλλων μαθημάτων και δραστηριοτήτων. Στο ελληνικό σχολικό σύστημα, η διδασκαλία της ιστορίας οργανώνεται γύρω από ένα αναλυτικό επίσημο πρόγραμμα σπουδών και το ενιαίο αντίστοιχο εγχειρίδιο.

Η ιστορική εξέλιξη των εθνικών κρατών κατά τα τελευταία 200 χρόνια έχει καθορίσει τον χαρακτήρα πολλών σχολείων σήμερα. Η υποχρεωτική εκπαίδευση καθιερώθηκε σταδιακά ως βασικός μηχανισμός για την εδραίωση και αναπαραγωγή των εθνών και τα κεντρικά σχεδιασμένα σχολικά συστήματα απέκτησαν μεταγενέστερα μια ενοποιητική λειτουργία που όχι μόνο μεταδίδει γνώση αλλά και καλλιεργεί εθνική ταυτότητα (Avdela 2000).

Στα σύγχρονα έθνη-κράτη, η υποχρεωτική εκπαίδευση συνεχίζει να εξασφαλίζει το σχηματισμό, την εδραίωση και την αναπαραγωγή μιας εθνικής ταυτότητας, ενισχύοντας το έθνος μέσα από μαθήματα ιστορίας, γλώσσας και γεωγραφίας, καθώς και διοργανώνοντας άλλες δραστηριότητες, όπως σχολικά φεστιβάλ, επετείους, και εκδρομές. Η εθνική εκπαίδευση αποτελεί θεμελιώδη μηχανισμό των σύγχρονων κρατών με τα μαθήματα ιστορίας να διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία: παρέχουν ένα κοινό παρελθόν και κοινούς μύθους προέλευσης, πολιτιστικά χαρακτηριστικά που, μαζί με τη γλώσσα και την επικράτεια, θεωρούνται τα διακριτικά χαρακτηριστικά οποιασδήποτε εθνικής ταυτότητας. Τα μαθήματα ιστορίας προάγουν την πολιτισμική ομοιογένεια μέσα στον πληθυσμό ενός κράτους-έθνους. Με την επανάληψη μιας “εθνικής αφήγησης” που προκαλεί ένα κοινό παρελθόν και κοινά πολιτισμικά χαρακτηριστικά, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα είναι μια καλή απεικόνιση ενός σχολικού συστήματος που αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στον απολογισμό της εθνικής ιστορίας. Η συνείδηση του ελληνισμού από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, που πιθανότατα αποτυπώνεται στον χρόνο, στο χώρο και στον λόγο, αποτελεί ουσιαστική συνιστώσα της ελληνικής εθνικής ταυτότητας που ενισχύεται συνεχώς στο σχολείο, ιδιαίτερα μέσω της διδασκαλίας της ιστορίας αλλά και μέσω των μαθημάτων γεωγραφίας και γλώσσας (Avdela 2000).

Ο βασικός στόχος, για το Ι.Ε.Π., για έναν μαθητή που θα διδαχθεί ιστορία στο δημοτικό είναι η διαμόρφωση ιστορικής σκέψης και κουλτούρας. Η έννοια της ιστορικής σκέψης περιλαμβάνει μία σειρά από αλληλένδετους παράγοντες που οδηγούν στην επίτευξη του εν λόγω στόχου. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά είναι η ιστορική σημασία ενός γεγονότος και συγκεκριμένα

η νοηματοδότηση και η σημαντικότητα που θα δοθεί. Τεράστια σημασία στη νοηματοδότηση αλλά και πόσο σημαντικό είναι ένα γεγονός έχει να κάνει με την οπτική που το αντιμετωπίζει ο κάθε αναγνώστης. Στην ιστορία ένα πρόσωπο ή ένα γεγονός αποκτά μεγαλύτερη σημασία αν οι ιστορικοί το συνδέσουν με ευρύτερες τάσεις ή ιστορίες που φωτίζουν σημαντικά γεγονότα για τους ανθρώπους μέχρι και σήμερα. Συνεπώς, έχει τεράστια σημασία ποια πλευρά ενός γεγονότος θα φωτίσει ο καθηγητής, γιατί μπορεί να το μετατρέψει από ασήμαντο σε άξιο λόγου αν αποτελέσει μέρος της ευρύτερης ιστορίας. Έπειτα, η χρήση πρωτογενών πηγών μπορούν να αποτελέσουν “θησαυρό” και μία διαφορετική προσέγγιση στην ήδη υπάρχουσα πληροφόρηση. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η συστηματική ενασχόληση με ιστορικές πηγές είναι ένα από τα κλειδιά που θα φέρουν πιο κοντά τη στοχοθέτηση της ιστορικής σκέψης. Επιπροσθέτως, η αντίληψη της πολυπλοκότητας της χρονικής τοποθέτησης όχι ως μία απλή σειρά γεγονότων είναι κομβικής σημασίας στην εδραίωση των ιστορικών γνώσεων. Η εννοιολόγηση του χρόνου στην ιστορία παίρνει διάφορες μορφές όπως ψυχολογικός χρόνος, ιστορικός, παρόν, παρελθόν, μέλλον, συνέχεια, μεταβολή, αδράνεια στασιμότητα, σύγχρονη, βραχύς χρόνος, συγκυρία κύκλος κ.α. (*Σχέδιο προγραμμάτων σπουδών για το μάθημα της ιστορίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση n.d.*).

Επίσης ένα από τα βασικότερα δώρα της μελέτης της ιστορίας είναι όταν αντιλαμβάνεται ο μαθητής ότι τα αποτελέσματα προέρχονται από κάποιες ενέργειες που καλλιεργήθηκαν από κάποιες αιτίες. Μάλιστα, σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και ο ανθρώπινος παράγοντας το οποίο δεν συμβαίνει σε άλλες επιστήμες, όπως η γεωλογία και η αστρονομία. Όπως είναι λογικό, όταν εντάσσεται ο ανθρώπινος παράγοντας οι αιτίες είναι πολλαπλές και πολυεπίπεδες. Επίσης, ένας από τους στόχους της διδασκαλίας της ιστορίας είναι η υιοθέτηση ιστορικής οπτικής. Η κατανόηση της διαφορετικότητας των συνθηκών, των ανθρώπων και των παραγόντων είναι μεγάλη πρόκληση και περιλαμβάνει ένα τεράστιο εύρος ανθρώπινων συμπεριφορών, πεποιθήσεων και αντιλήψεων. Πληθώρα ερμηνειών δίνονται στη συμβατική γνώση που ο μαθητής μπορεί να αντλήσει και να διευρύνει την ερμηνεία του και να δημιουργήσει τη δικιά του ιστορική οπτική. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί ότι η “εργασία” αυτή θα τον βοηθήσει να ανταπεξέλθει στις συνθήκες ενός σύγχρονου απαιτητικού και ρευστού περιβάλλοντος που θα έχει να αντιμετωπίσει. Παράλληλα, η κατανόηση των ηθικών διαστάσεων της ιστορίας δημιουργεί ένα αξιακό σύστημα που εμπνέει και ενισχύει τη μαχητικότητα, τη δημοκρατικότητα και την ομαδικότητα. Ωστόσο, όπως τονίζεται στην πηγή οι εκπαιδευτικοί καλό είναι να αποφεύγουν να χρωματίζουν τις αφηγήσεις τους με ηθικές κρίσεις.

Η δικλείδα ασφαλείας ώστε ο μαθητής να καταφέρει να συνδυάσει, να συσχετίσει και να βγάλει ασφαλή συμπεράσματα είναι η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Η κριτική σκέψη είναι πολυδιάστατη και εμπεριέχει νοητικές και ψυχολογικές δεξιότητες οι οποίες μπορούν να καλλιεργηθούν αν εκλείψει η αποκλειστική ιστορική αφήγηση και τους δοθεί η ευκαιρία για ιστορική ανάλυση και ερμηνεία μέσω ομαδικών εργασιών πάνω σε ιστορικές πηγές. Αναμφισβήτητα, στόχος της διδασκαλίας της ιστορίας είναι η καλλιέργεια της εθνικής ταυτότητας και της δημοκρατικής συνείδησης. Μάλιστα, ο ανθρωπιστικός χαρακτήρας του μαθήματος εμπνέει αξίες όπως η υπευθυνότητα, ο σεβασμός, η αλληλεγγύη, η ελευθερία, η ισότητα, η κοινωνική δικαιοσύνη καθώς και την έλλειψη εθνικών φυλετικών θρησκευτικών, κοινωνικών, έμφυλων, πολιτικών και πολιτισμικών προκαταλήψεων (*Σχέδιο προγραμμάτων σπουδών για το μάθημα της ιστορίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση n.d.*).

2.3 Προβλήματα κατά τη διδασκαλία της Ιστορίας

Η διδασκαλία της ιστορίας στο ελληνικό υποχρεωτικό σχολείο καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την οργάνωση του ελληνικού σχολικού συστήματος. Κάθε μάθημα σε αυτό το εξαιρετικά συγκεντρωτικό σύστημα βασιζόταν μέχρι πρόσφατα σε ένα ενιαίο εγχειρίδιο που ακολουθεί το λεπτομερές επίσημο πρόγραμμα σπουδών για κάθε βαθμό. Αυτό το αναλυτικό πρόγραμμα και το αντίστοιχο βιβλίο του, επέτρεπε στους εκπαιδευτικούς ελάχιστη ευελιξία στην τάξη. Οι στόχοι και το περιεχόμενο των μαθημάτων ιστορίας, όπως και για όλα τα άλλα μαθήματα, καθορίζονται από το πρόγραμμα σπουδών που αναπτύσσεται επί του παρόντος από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, το όργανο που είναι αρμόδιο για την εφαρμογή της εκπαιδευτικής πολιτικής κάθε κυβέρνησης σύμφωνα με παιδαγωγικά ορθή πρακτική.

Μετά την έγκριση του Υπουργείου Παιδείας, το πρόγραμμα σπουδών κάθε βαθμού δημοσιεύεται στην Επίσημη Εφημερίδα με τη μορφή προεδρικού διατάγματος ή νόμου. Αυτό το αναλυτικό πρόγραμμα παρέχει μια λεπτομερή περιγραφή περιγράφει τι θα διδαχθεί σε κάθε θέμα σε κάθε συγκεκριμένο επίπεδο βαθμού. Επιπλέον, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο εκδίδει συμπληρωματικές οδηγίες σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας των μαθημάτων. Οι εκπαιδευτικοί στόχοι για κάθε μάθημα, εφόσον προσδιορίζονται, είναι ομοιόμορφοι για όλες τις κατηγορίες σε όλα τα επίπεδα, τα οποία για την υποχρεωτική εκπαίδευση περιλαμβάνουν τους βαθμούς 3 έως 6 του δημοτικού σχολείου και τα τρία έτη του γυμνασίου, δηλαδή των βαθμών επτά έως εννέα. Τα τελευταία χρόνια γίνεται διάκριση μεταξύ γενικών και ειδικών στόχων, οι οποίοι και στις δύο περιπτώσεις είναι περισσότερο ή λιγότερο άμεσες δηλώσεις του τρόπου με τον οποίο

οι συγγραφείς τους αντιλαμβάνονται το θέμα της ιστορίας (Avdela 2000).

Μια διαφορετική οπτική δίνει ο (Cooper 2014), στη έρευνα του που παρατηρεί ότι υπάρχει μια μερίδα μελετητών που υποστηρίζουν ότι εκείνοι που έχουν την εξουσία ελέγχουν την επίσημη ιστορική αφήγηση, προς υποστήριξη μιας κυρίαρχης ιδεολογίας του κράτους. Αυτό είναι πιθανό να κάνει τη διαδικασία επιλογής περιεχομένου μια εξαιρετικά αμφιλεγόμενη διαδικασία. Επομένως, σύμφωνα με τον ίδιο, όσοι ελέγχουν το περιεχόμενο της σχολικής ιστορίας μπορούν να ελέγξουν την επίσημη εκδοχή της πραγματικότητας, την οποία μπορούν να χρησιμοποιήσουν για να υποστηρίξουν συγκεκριμένους πολιτικούς ή ιδεολογικούς στόχους.

Συγχρόνως, συνήθως στα σχολικά προγράμματα δίνεται έμφαση στην απομνημόνευση μεγάλων ποσοτήτων ιστορικού περιεχομένου, δηλαδή ονομάτων, ημερομηνιών και γεγονότων, καθιστώντας αυτά τα μαθήματα λιγότερο ελκυστικά για τους μαθητές. Επιπλέον, πολλοί δάσκαλοι σχολείων υιοθετούν παραδοσιακές στρατηγικές διδασκαλίας, χρησιμοποιώντας το μεγαλύτερο μέρος της τάξης για τη διδασκαλία και την αξιολόγηση της ικανότητας των μαθητών να απομνημονεύουν το περιεχόμενο. Ως αποτέλεσμα, οι μαθητές δεν συμμετέχουν ενεργά σε δραστηριότητες μάθησης και αξιολόγησης που προάγουν την ιστορική και κριτική σκέψη τους. Υποστηρίζεται επίσης ότι οι μαθητές έχουν κοινές παρανοήσεις σχετικά με την ιστορική γνώση, τις πρωτογενείς πηγές, τα ανθρώπινα κίνητρα και τις ιστορικές αλλαγές, οι οποίες δεν ξεπερνούν εύκολα τις παραδοσιακές στρατηγικές διδασκαλίας. Ως αποτέλεσμα, υπάρχουν συστηματικές προσπάθειες για την ενίσχυση της διδασκαλίας, της μάθησης και της αξιολόγησης της ιστορίας και των κοινωνικών σπουδών αξιοποιώντας καινοτόμα παιδαγωγικά σχέδια που υποστηρίζονται από ψηφιακές τεχνολογίες (Aidinopoulou and Sampson 2017).

2.4 Διδακτική Μεθοδολογία του μαθήματος της Ιστορίας

Μερικοί μελετητές υποστηρίζουν ότι οι καθηγητές ιστορίας συνήθως επιλέγουν ανάμεσα σε τουλάχιστον δύο παιδαγωγικές τάξεις: την προσέγγιση που βασίζεται σε γεγονότα ή αυτή της ιστορικής κατανόησης. Η βασισμένη σε γεγονότα προσέγγιση αντιπροσωπεύει μια πιο παραδοσιακή προσέγγιση στην ιστορία της διδασκαλίας, όπου οι μαθητές πρέπει να καταλάβουν τα γεγονότα της ιστορίας. Η προσέγγιση που βασίζεται σε γεγονότα είναι πιο συντηρητική, δεδομένου ότι τα γεγονότα μπορούν να περιοριστούν ή να ερμηνευθούν με περιορισμένους τρόπους από την κανονιστική ισχύ. Σε αυτό το μοντέλο, η ιστορία του σχολείου παρουσιάζεται ως τελικό προϊόν του οποίου το περιεχόμενο ορίζεται αυστηρά από σχολικά εγχειρίδια. Η άποψη του βιβλίου για την ιστορία φαίνεται να είναι πιο αξιόπιστη και πλησιέστερη στην “αλήθεια”.

Μια άλλη εκδοχή της παραδοσιακής προσέγγισης στη διδασκαλία της ιστορίας είναι βασισμένη στον εθνικισμό και τον πατριωτισμό. Σε αυτό το παιδαγωγικό παράδειγμα, η ιστορία είναι σε μεγάλο βαθμό μια αυτό-συγχαρητήρια αφήγηση, όπου διατηρούνται οι συλλογικές αναμνήσεις. Σε αυτή τη περίπτωση σκοπός είναι να ενισχυθεί η κοινωνική συνοχή και η εθνική υπερηφάνεια (Cooper 2014).

Ωστόσο, το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (*Σχέδιο προγραμμάτων σπουδών για το μάθημα της ιστορίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση n.d.*) προτείνει ένα νέο μοτίβο ιστορικής κατανόησης με διαφορετικές μεθοδολογικές αρχές, προτάσεις, πρακτικές και μέσα διδασκαλίας με στόχο να συμβαδίσει η ελληνική εκπαίδευση με τις σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις στο διεθνή χώρο. Με αυτή την προϋπόθεση το “πρόγραμμα σπουδών” αντικαθιστά το “αναλυτικό πρόγραμμα” και παραπέμπει σε ένα ανελαστικά χρονικά προδιαγεγραμμένο κανονιστικό διάγραμμα που απευθύνεται στο μέσο όρο των μαθητών μακριά από εξετασιοκεντρικές διαδικασίες αξιολόγησης. Αυτού του τύπου η διδακτική μεθοδολογία έχει σαν κεντρικό άξονα τον εκπαιδευτικό ο οποίος είναι ενήμερος, ευέλικτος και αποτελεσματικός και εστιάζει αφενός στη διαδικασία μάθησης και αφετέρου επιδιώκει την καλλιέργεια γνωστικών συναισθηματικών και ψυχοκοινωνικών δεξιοτήτων.

Η μάθηση απομακρύνεται σε ένα βαθμό από το σχολικό εγχειρίδιο και δημιουργεί στους εκπαιδευτικούς μία ευελιξία να εφαρμόσουν καινοτόμες μεθόδους προσαρμόζοντας το πρόγραμμα ανάλογα με το εκπαιδευτικό κοινό που απευθύνονται. Σύμφωνα με την ίδια πηγή, μέχρι πρόσφατα οι εκπαιδευτικοί έκαναν αποκλειστική χρήση του σχολικού εγχειριδίου και οι μαθητές αξιολογούνταν βάσει αυτού χωρίς να εξετάζεται κανένα επίπεδο λογικής ή κριτικής ικανότητας. Με τη διδακτική μεθοδολογία του μαθήματος της ιστορίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση που εφαρμοζόταν μέχρι πρότινος (και σε κάποιες περιπτώσεις μέχρι σήμερα) ευνοούνται οι ανειδίκευτοι, ενώ οι εκπαιδευτικοί με επιστημονική συγκρότηση δεν κατορθώνουν να αξιοποιήσουν τις ικανότητές τους.

Το πρώτο βασικό χαρακτηριστικό που φαίνεται να αλλάζει τη διδακτική μεθοδολογία είναι η διακοπή των επάλληλων κύκλων το οποίο εφαρμόζεται εδώ και τέσσερις δεκαετίες στην Ελλάδα σύμφωνα με το οποίο ιστορική ύλη χωρίζεται σε τρεις κύκλους (την αρχαία, τη μεσαιωνική και τη νεότερη εποχή) καθένας από τους οποίους διδάσκεται τρεις φορές, μία στο δημοτικό μία στο γυμνάσιο και μια στο Λύκειο. Η μέθοδος αυτή φάνηκε να έχει αποτύχει σε όλα τα επίπεδα και οι διδάσκοντες κάνουν αγώνα δρόμου να ολοκληρώσουν την ύλη χωρίς να δίνεται η απαραίτητη έμφαση στην ποιότητα και την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας.

Επίσης ένα άλλο πρόβλημα προς λύση σύμφωνα με την ίδια πηγή, είναι η αντίληψη για την αδιάσπαστη ιστορική συνέχεια στο χρόνο εφόσον η διδασκαλία σε κύκλους έχει γραμμική χρονικά διάταξη από τα παλαιότερα στα σύγχρονα. Το γεγονός αυτό ειδικά στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση δημιουργεί προβλήματα κατανόησης του χρόνου, διότι δημιουργείται η αντίληψη μιας αδιάκοπης και εξελικτικής πορείας προς την πρόοδο. Επιπροσθέτως, επιδιώκεται η άρση της πρωτοκαθεδρίας της πολιτικής ιστορίας και στρέφεται το βλέμμα στην κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική ιστορία όπως και στην ιστορία των θεσμών και των ιδεών στην ιστορία της τέχνης, την ιστορία του περιβάλλοντος κ.α.¹.

Σε κάθε περίπτωση αποφεύγεται δια ροπάλου η αποστήθιση και η στεγνή προσέγγιση με μοναδική καθοδήγηση τα εγχειρίδια της ιστορίας. Στο ίδιο μήκος κύματος το Ι.Ε.Π. προτείνει τη διασύνδεση της ελληνικής ιστορίας με την παγκόσμια και την ευρωπαϊκή μιας και υπήρχε μία συνεχής αλληλεπίδραση. Επίσης, προτείνεται η συμπερίληψη της πολυπολιτισμικής και διαπολιτισμικής διάσταση της ιστορίας κυρίως για την ανάδειξη πολιτισμών που δεν είναι συμβατοί με εγωκεντρικές αντιλήψεις.

Η διαφορετικότητα μπορεί να διδαχθεί εύστοχα μέσω της πολυπολιτισμικής και διαπολιτισμικής ιστορικής προσέγγισης καλλιεργώντας στους μαθητές αίσθηση κατανόησης και αποδοχής όλων των πολιτισμών και των φύλων πέραν του δυτικού κόσμου και γενικότερα οποιασδήποτε μορφής ετερότητας. Έμφαση στο ανανεωμένο πρόγραμμα διδακτικής μεθοδολογίας για το μάθημα της ιστορίας δίνεται στις ιστορικές έννοιες. Οι έννοιες αυτές είναι κομβικές και καθοριστικής σημασίας για την εξέλιξη της διδασκαλίας και είναι ταυτόσημες με αυτές που προτείνει η Βρετανική Σχολή της διδακτικής της ιστορίας. Συγχρόνως, η μύηση στην ιστορική έρευνα χωρίζεται σε διαδοχικές φάσεις με αφετηρία το καθημερινό και οικείο χωροχρόνο των παιδιών. Περιλαμβάνει ενδιάμεσους σταθμούς και το προσωπικό παρελθόν των παιδιών, ενώ επιστέγασμα φαίνεται να είναι η μελέτη του παρελθόντος του έθνους και ολόκληρης της ανθρωπότητας.

Έτσι γίνεται κατανοητό ότι δημιουργείται μία αλληλουχία ομόκεντρων κύκλων που διευρύνονται χρονικά και χωρικά καθώς με αποτέλεσμα ο εκπαιδευτικός να μπορεί να εμβαθύνει στην ιστορική γνώση, να θέσει τους προβληματισμούς και τις αναζητήσεις καθώς και την αξιοπιστία των ιστορικών πηγών και τελικά να επέλθει η εδραίωση της ιστορικής ορολογίας (*Σχέδιο προγραμμάτων σπουδών για το μάθημα της ιστορίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση n.d.*).

Πιο συγκεκριμένα η παρούσα μελέτη αφορά στην πέμπτη και έκτη τάξη της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και για αυτές τις τάξεις θα γίνει εκτενής αναφορά του προγράμματος σπου-

¹ <https://www.eduportal.gr/istoria-did/>

δών. Σύμφωνα με το ΙΕΠ στο μάθημα της ιστορίας της Ε' Δημοτικού θα πρέπει να διδαχθεί η ιστορική εξέλιξη από την προϊστορία έως την οθωμανική κατάκτηση. Είναι γεγονός ότι είναι τεράστιο το χρονικό εύρος, μα η έμφαση πρέπει να δοθεί όχι στην εξέταση συγκεκριμένων γεγονότων ή προσώπων αλλά στις σημαντικότερες κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές. Πιο συγκεκριμένα οι μαθητές θα πρέπει να έχουν μία βασική γνώση σε σχέση με τις ιστορικές περιόδους Προϊστορία, Αρχαιότητα, Μεσαίωνα και Βυζάντιο.

Υπογραμμίζεται ότι οι μαθητές θα πρέπει να έχουν μία επαφή σε σχέση με την αλλαγή που συντελείται στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων σε διάστημα μακρών χρονικών περιόδων και τέλος να γνωρίσουν τη δομή, την εξέλιξη και τα χαρακτηριστικότερα γνωρίσματα των αρχαίων πολιτευμάτων με έμφαση την Αθηναϊκή Δημοκρατία. Συγχρόνως, θα πρέπει να μελετήσουν τα διακριτικά γνωρίσματα των μονοθεϊστικών θρησκειών και τους λόγους που οι θρησκείες μεταξύ τους ανταγωνίζονται. Επιπροσθέτως, στο πρόγραμμα περιλαμβάνεται η προσέγγιση των κοινωνικοοικονομικών πολιτισμικών και πολιτικών διαφοροποιήσεων των κοινωνιών που μελετούν.

Ουσιαστικά, η ύλη του μαθήματος της Ιστορίας της πέμπτης δημοτικού προτείνεται να οργανωθεί γύρω από 5 διδακτικές ενότητες και 12 θεματικούς φακέλους. Οι θεματικές ενότητες περιλαμβάνουν την προϊστορική εποχή, τη γεωμετρική και αρχαϊκή εποχή, την κλασική, την ελληνιστική και ρωμαϊκή εποχή και την εποχή του χριστιανισμού. Όσον αφορά τους θεματικούς φακέλους είναι 12 και περιλαμβάνουν (1. Από το σπήλαιο των Πετραλώνων στα μυκηναϊκά ανάκτορα, 2. Κυνηγοί, αγρότες, ναύτες και τεχνίτες, 3. Ανθρώπων έργα, 4. Οι θεοί του Ολύμπου στη γη, 5. Οι αρχαίοι κάνουν πόλεμο, 6. Οι αρχαίοι στην ειρήνη, 7. Ο κόσμος της σοφίας και της δημιουργίας, 8. Σφουγγάτον και πορφύρα, 9. Υπάρχουν κι άλλοι: Γυναίκες, παιδιά και δούλοι, 10. Από το ρωμαϊκό ιππόδρομο στις βυζαντινές εκκλησιές, 11. Άραβες γιατροί και επιστήμονες, 12. Τι μπορεί η ιστορία ενός κάστρου να μας πει για τους ανθρώπους του Μεσαίωνα;)

Αναφορικά με το μάθημα της ιστορίας της έκτης δημοτικού προτείνεται να διδαχθεί η ιστορική εξέλιξη από το 15ο αιώνα στη σύγχρονη εποχή. Όπως και στην πέμπτη Δημοτικού, έτσι και σε αυτή τη περίπτωση δεν θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να επιμένει σε συγκεκριμένα πρόσωπα ή γεγονότα αλλά να δώσει έμφαση σε σημαντικές τεχνολογικές κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές. Οι πιο ειδικοί στόχοι είναι να αποκτήσουν βασικές γνώσεις σημαντικών ιστορικών γεγονότων όπως η αναγέννηση ο Διαφωτισμός, η βιομηχανική επανάσταση και να κατανοήσουν και να προσεγγίσουν τις βασικές γνώσεις για τον Α' και Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι μαθητές

της έκτης τάξης θα πρέπει να είναι σε θέση να αιτιολογήσουν και να εδραιώσουν την έκβαση των συγκρούσεων και να μπορούν να αντιληφθούν επιστημονικές και τεχνολογικές προεκτάσεις των ιστορικών εξελίξεων. Συγχρόνως, θα πρέπει να αποκτήσουν ιστορικό υπόβαθρο ώστε να κατανοήσουν τη σύγχρονη εποχή και τις μελλοντικές προκλήσεις (*Σχέδιο προγραμμάτων σπουδών για το μάθημα της ιστορίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση n.d.*).

Οι πέντε διδακτικές ενότητες για την έκτη δημοτικού είναι η εποχή των ανακαλύψεων, η εποχή των επαναστάσεων, 18ος και 19ος αιώνας και η εποχή των εθνικών κρατών, η εποχή των πολέμων και η εποχή της παγκοσμιοποίησης. Παράλληλα, οι θεματικοί φάκελοι προτείνουν (1. Η γη είναι στρογγυλή: Ανακαλύπτοντας τον κόσμο, 2. Ο κόσμος της Ανατολής, 3. Τα παιδιά στο σχολείο και τη δουλειά, 4. Οι άνθρωποι της Επανάστασης και οι άνθρωποι στην Επανάσταση, 5. Από τη Λαμία στη Θεσσαλονίκη, τη Θράκη και τα Δωδεκάνησα, 6. Από νοικοκυραίοι ... πρόσφυγες, 7. Στα “χαρακώματα”: Άνθρωποι και πόλεμος στον 20ο αιώνα, 8. “Φεύγω με πίκρα στα ξένα”: Μετανάστευση και προσφυγιά στην Ελλάδα, 9. Από τον 20ο στον 21ο αιώνα: Η ιστορία είμαστε εμείς, 10. Τα πολλά πρόσωπα της τέχνης) (*Σχέδιο προγραμμάτων σπουδών για το μάθημα της ιστορίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση n.d.*).

Η βασική μέθοδος παρουσίασης του μαθήματος θεωρείται η αφήγηση. Δεν χωράει αμφιβολία ότι μία παραστατική αφήγηση έχει τεράστια διδακτική σημασία, εμπνέει τους μαθητές και με ένα τρόπο βιωματικό διεγείρει τη φαντασία τους και εδραιώνει το ιστορικό γεγονός. Η αφήγηση παρουσιάζει πλεονεκτήματα γιατί εξοικονομεί χρόνο και είναι ευπροσάρμοστη στο διδακτικό κοινό, ενώ συγχρόνως δημιουργεί μία οικειότητα μεταξύ του διδάσκοντα και των μαθητών. Ωστόσο, είναι πολύ εύκολο να δημιουργήσει μία καθηγητοκεντρική διάσταση στην εξέλιξη του μαθήματος όπου ολισθαίνει σε μονόλογο και παθητικότητα. Εάν η αφήγηση συνδυαστεί με τον κατευθυνόμενο διάλογο διεγείρεται η κριτική σκέψη των μαθητών και ενισχύεται η κατανόηση των ιστορικών στοιχείων και το ερέθισμα για περαιτέρω γνώση. Αξίζει να σημειωθεί ότι η πιο σύγχρονη μέθοδος προσέγγισης είναι η ερευνητική, όπου υλοποιείται με εργασίες ατομικές ή κατά ομάδες. Φυσικά η διαδικασία διεξάγεται με την βοήθεια του διδάσκοντα για απορίες και τυχόν προβληματισμούς.

Η εργασία κατά ομάδες έχει το πλεονέκτημα ότι διεγείρει την ομαδικότητα, την αλληλεγγύη και την κοινή στοχοθέτηση. Πέρα από το σχολικό εγχειρίδιο ενισχύεται η χρήση ιστορικών πηγών προσφέροντας ποικίλα πλεονεκτήματα στη διεξαγωγή του μαθήματος της Ιστορίας. Η ενασχόληση με την εύρεση πηγών ενθαρρύνει την ενεργή συμμετοχή των μαθητών ενισχύοντας την κριτική τους ικανότητα μιας και πέραν του ότι πρέπει να εντοπίσουν τις πηγές πρέπει

να ελέγξουν και την αξιοπιστία τους. Το αποτέλεσμα του έργου τους είναι αφενός ένας πιο ουσιαστικός ρόλος στη διεξαγωγή του μαθήματος και αφετέρου μία πολυφωνική άποψη για ένα ιστορικό γεγονός. Πλέον χρησιμοποιείται πληθώρα εποπτικών μέσων στη διδακτική της ιστορίας ενώ η βοήθεια του διαδικτύου θεωρείται καταλυτική².

² <https://www.eduportal.gr/istoria-did/>

3. Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

3.1 Ένταξη, χρήση, ενσωμάτωση της Τ.Π.Ε. στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Κατά την είσοδο στον 21ο αιώνα, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η Τ.Π.Ε. στις οικονομικές, κοινωνικές και εκπαιδευτικές αλλαγές. *Η Τ.Π.Ε. (αγγλ. IT ή ICT) ή η τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνίας είναι η υποδομή και τα συστατικά που επιτρέπουν την ένταξη στην σύγχρονη πληροφορική.* Παρόλο που δεν υπάρχει ενιαίος και καθολικός ορισμός της Τ.Π.Ε., ο όρος γενικώς γίνεται αποδεκτός για να αντικατοπτρίζει όλες τις συσκευές, τα συστατικά στοιχεία δικτύωσης, τις εφαρμογές και τα συστήματα που επιτρέπουν σε ανθρώπους και οργανισμούς να ενταχθούν στον ψηφιακό κόσμο. Αυτός ο ρόλος είναι πιο έντονος στις ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου, όπου η τεχνολογία έχει διαπεράσει τις επιχειρήσεις, τα σχολεία και τα σπίτια και άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι δουλεύουν, μαθαίνουν και διασκεδάζουν.

Η Τ.Π.Ε. σε ένα ευρύτερο πλαίσιο έχει γίνει κινητήριος μοχλός ανάπτυξης για την παγκόσμια οικονομία και έχει τη δυνατότητα να συμβάλλει σημαντικά στην αειφόρο οικονομική ανάπτυξη, την ενίσχυση της δημοκρατίας, την αύξηση της διαφάνειας, τη θρέψη της πολιτιστικής πολυμορφίας και την προώθηση της διεθνούς ειρήνης και σταθερότητας. Ωστόσο, τονίζεται η ανάγκη να αναπτυχθούν ανθρώπινοι πόροι ικανοί να ανταποκριθούν στα αιτήματα της εποχής της πληροφόρησης και να καλλιεργήσουν τον αλφαριθμητισμό και τις δεξιότητες της Τ.Π.Ε. μέσω της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της δια βίου μάθησης.

Υπογραμμίζεται μάλιστα η ανάγκη ανάπτυξης ενός μελλοντικού εργατικού δυναμικού με δεξιότητες στη χρήση της Τ.Π.Ε. αφενός για την αύξηση της παραγωγικότητας και αφετέρου για την ανάγκη να ανταποκριθεί στο μεταβαλλόμενο και απαιτητικό σύγχρονο περιβάλλον. Κατά την Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για την Κοινωνία της Πληροφορίας, τα Ηνωμένα Έθνη (2005) επισημαίνουν την ανάγκη μετάβασης στην ποιοτική εκπαίδευση, ενίσχυσης του τεχνολογικού αλφαριθμητισμού και της παροχής της Τ.Π.Ε. καθολικά στην πρωτοβάθμια εκπαί-

δευση (Voogt and Knezek 2008).

Η Τ.Π.Ε. που χρησιμοποιείται στην σχολική μονάδα εκφράζει μια ευρεία συλλογή εργαλείων, πόρων, διαδικασιών και δεξιοτήτων για την απόκτηση, επεξεργασία και επικοινωνία πληροφοριών. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Τ.Π.Ε., ιδιαίτερα στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, συχνά εκφράζει δύο πλευρές: την τεχνολογία ως μέσο πληροφόρησης και την τεχνολογία ως μέσο κατασκευής. Είναι γεγονός ότι η ίδια η παιδεία έχει δύο προοπτικές που θα μπορούσαν επίσης να αποκαλούνται πληροφόρηση (απόκτηση πληροφοριών και δεξιοτήτων) και κατασκευαστική (δημιουργία, ανακάλυψη, κατασκευή γνώσεων). Αν και οι δύο πλευρές είναι εξίσου σημαντικές, η κατασκευαστική πλευρά είναι μερικές φορές υποτιμημένη.

Ως εκ τούτου, όλο και περισσότεροι συγγραφείς χρησιμοποιούν τον όρο ψηφιακές τεχνολογίες αντί για Τ.Π.Ε. για να τονίσουν την ανάγκη για ισορροπία μεταξύ των πληροφοριακών και κατασκευαστικών πλευρών. Έτσι, με την Τ.Π.Ε., γίνεται αναφορά σε μια συλλογή τεχνολογιών που βασίζονται στον υπολογιστή, οι οποίες αξιοποιούνται για την υποστήριξη της διδασκαλίας, της μάθησης, της επικοινωνίας και της συνεργασίας, της αυτοεκδήλωσης, της δημιουργίας κλπ., Δηλαδή για την προώθηση όλων των αναπτυξιακών τομέων των παιδιών και μαθητών οποιασδήποτε ηλικίας (*ICT in Primary Education Analytical survey n.d.*).

3.2 Λόγοι και προϋποθέσεις για την αποτελεσματική ένταξη, χρήση και ενσωμάτωση της

Τ.Π.Ε. στις τελευταίες τάξεις της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και η συμβολή του εκπαιδευτικού.

Με την εμφάνιση της παγκοσμιοποίησης, η Τεχνολογία Πληροφορίας και Επικοινωνίας διαδόθηκε γρήγορα στα πλαίσια της διδασκαλίας και της μάθησης και επιδιώχθηκε η υιοθέτησή της σε όλο το εκπαιδευτικό σενάριο. Ωστόσο, δεν έχει ακόμη γίνει αποδεκτή στις καθημερινές κοινωνικές πρακτικές. Τα περισσότερα εκπαιδευτικά ιδρύματα εξακολουθούν να ακολουθούν τη συμβατική μέθοδο διδασκαλίας και εκμάθησης. Ωστόσο, η Τ.Π.Ε. μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα της διδασκαλίας και της μάθησης στα σχολεία, ιδίως στα δημοτικά σχολεία όπου τα παιδιά συνδέονται περισσότερο με τον ψηφιακό κόσμο για πρώτη φορά. Η διδασκαλία είναι ένα αναμφισβήτητο δύσκολο έργο όταν πρόκειται για παιδιά δημοτικού που η διατήρηση της προσοχής τους και η ανάλυση του τι συμβαίνει στο μυαλό τους, αποτελεί καθήκον από μόνο του. Παρόλα αυτά, είναι δουλειά του δασκάλου να κάνει την παράδοση περιεχομένου πιο συναρπαστική και σε αυτό μπορεί να λειτουργήσει κομβικά η τεχνολογία. Υπάρχουν πολυάριθμες

προκλήσεις όσον αφορά την εφαρμογή της ICTE (Τεχνολογία Επικοινωνιών Πληροφορικής στην Εκπαίδευση). Η κυβέρνηση, η κοινωνία των πολιτών και οι ενδιαφερόμενοι φορείς πρέπει να έχουν ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης και να ξεπεράσουν τις προκλήσεις της χρήσης και της εφαρμογής της ICTE. Ένα μακροπρόθεσμο όραμα για την ενσωμάτωση της ICTE φαίνεται να είναι μια σαφής ανάγκη στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Campwala, Prof. Pandya, and Rooja 2016).

Μάλιστα, οι δάσκαλοι πρέπει να σχεδιάσουν προσεκτικά πριν ξεκινήσουν την ένταξη της Τ.Π.Ε. σε ένα πρόγραμμα σπουδών. Θα πρέπει να επιλέξουν τα σωστά εργαλεία για συγκεκριμένους μαθησιακούς στόχους ή πλαίσια, να τροποποιήσουν υπάρχοντες πόρους ή να αναπτύξουν νέα περιβάλλοντα μάθησης για να συμμετάσχουν συγκεκριμένες ομάδες μαθητών και να αποφασίσουν εκ νέου στρατηγικές. Πολλά εκπαιδευτικά μοντέλα σχεδιασμού είναι διαθέσιμα για να βοηθήσουν τους εκπαιδευτικούς να ενσωματώσουν την Τ.Π.Ε. σε ένα πρόγραμμα σπουδών. Παραδείγματα αυτών είναι: το μοντέλο ASSURE (Ανάλυση μαθητών, κρατικοί στόχοι, Επιλογή μέσων και υλικών, Χρήση μέσων και υλικών, Απαιτούμενη συμμετοχή μαθητών, Αξιολόγηση και αναθεώρηση). Αυτά τα μοντέλα παρέχουν χρήσιμες κατευθύνσεις για την ενσωμάτωση της Τ.Π.Ε. στη διδασκαλία και τη μάθηση από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Ωστόσο, μελέτες έχουν δείξει ότι οι δάσκαλοι που εκπαιδεύονται στη χρήση γραμμικών εκπαιδευτικών μοντέλων σχεδίασης είναι συχνά απρόθυμοι να τα εφαρμόσουν σε πραγματικές διαδικασίες προγραμματισμού διδασκαλίας λόγω της μη πρακτικής εφαρμογής των μοντέλων σε ένα σύνθετο σχολικό περιβάλλον.

Ο παιδαγωγικός σχεδιασμός είναι μια συνεχής διαδικασία, η οποία δεν μπορεί απλώς να προκαθοριστεί πριν από ένα μάθημα. Εκτός από την επιλογή του κατάλληλου περιεχομένου ή δραστηριοτήτων, ο παιδαγωγικός σχεδιασμός πρέπει να ασχολείται με τον τρόπο με τον οποίο θα χρησιμοποιηθούν οι πόροι αυτοί με αποτελεσματικό τρόπο προκειμένου να δομηθούν οι μαθητές κατά τη διάρκεια των μαθησιακών διαδικασιών. Από την άποψη του παιδαγωγικού σχεδιασμού, ένα μαθησιακό περιβάλλον θα πρέπει να στηρίζει και να ικανοποιεί τις ανάγκες και τις προθέσεις μάθησης των μαθητών με διαφορετικό υπόβαθρο. Θα πρέπει επίσης να περιλαμβάνει τη χρήση διαφόρων μέσων και δραστηριοτήτων μάθησης που υποστηρίζουν τη μάθηση και να επιτρέπουν στους εκπαιδευτικούς να διευκολύνουν το έργο τους (Wang 2008).

Συγχρόνως, η απουσία ενός επίσημου και καθιερωμένου προγράμματος σπουδών Τ.Π.Ε. οδηγεί σε μια διφορούμενη και αναποτελεσματική κατάσταση. Είναι γεγονός ότι υπάρχει μια παρατηρήσιμη πολιτική όσον αφορά την υιοθέτηση της Τ.Π.Ε. στα σχολεία. Αυτή η πολιτική

ενθαρρύνει την ενσωμάτωση της Τ.Π.Ε. στις διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης, αλλά βασίζεται στην επαγγελματική στάση και την προθυμία του κάθε εκπαιδευτικού και διευθυντή του σχολείου. Το γεγονός αυτό ενισχύει την άποψη των “άνισων ευκαιριών” που δίνονται στους μαθητές και δεν οδηγεί στα επιθυμητά αποτελέσματα σε ένα καθολικό πλαίσιο (Tondeur, Van Braak, and Valcke 2007).

Αναμφισβήτητα, ο δάσκαλος είναι υπεύθυνος για τη δημιουργία του “γόνιμου” περιβάλλοντος στην τάξη. Δημιουργεί τις ευκαιρίες μάθησης που βοηθούν τους μαθητές να χρησιμοποιούν τα μαθήματα της τεχνολογίας επικοινωνίας. Κατά συνέπεια, είναι ζωτικής σημασίας όλοι οι εκπαιδευτικοί να είναι διατεθειμένοι να παρέχουν στους μαθητές τους αυτές τις ευκαιρίες. Η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών θα πρέπει να έχει ως κύριο στόχο: 1) την ικανότητα σε ειδικές εφαρμογές, 2) την ενσωμάτωση της τεχνολογίας στα υφιστάμενα προγράμματα σπουδών, 3) την αλλαγή του προγράμματος σπουδών που σχετίζεται με τη χρήση της πληροφορικής, 4) την αλλαγή του ρόλου του δασκάλου και 5) μελέτη και υποστήριξη των εκπαιδευτικών θεωριών. Οι σημερινοί εκπαιδευτικοί πρέπει να είναι έτοιμοι να χρησιμοποιήσουν την τεχνολογία για να υποστηρίξουν τη διδακτική διαδικασία. Τα σχολεία σήμερα απαιτούν καλές δεξιότητες Τ.Π.Ε. για την αποτελεσματική επίτευξη εκπαιδευτικού περιεχομένου (Buza and Mula 2017).

3.3 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα από τη χρήση Τ.Π.Ε. στην αίθουσα.

Σύμφωνα με την (Postholm 2007), οι ερευνητές έχουν τόσο θετική όσο και αρνητική στάση απέναντι στην πληροφόρηση και την επικοινωνία τεχνολογίας (Τ.Π.Ε.). Για χρόνια υπήρχαν προβλέψεις ότι οι εκπαιδευτικοί, τα βιβλία και ακόμη και τα σχολεία θα αντικατασταθούν από νέα τεχνολογία διδασκαλίας και εκμάθησης. Μάλιστα, υπήρχαν προβλέψεις ότι η βασική μέθοδος εκμάθησης μέχρι το 2000 θα αφορούσε υπολογιστές σε όλα τα επίπεδα και σε όλες σχεδόν τις θεματικές περιοχές. Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι αυτό δεν έγινε πραγματικότητα. Συγχρόνως, σύμφωνα με την ίδια πηγή, πληθώρα μελετητών δηλώνουν μια επιφύλαξη για όλες τις τεχνολογικές καινοτομίες στο σχολείο, υποστηρίζοντας ότι η προσπάθεια βελτίωσης της παραγωγικότητας στην τάξη μέσω τεχνολογικών καινοτομιών έχει επιφέρει πολύ μικρές αλλαγές στην πρακτική των εκπαιδευτικών. Προσθέτει ότι δεν υπήρχαν τότε σαφείς ενδείξεις ότι η διδασκαλία είναι σε οποιονδήποτε τρόπο πιο αποτελεσματική ή παραγωγική μετά την εισαγωγή των υπολογιστών και του διαδικτύου.

Το βέβαιο είναι ότι, οι δάσκαλοι πρέπει να γνωρίζουν διάφορα προγράμματα, σε ποιες ρυθ-

μίσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν, πώς θα οργανώσουν το έργο και ποιοι είναι οι στόχοι τους. Δεν είναι αρκετό για τους εκπαιδευτικούς να γνωρίζουν το έργο ή το πρόβλημα. Όταν χρησιμοποιείται η Τ.Π.Ε., οι εκπαιδευτικοί πρέπει να έχουν γνώσεις πληροφορικής για τη διαχείριση και τη δημιουργία οργανωμένης μάθησης. Ο υπολογιστής δεν μπορεί να αντικαταστήσει τον δάσκαλο, ωστόσο, ο ρόλος του δάσκαλου στην τάξη έχει γίνει ακόμη πιο απαιτητικός και σημαντικός μετά την είσοδο της Τ.Π.Ε.. Παρακάτω παρουσιάζονται αναλυτικά τα μειονεκτήματα και τα πλεονεκτήματα της εισαγωγής της Τ.Π.Ε στην αίθουσα.

3.3.1 Πλεονεκτήματα της χρήσης Τ.Π.Ε στην αίθουσα.

1. Ενθαρρύνει τη συνεργασία

Η ηλεκτρονική εκπαίδευση ορίζεται ως μια προσέγγιση στη διδασκαλία και τη μάθηση που χρησιμοποιεί τις τεχνολογίες αιχμής για να επικοινωνεί και να συνεργάζεται. Η διαδικασία της διαδικτυακής επικοινωνίας επιτρέπει στους μαθητές να δημιουργήσουν ενεργά τις δικές τους προοπτικές τις οποίες μπορούν να επικοινωνήσουν με μια μικρή ομάδα. Οι εκπαιδευόμενοι ασχολούνται με την ενεργητική, εποικοδομητική, εκούσια, αυθεντική και συνεργατική μάθηση. Η εξουσιοδότηση των ομάδων στην κοινωνική κατασκευή των γνώσεων μέσω της επικοινωνίας και της συνεργασίας με άλλους είναι ένα σημαντικό στοιχείο της ηλεκτρονικής μάθησης και διδασκαλίας που βασίζεται σε εποικοδομητική προσέγγιση. Στο πλαίσιο αυτό, η Τ.Π.Ε. θεωρείται ότι παρέχει μια πλατφόρμα για την ενεργό και ουσιαστική μάθηση. Η τεχνολογία μπορεί να ενθαρρύνει τη συνεργασία με μαθητές στην ίδια τάξη, το ίδιο σχολείο και ακόμη και με άλλες αίθουσες διδασκαλίας σε όλο τον κόσμο.

2. Βελτιώνει τη διατήρηση της γνώσης.

Οι μαθητές που ασχολούνται και ενδιαφέρονται για τα πράγματα που μελετούν, αναμένεται να έχουν καλύτερη διατήρηση γνώσης. Η τεχνολογία μπορεί να συμβάλει στην ενθάρρυνση της ενεργού συμμετοχής στην τάξη, η οποία είναι επίσης ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για την αύξηση της διατήρησης γνώσης. Διαφορετικές μορφές τεχνολογίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να πειραματιστούν και να αποφασίσουν τι λειτουργεί καλύτερα για τους μαθητές όσον αφορά τη διατήρηση της γνώσης τους.

3. Ενθαρρύνει την ατομική μάθηση.

Κανείς δεν μαθαίνει με τον ίδιο τρόπο εξαιτίας διαφορετικών μορφών μάθησης και διαφορετικών ικανοτήτων. Η τεχνολογία προσφέρει μεγάλες ευκαιρίες για να καταστεί η μάθηση πιο αποτελεσματική για όλους τους μαθητές έστω και αν έχουν διαφορετικές ανάγκες. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές μπορούν να μάθουν με δική τους ταχύτητα, να αναθεωρήσουν δύσκολες έννοιες ή να προχωρήσουν μπροστά αν χρειαστεί. Επιπλέον, η τεχνολογία μπορεί να προσφέρει περισσότερες ευκαιρίες για μαθητές με ειδικές ανάγκες. Η πρόσβαση στο Διαδίκτυο παρέχει στους μαθητές πρόσβαση σε ένα ευρύ φάσμα πόρων για τη διεξαγωγή έρευνας με διάφορους τρόπους, γεγονός που με τη σειρά του μπορεί να αυξήσει την αποτελεσματικότητα ¹.

4. Οι μαθητές μπορούν να μάθουν χρήσιμες δεξιότητες ζωής μέσω της τεχνολογίας.

Χρησιμοποιώντας την τεχνολογία στην τάξη, τόσο οι δάσκαλοι όσο και οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν δεξιότητες απαραίτητες για τον 21ο αιώνα. Οι μαθητές μπορούν να αποκτήσουν τις δεξιότητες που θα χρειαστούν για να είναι επιτυχείς στο μέλλον. Η σύγχρονη μάθηση αφορά τη συνεργασία με άλλους, την επίλυση σύνθετων προβλημάτων, την κριτική σκέψη, την ανάπτυξη διαφορετικών μορφών επικοινωνίας και ηγετικών ικανοτήτων, τη βελτίωση των κινήτρων και της παραγωγικότητας. Επιπλέον, η τεχνολογία μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη πολλών πρακτικών δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας παρουσιάσεων, της μάθησης για τη διαφοροποίηση αξιόπιστων από αναξιόπιστες πηγές στο Διαδίκτυο, τη διατήρηση της κατάλληλης ηλεκτρονικής εθιμοτυπίας και τη σύνταξη μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

5. Οφέλη για τους εκπαιδευτικούς.

Με αμέτρητους ηλεκτρονικούς πόρους, η τεχνολογία μπορεί να βοηθήσει στη βελτίωση της διδασκαλίας. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιούν διαφορετικές εφαρμογές ή αξιόπιστους πόρους στο διαδίκτυο για να ενισχύσουν τους παραδοσιακούς τρόπους διδασκαλίας και να κρατήσουν τους μαθητές πιο αφοσιωμένους. Τα σχέδια εικονικών μαθημάτων, το λογισμικό βαθμολόγησης και οι αξιολογήσεις online μπορούν να βοηθήσουν τους εκπαιδευτικούς να εξοικονομήσουν πολύ χρόνο. Αυτός ο πολύτιμος χρόνος μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε πιθανές ελλείψεις ή προβλήματα που υπάρχουν στην διεξαγωγή του μαθήματος. Επιπλέον, η

¹ <https://www.webanywhere.co.uk/blog/2016/02/top-6-benefits-technology-classroom/>

ύπαρξη εικονικών μαθησιακών περιβαλλόντων στα σχολεία ενισχύει τη συνεργασία και την ανταλλαγή γνώσεων μεταξύ των εκπαιδευτικών².

6. Επικαιροποιημένη πληροφορία.

Σε αντίθεση με τα συνηθισμένα εγχειρίδια, τα ηλεκτρονικά βιβλία και το διαδικτυακό περιεχόμενο ενημερώνονται σε πραγματικό χρόνο, τροφοδοτούν τους μαθητές με τις πιο σύγχρονες πληροφορίες, βοηθώντας τους να γίνουν πιο ενημερωμένοι ακόμα και έξω από τη σχολική τάξη.

7. Ετοιμάζει μαθητές για το μέλλον

Από τις τεχνολογικές εξελίξεις, είναι προφανές ότι το μέλλον θα είναι ψηφιακό και τεχνολογικά εστιασμένο. Η τεχνολογία βοηθάει τους μαθητές να εξοικειωθούν με την χρήση, την εξερεύνηση και την αμφισβήτηση της πληροφορίας. Το γεγονός αυτό διευκολύνει μελλοντικές εργασιακές και κοινωνικές απαιτήσεις.

8. Παγκοσμιοποίηση.

Η τηλεδιάσκεψη εξοικονομεί χρήματα για πτήσεις και διαμονή. Η Τ.Π.Ε. όχι μόνο έχει φέρει κοντά τους ανθρώπους, αλλά έχει επιτρέψει στην οικονομία να γίνει ένα ενιαίο αλληλεξαρτούμενο σύστημα επικοινωνίας είτε με μια επιχείρηση είτε σε ένα σχολικό περιβάλλον είτε σε ένα μέλος της οικογένειας.

9. Περιορισμός του πολιτισμικού χάσματος.

Η μεγαλύτερη πρόσβαση στην τεχνολογία συνέβαλε στη γεφύρωση του πολιτισμικού χάσματος βοηθώντας τους ανθρώπους να επικοινωνούν μεταξύ τους, αυξάνοντας την ευαισθητοποίηση και μειώνοντας τις προκαταλήψεις.

10. Επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να δημιουργήσουν έναν συναρπαστικό τρόπο εκπαίδευσης των μαθητών.

Ανήκουν στο παρελθόν οι ημέρες κατά τις οποίες τα εργαλεία διδασκαλίας περιορίζονται σε βιβλία, μαυροπίνακα και κιμωλίες. Με την τεχνολογία που ενσωματώνεται στην εκπαίδευση,

² <https://greengarageblog.org/10-top-advantages-and-disadvantages-of-technology-in-education>

οι εκπαιδευτικοί μπορούν τώρα να ενσωματώσουν εικόνες, βίντεο και άλλα γραφικά κατά την παράδοση μαθημάτων. Οι συγκεκριμένοι ιστότοποι, οι εφαρμογές και τα προγράμματα θα επιτρέψουν επίσης στους εκπαιδευτικούς να διαφοροποιήσουν τον τρόπο με τον οποίο παρέχουν οδηγίες. Αυτό δημιουργεί ένα συναρπαστικό μαθησιακό περιβάλλον και προωθεί το ενδιαφέρον για την εκπαίδευση εν γένει (Yunus et al. 2013).

3.3.2 Μειονεκτήματα της χρήσης Τ.Π.Ε στην αίθουσα.

1. Πρόσβαση σε ακατάλληλο περιεχόμενο.

Η μεγαλύτερη ανησυχία όσον αφορά τη χρήση της τεχνολογίας στα σχολεία είναι το πόσο εύκολη είναι η πρόσβαση και η προβολή βίαιων και άλλων ακατάλληλων υλικών. Αυτό θα μπορούσε να προκαλέσει μεγάλα προβλήματα εάν το υλικό μοιράζεται με άλλους μαθητές στην τάξη.

2. Μια αποσυνδεδεμένη νεολαία.

Αυτή η βλαβερή επίδραση της τεχνολογίας έχει ήδη φανεί στο σημερινό κόσμο. Οι άνθρωποι συνδέονται με τις οθόνες τους σχεδόν 24 ώρες το 24ωρο, γεγονός που αναδύει ένα νέο σύνολο κοινωνικών ζητημάτων. Αυτό όμως μεταφράζεται στο σχολικό σύστημα με έναν διαφορετικό τρόπο. Όλο και περισσότεροι μαθητές αντιμετωπίζουν κοινωνικές ανησυχίες όταν πρόκειται για αλληλεπιδράσεις πρόσωπο με πρόσωπο, σε αντίθεση με το διαδίκτυο που είναι απόλυτα καλές³.

3. Η παγίδα του κυβερνητικού εκφοβισμού (Cyberbullying).

Η ελεύθερη και αλόγιστη πρόσβαση των μαθητών σε ανώνυμους λογαριασμούς και οι ατελείωτες λεωφόροι επικοινωνίας μπορούν να οδηγήσουν σε πληθώρα προβλημάτων. Ο κυβερνητικός εκφοβισμός είναι η χρήση της τεχνολογίας για την παρενόχληση, την απειλή, την αμυχανία ή την στόχευση άλλου ατόμου. Εξ ορισμού, εμφανίζεται στους νέους. Όταν εμπλέκεται ένας ενήλικας, ενδέχεται να πληροί τον ορισμό της παρενόχλησης στον κυβερνοχώρο ή του cyberstalking, ένα έγκλημα που μπορεί να έχει νομικές συνέπειες και να περιλαμβάνει χρόνο φυλάκισης. Μερικές φορές, ο κυβερνητικός εκφοβισμός μπορεί να είναι εύκολο να εντοπιστεί

³ <https://futureofworking.com/10-advantages-and-disadvantages-of-technology-in-education/>

ωστόσο, άλλες πράξεις είναι λιγότερο προφανείς, όπως η παραποίηση ενός θύματος στο διαδίκτυο ή η δημοσίευση προσωπικών πληροφοριών, φωτογραφιών ή βίντεο που έχουν σχεδιαστεί για να βλάψουν κάποιο άλλο άτομο. Μπορεί επίσης να συμβεί τυχαία ο κυβερνητικός εκφοβισμός. Η απρόσωπη φύση των μηνυμάτων κειμένου και των μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου καθιστά πολύ δύσκολο να εντοπιστεί ο τόνος του αποστολέα, το αστείο ενός ατόμου που μπορεί να είναι ενοχλητική προσβολή άλλου. Παρόλα αυτά, ένα επαναλαμβανόμενο πρότυπο μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, κειμένων και ηλεκτρονικών μηνυμάτων είναι σπάνια τυχαίο. Δυστυχώς, πολλά παιδιά διστάζουν να αναφέρουν ότι έχουν υποστεί κυβερνητικό εκφοβισμό, ακόμη και στους γονείς τους. Πρόσφατες μελέτες σχετικά με τα ποσοστά παρενόχλησης στον κυβερνοχώρο έχουν διαπιστώσει ότι περίπου 1 στους 4 έφηβους έχουν πέσει θύματα του ηλεκτρονικού εκφοβισμού και περίπου 1 στους 6 παραδέχονται ότι έχουν υποστεί κυβερνητικό εκφοβισμό στο διαδίκτυο. Περισσότεροι από τους μισούς εφήβους που ερωτήθηκαν δήλωσαν ότι έχουν υποστεί κατάχρηση μέσω κοινωνικών και ψηφιακών μέσων ⁴.

4. Ροπή προς την εξαπάτηση.

Πολλοί μαθητές επισκέπτονται ιστότοπους για να βρουν το συντομότερο δυνατό τρόπο επίλυσης προβλημάτων (π.χ στα Μαθηματικά) αντί να τα λύσουν με παραδοσιακό τρόπο που πραγματικά τους βοηθά να αποκτήσουν βαθιά γνώση των θεμάτων. Παράλληλα, οι ορθογραφικοί έλεγχοι τους εμποδίζουν να μάθουν τη σωστή ορθογραφία, με αποτέλεσμα τα άπειρα ορθογραφικά λάθη ⁵.

5. Μεγάλο κόστος.

Ένα άλλο σημαντικό μειονέκτημα στη χρήση της Τ.Π.Ε. στα σχολεία είναι το γεγονός ότι οι υπολογιστές έχουν μεγάλο κόστος. Αξίζει να σημειωθεί ότι στα περισσότερα σχολεία η Τ.Π.Ε. θα είναι το μοναδικό και το μεγαλύτερο προϋπολογιστικό κόστος του προγράμματος σπουδών. Αυτό μπορεί να θεωρηθεί καλό, αλλά από την άλλη, θα υπάρξουν ελάχιστα χρήματα για άλλες σημαντικές δαπάνες ⁶.

⁴ <https://kidshealth.org/en/parents/cyberbullying.html>

⁵ <https://futureofworking.com/10-advantages-and-disadvantages-of-technology-in-education/>

⁶ <http://ict-adv-disadv.blogspot.com/>

6. Ανεπαρκείς μέθοδοι διδασκαλίας.

Με την πρόοδο της μηχανοποίησης, οι εκπαιδευτικοί δεν είναι εξίσου εκπαιδευμένοι με την ορθή εφαρμογή τους. Έτσι, οι εκπαιδευόμενοι απλώς χρησιμοποιούν την τεχνολογία αντί να αποκτήσουν γνώση από αυτήν.

7. Παραπλάνηση σε λάθος πληροφορίες.

Πολλοί ιστότοποι έρχονται με λανθασμένες πληροφορίες που έχουν αντιγραφεί και επικοινωνηθεί από άλλες πηγές χωρίς έλεγχο της αυθεντικότητάς τους. Έτσι οι μαθητές παραπλανούνται από τις λανθασμένες πληροφορίες που είναι διαθέσιμες στους δικτυακούς τόπους. Το γεγονός αυτό μπορεί να αποτελέσει σοβαρό εμπόδιο στην μάθηση τους και ο ρόλος του εκπαιδευτικού σε αυτό το σημείο είναι ιδιαίτερης σημασίας.

8. Σημαντικές προκλήσεις για τους εκπαιδευτικούς.

Η τεχνολογία προχωράει με μεγάλη ταχύτητα. Τα λογισμικά συνεχίζουν να αναβαθμίζονται και αν οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν τις απαραίτητες τεχνικές δεξιότητες, τους είναι ιδιαίτερα δύσκολο να το εκτελέσουν προς τη σωστή κατεύθυνση. Ως εκ τούτου, αν οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν αυτές τις δυνατότητες θα πρέπει το σχολείο να προσλάβει τεχνικούς εμπειρογνώμονες για να ξεπεράσουν αυτές τις τεχνικές προκλήσεις, προσθέτοντας περισσότερα έξοδα στις δαπάνες τους.

9. Αντικατάσταση βιβλίων με ηλεκτρονικά βιβλία .

Τα βιβλία είναι πραγματικά περιουσιακά στοιχεία και δεν μπορούν να αντικατασταθούν από ηλεκτρονικά βιβλία τα οποία μπορεί είναι οικονομικά και εύκολα να τα εντοπίσεις αλλά δεν αξιολογούνται με τον ίδιο τρόπο. Μάλιστα, υποστηρίζεται ότι πολλά προβλήματα στην όραση έχουν προκληθεί από τη μετάβαση αυτή από τα βιβλία από χαρτί σε ηλεκτρονικά βιβλία ⁷.

3.3.3 Οι θετικές επιπτώσεις της Τ.Π.Ε. στη μάθηση και τη διδασκαλία.

Η εκπαιδευτική πολιτική σχετικά με το υλικό και το λογισμικό Τ.Π.Ε. στα σχολεία δεν έχει ως πρωταρχικό στόχο να διδάξει στα παιδιά πώς να χρησιμοποιούν τεχνολογίες, παρότι αυτές

⁷ <https://universityhomeworkhelp.com/15-disadvantages-of-technology-in-education/>

είναι πολύτιμες. Αντίθετα, η φιλοδοξία είναι ότι η χρήση της Τ.Π.Ε. θα βελτιώσει τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα σε ολόκληρο το πρόγραμμα σπουδών, όπως αποκαλύπτεται σε βαθμούς εξετάσεων και σε άλλα τυποποιημένα μέτρα αξιολόγησης. Η επίτευξη αυτού του στόχου θα δικαιολογούσε πράγματι τις σημαντικές δαπάνες και τον μετασχηματισμό της υποδομής που παρατηρήθηκε στις τάξεις κατά την τελευταία δεκαετία. Οι ψηφιακοί χειρισμοί που ενεργοποιούν τη μαθησιακή δραστηριότητα ή τον προβληματισμό των μαθητών και την αυτό-παρακολούθηση της κατανόησης είναι αποτελεσματικοί. Συγχρόνως, αξίζει να σημειωθεί ότι η Ευρυζωνική πρόσβαση στις τάξεις οδηγεί σε σημαντική βελτίωση της απόδοσης των μαθητών. Δεν θα ήταν υπερβολικά αισιόδοξο να πει κάποιος ότι η Τ.Π.Ε. δεν ωφελεί μόνο στα μαθησιακά αποτελέσματα, αλλά βελτιώνει και το κίνητρο των μαθητών (Bansal 2016).

Συγχρόνως ο (Suryani 2010), με την έρευνα του έρχεται να επιβεβαιώσει ότι η Τ.Π.Ε. μπορεί να προσφέρει σημαντικά οφέλη στη στήριξη της μάθησης. Με τη χρήση της τεχνολογίας στη μάθησή τους, οι μαθητές μπορούν να είναι ενεργοί μαθητευόμενοι. Θα γνωρίζουν ποιες πληροφορίες χρειάζονται, γιατί το χρειάζονται και πώς μπορούν να το επιτύχουν. Μια ενεργός μάθηση επιτρέπει στους μαθητές να αποφασίσουν πότε χρειάζονται συγκεκριμένες πληροφορίες και εάν έχουν ήδη καταλάβει αυτές τις πληροφορίες ή όχι. Αυτή η ενεργός μάθηση συνεπάγεται επίσης μια ανεξάρτητη μάθηση. Με την πρόσβαση στο διαδίκτυο στο σχολείο τους, οι μαθητές δεν θα εξαρτώνται απόλυτα από τους εκπαιδευτικούς αλλά θα μπορούν να διερευνήσουν τις διαθέσιμες πληροφορίες μόνοι τους στο διαδίκτυο. Χρησιμοποιώντας αυτό το σύστημα μάθησης, οι μαθητές γίνονται αυτοδιαχειριζόμενοι στη διαδικασία μάθησης. Η αυτό-διαχειριζόμενη μάθηση ενισχύει τα κίνητρα και οι μαθητευόμενοι μπορούν εύκολα, αποτελεσματικά και γρήγορα να ανταποκριθούν στη γρήγορη αλλαγή των πληροφοριών.

Η χρήση του blog, για παράδειγμα, μπορεί να επιτρέψει στους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές να είναι πολύ ενημερωμένοι για τα θέματα και τη συζήτηση στον εκπαιδευτικό τομέα ή άλλους τομείς. Συνεπώς, δεν χρειάζεται να περιμένουν την πιο πρόσφατη αναθεώρηση των τυπωμένων εκπαιδευτικών βιβλίων ή περιοδικών για να μάθουν τι συμβαίνει στον εκπαιδευτικό τομέα. Η Τ.Π.Ε. μπορεί επίσης να αποτελέσει έναν τρόπο δυναμικής και συνεργατικής μάθησης. Με τη χρήση του διαδικτύου η μάθηση δεν περιορίζεται στις ώρες των σχολείων, στο πού είμαστε δημογραφικά και ποιοι είναι οι εκπαιδευτικοί μας. Μπορούμε να έχουμε πρόσβαση στο Διαδίκτυο οποιαδήποτε στιγμή και οπουδήποτε (Suryani 2010).

Η ηλεκτρονική μάθηση επιτρέπει στους μαθητές να αποκτούν ταχύτερη πληροφόρηση από παντού και οπουδήποτε. Η τεχνολογία μας επιτρέπει επίσης να περάσουμε τα όρια της δημο-

γραφίας. Οι μαθητές της υπαίθρου μπορούν να έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες από αστικές περιοχές, να λαμβάνουν πληροφορίες και να μοιράζονται γνώσεις με άλλους μαθητές ή εκπαιδευτικούς στην ίδια περιοχή ή ακόμα και σε διαφορετικές χώρες. Εκτός από τη δυναμική μάθηση, η Τ.Π.Ε. επιτρέπει όλες τις ανθρώπινες συνιστώσες των σχολείων τους διευθυντές, τους διαχειριστές, τους δασκάλους, τους συντονιστές πληροφορικής και τους μαθητές να συμμετέχουν στη συνεργατική μάθηση και στη διαμόρφωση των μαθητικών κοινοτήτων.

Η πιο σημαντική πτυχή της μάθησης στη συνεργατική μάθηση με τη χρήση Τ.Π.Ε. είναι η διαδραστικότητα και η επικοινωνία. Η μάθηση με την Τ.Π.Ε. είναι κάτι παραπάνω από μάθηση μέσω απομνημόνευσης. Επιτρέπει στους εκπαιδευόμενους να βιώσουν τις μαθησιακές τους διαδικασίες, να είναι διαδραστικές, να απολαμβάνουν και να διασκεδάζουν με την τεχνολογία. Χρησιμοποιώντας την τεχνολογία δεν θα υπάρξει μόνο αλληλεπίδραση ανθρώπου - μηχανής αλλά και αλληλεπίδραση ανθρώπου - ανθρώπου. Το περιβάλλον διαδικτυακής μάθησης, επιτρέπει στους μαθητές να αλληλεπιδρούν με εκπαιδευτικούς ή άλλους μαθητές που μεσολαβούν από το μηχάνημα. Επιπροσθέτως, η Τ.Π.Ε. μπορεί να οδηγήσει στη μετά-γνωστική μάθηση. Τέλος, σύμφωνα με την ίδια πηγή, το κλειδί για τους εκπαιδευτικούς που έχουν ανασφάλεια ως προς την εξοικείωση τους με την τεχνολογία είναι να συνειδητοποιήσουν ότι η μάθηση των τεχνολογιών αιχμής και της νέας γνώσης δεν είναι πιο δύσκολη από την εκμάθηση παλαιών γνώσεων/δεξιοτήτων. Αυτή η κατανόηση είναι πολύ σημαντική, καθώς πολλοί άνθρωποι φοβούνται να μάθουν την ψηφιακή τεχνολογία δεδομένου ότι θεωρούν ότι η εκμάθηση κάτι καινούργιου είναι πιο περίπλοκη και δύσκολη από τα παλιά (Suryani 2010).

4. ΘΕΩΡΙΕΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗΡΙΖΟΜΕΝΗ ΕΠΙ ΤΗΣ Τ.Π.Ε

4.1 Συμπεριφορισμός

Ο Συμπεριφορισμός είναι μια θεωρία μάθησης που επικεντρώνεται μόνο σε αντικειμενικά παρατηρήσιμες συμπεριφορές και αντιδράσεις σε κάθε ανεξάρτητη δραστηριότητα του νου. Οι “συμπεριφοριστές” ορίζουν τη μάθηση ως κάτι παραπάνω από την απόκτηση νέας συμπεριφοράς βασισμένης στις περιβαλλοντικές συνθήκες. Τα πειράματα από τους συμπεριφοριστές εντοπίζουν την προετοιμασία ως μια καθολική διαδικασία μάθησης. Είμαστε βιολογικά “ενσύρματοι” έτσι ώστε ένα συγκεκριμένο ερέθισμα να παράγει μια συγκεκριμένη απάντηση. Ένα από τα πιο συνηθισμένα παραδείγματα κλασικής προετοιμασίας στο εκπαιδευτικό περιβάλλον είναι οι καταστάσεις όπου οι μαθητές παρουσιάζουν παράλογους φόβους και ανησυχίες όπως ο φόβος της αποτυχίας, ο φόβος της δημόσιας ομιλίας και της γενικής σχολικής φοβίας.

Η συμπεριφορά ή η ‘λειτουργική’ συμπεριφορά εμφανίζονται όταν ενισχυθεί η ανταπόκριση σε ένα ερέθισμα. Βασικά, η λειτουργική ρύθμιση είναι ένα απλό σύστημα ανάδρασης: Αν μια ανταμοιβή ή ενίσχυση ακολουθεί την απάντηση σε ένα ερέθισμα, τότε η απάντηση γίνεται πιο πιθανή στο μέλλον. Οι κορυφαίοι συμπεριφοριστές είναι ο Pavlov, ο Watson, ο Thorndike και ο Skinner που αναλύονται διεξοδικά παρακάτω. Ωστόσο υπήρξαν πολλές επικρίσεις του συμπεριφορισμού, συμπεριλαμβανομένων των εξής:

- Ο συμπεριφορισμός δεν λαμβάνει υπόψη όλα τα είδη της μάθησης, αφού αγνοεί τις δραστηριότητες του νου.
- Ο συμπεριφορισμός δεν εξηγεί κάποια μάθηση - όπως η αναγνώριση νέων μορφών γλώσσας από μικρά παιδιά - για τα οποία δεν υπάρχει μηχανισμός ενίσχυσης.
- Έρευνες έχουν δείξει ότι τα ζώα προσαρμόζουν τα ενισχυμένα μοτίβα τους σε νέες πληροφορίες. Για παράδειγμα, ένας αρουραίος μπορεί να αλλάξει τη συμπεριφορά του για να

ανταποκριθεί στις αλλαγές στη διάταξη ενός λαβύρινθου που είχε προηγουμένως καταλάβει μέσα από τις ενισχύσεις.

Αυτή η θεωρία είναι σχετικά απλή στην κατανόηση επειδή βασίζεται μόνο σε παρατηρήσιμη συμπεριφορά και περιγράφει διάφορους καθολικούς νόμους συμπεριφοράς. Οι θετικές και αρνητικές τεχνικές ενίσχυσης μπορεί να είναι πολύ αποτελεσματικές - όπως σε θεραπείες για διαταραχές του ανθρώπου, όπως ο αυτισμός, οι διαταραχές άγχους και η αντικοινωνική συμπεριφορά. Ο συμπεριφορισμός χρησιμοποιείται συχνά από εκπαιδευτικούς που επιβραβεύουν ή τιμωρούν τις συμπεριφορές των μαθητών ¹.

4.1.1 Pavlov (1849-1936)

Ο Ivan Pavlov ήταν Ρώσος φυσιολόγος, αποτέλεσε μια σημαντική επιρροή στον τομέα της ψυχολογίας, ειδικά στον Συμπεριφορισμό. Ο Pavlov ανακάλυψε την έννοια της κλασικής προετοιμασίας, ενώ μελετούσε την πέψη σε σκύλους. Με αυτόν τον τρόπο παρατήρησε πως τα σκυλιά άρχισαν να σιελίζουν μόλις ένας από τους βοηθούς τους έμπαινε στο δωμάτιο. Καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνάς του ο Pavlov και οι βοηθοί του θα έδιναν φαγητό στα σκυλιά και θα μετρούσαν το σάλιο που παρήγαγε ως αποτέλεσμα. Ο ίδιος σημείωσε ότι η σίτιση ήταν μια αντανakλαστική διαδικασία που συμβαίνει αυτόματα κάτω από ερέθισμα όχι υπό συνείδηση.

Μέχρι την ολοκλήρωση του πειράματος υπήρχε η πεποίθηση ότι τα σκυλιά μαθαίνουν να σιελίζουν όταν βλέπουν φαγητό. Είναι μια σύνδεση τόνωσης-απόκρισης που δεν χρειάζεται να μάθουν, ένα “αντανakλαστικό”. Ωστόσο, όταν παρατήρησε ότι τα σκυλιά του άρχιζαν να σιελίζουν κάθε φορά που εισέρχεται στην αίθουσα, ακόμα και όταν δεν τους έφερνε φαγητό, τότε συνειδητοποίησε ότι η σιαλική απόκριση δεν οφείλεται σε αυτόματη φυσιολογική διαδικασία. Ο Pavlov ανακάλυψε ότι η απάντηση του σάλιου ήταν μια “μαθησιακή” απάντηση.

Μετά την πραγματοποίηση αυτής της επιστημονικής ανακάλυψης ο Pavlov αφιέρωσε τον εαυτό του να μελετήσει αυτόν τον τύπο μάθησης. Σε ένα παρόμοιο πείραμα ο Pavlov χρησιμοποίησε ένα κουδούνι ως ουδέτερο ερέθισμα και τρόφιμα ως το μη ελεγχόμενο ερέθισμα για άλλη μια φορά. Κάθε φορά που έτρωγαν τα σκυλιά, χτυπούσε ένα κουδούνι. Αφού επαναλαμβανόταν η ίδια διαδικασία συνεχώς όταν χτύπησε το κουδούνι χωρίς φαγητό, τα σκυλιά εξακολουθούσαν να σιελίζουν. Παρόμοια με το τελευταίο πείραμα, τα σκυλιά έμαθαν να συνδέουν το χτύπημα των κουδουνιών με το φαγητό, οδηγώντας τους να πιστέψουν κάθε φορά που κουδουνίζει το κουδούνι ότι θα ταΐστούν. Το κουδούνι είχε γίνει ένα κλινικό ερέθισμα στα

¹ <https://www.funderstanding.com/theory/behaviorism/>

σκυλιά. Έγινε μια νέα συμπεριφορά, μια υπό όρους απάντηση. Τα συμπεράσματά του επηρέασαν άμεσα τον Watson και του παρείχαν την αρχική επιστημονική βάση για τις πεποιθήσεις του ².

4.1.2 Watson (1878-1958)

Ο John Watson ήταν ο ιδρυτής της θεωρητικής συμπεριφοράς. Αρκετά καινοτόμος για την εποχή, βρήκε τις εξηγήσεις της συμπεριφοράς και διαφώνησε με την κλασσική ιδέα της κληρονομικότητας που καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρεται κανείς. Αντ' αυτού, πίστευε ότι οι αντιδράσεις των ανθρώπων σε διάφορες καταστάσεις καθορίζονταν από το πώς οι συνολικές εμπειρίες τους είχαν προγραμματίσει να αντιδράσουν. Σε πειράματα που εκτέλεσε στις αρχές της δεκαετίας του 1900, έδειξε ότι θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο ή να εκπαιδεύσει τα παιδιά να ανταποκριθούν σε ένα συγκεκριμένο ερέθισμα με διαφορετικό τρόπο από αυτό που θα αντιμετώπιζε κανονικά η απουσία τέτοιου είδους κατάρτισης.

Για παράδειγμα, έφερε σε επαφή ένα βρέφος τον Albert και έναν λευκό αρουραίο και τον παρακίνησε με διάφορους τρόπους (ήχους κτλ) να τον φοβηθεί. Το γεγονός αυτό μέσα σε λίγες εβδομάδες εδραιώθηκε στην συμπεριφορά του Albert ο οποίος μόλις έβλεπε τον αρουραίο τρόμαζε και έκλαιγε. Επειδή ο Watson τόνωσε-παρακίνησε επανειλημμένα τον Albert να αισθάνεται φόβο όταν ο αρουραίος ήταν παρών, οι εμπειρίες του βρέφους το δίδαξαν να φοβάται οτιδήποτε γύρω από τους αρουραίους και να αντιδρούν ανάλογα. Ο Albert δεν φοβόταν μόνο τους αρουραίους αλλά είχε προγραμματιστεί μέσω του πειράματος για να φοβάται όλα τα λευκά και ασαφή αντικείμενα, από τα παλτά μέχρι τα γένια του Άγιου Βασίλη!

4.1.3 Thorndike (1874-1949)

Ο Thorndike ανέπτυξε δύο κύριους νόμους σχετικά με την προετοιμασία της μάθησης. Ο πρώτος ήταν ο νόμος της άσκησης, δηλώνοντας απλώς ότι η επανάληψη μιας απάντησης την “ενισχύει”. Κάθε φορά που μια γάτα τοποθετείται στο κιβώτιο παζλ, επέδειξε μια ισχυρότερη κλίση για να εκτελέσει τις απαιτούμενες συμπεριφορές, βγαίνοντας από το κουτί με αυξημένη επάρκεια και σε μικρότερο χρονικό διάστημα.

Ο δεύτερος νόμος, ο νόμος του αποτελέσματος, έδειξε ότι οι συμπεριφορές είτε ενισχύθηκαν είτε αποδυναμώθηκαν, ανάλογα με το αν ανταμείφθηκαν ή τιμωρήθηκαν. Κάθε φορά που η επιτυχημένη συμπεριφορά επαναλήφθηκε, έγινε τόσο πιο γρήγορα, επειδή η γάτα δεν έχασε

² <https://dandradebehaviorism.weebly.com/ivan-pavlov.html>

πλέον χρόνο εκτελώντας άλλες συμπεριφορές που είχαν αποδειχθεί ανεπιτυχείς και κράτησαν το ζώο φυλακισμένο.

4.1.4 Skinner (1904-1990)

Ο B.F. Skinner ανέπτυξε τη θεωρητική συμπεριφορά του ρυθμιζόμενου λειτουργού. Σε αντίθεση με τις θεωρίες τόσο του Watson όσο και του Pavlov, ο Skinner πίστευε ότι δεν ήταν αυτό που έρχεται πριν από μια συμπεριφορά που τον επηρεάζει, αλλά μάλλον αυτό που έρχεται αμέσως μετά από αυτό. Στην συμπεριφορά του χειριστή ρυθμίζονται οι συμπεριφορές όταν ακολουθούνται είτε από θετική είτε από αρνητική ενίσχυση. Η θετική ενίσχυση αυξάνει τις επιθυμητές συμπεριφορές ακολουθώντας τους με ανταμοιβές. Για παράδειγμα, εάν διανέμεται τροφή σε αρουραίους κάθε φορά που ένας αρουραίος πιέζει ένα πεντάλ, αυτός θα πιέσει επανειλημμένα το ίδιο πεντάλ για να πάρει περισσότερες λιχουδιές. Συνεπώς, η δράση της ώθησης του πεντάλ, δηλαδή η επιθυμητή συμπεριφορά, έχει ενισχυθεί με τρόφιμα.

Η αρνητική ενίσχυση αυξάνει τις επιθυμητές συμπεριφορές, επιτρέποντας στα άτομα να αποφύγουν την τιμωρία μέσω της απόδοσής τους. Για παράδειγμα, εάν ένας αρουραίος έπασχε από μια οδυνηρή ηλεκτρική “παρενόχληση” που δεν θα σταματούσε αν δεν πιέζονταν ένα πεντάλ, θα άρχιζε να το πιέζει γρήγορα για να ανακουφίσει τον πόνο του. Η δράση της ώθησης του πεντάλ, δηλαδή η επιθυμητή συμπεριφορά, έχει ενισχυθεί και πάλι, αν και με μια διαφορετική μέθοδο από πριν.

Ο Skinner έδειξε επίσης ότι οι συμπεριφορές μπορούν να μεταβληθούν μέσω της τιμωρίας ή της εξαφάνισης. Η τιμωρία των συμπεριφορών μετά την εμφάνισή τους τις αποθαρρύνει να επαναληφθούν αργότερα. Για παράδειγμα, εάν ένας αρουραίος τραυματιζόταν με ηλεκτρικό ρεύμα όταν πιέσει ένα πεντάλ, θα άρχιζε να μην το αγγίζει, αποφεύγοντας την εκτέλεση της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς.

Επιπροσθέτως, η εξαφάνιση διαδραματίζεται όταν οι συμπεριφορές που προηγουμένως ενισχύθηκαν αργότερα είναι μη ενισχυμένες, καθιστώντας τις συμπεριφορές ασήμαντες και προκαλώντας τους να μειώνουν τη συχνότητα με την πάροδο του χρόνου. Εάν ο αρουραίος που είχε εκπαιδευτεί να πιέζει πεντάλ για να τρώει, σταματήσει να παίρνει φαγητό, τελικά θα το πιέζει λιγότερο και λιγότερο συχνά. Μάλιστα, με την πάροδο του χρόνου, αφού έχει αποθαρρυνθεί πλήρως από την έλλειψη φαγητού, μπορεί να σταματήσει να το πιέζει εντελώς.

Αν ο αρουραίος που είχε παγιδευτεί με ηλεκτρισμό σταματούσε να «παρενοχλείται» από αυτόν, θα έσπρωχνε επίσης το πεντάλ για να σταματήσει την τάση λιγότερο συχνά, καθώς ο

λόγος για να γίνει κάτι τέτοιο θα εξαφανιζόταν. Συμπερασματικά, η εξαφάνιση είναι η διακοπή των συμπεριφορών που είχαν ενθαρρυνθεί είτε με αρνητική είτε με θετική ενίσχυση ³.

4.2 Κοινωνιογνωστική θεωρία μάθησης

Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης του Bandura υπογραμμίζει τη σημασία της παρατήρησης και της μοντελοποίησης των συμπεριφορών, των στάσεων και των συναισθηματικών αντιδράσεων των άλλων. Ο Bandura μάλιστα δηλώνει: *“Η μάθηση θα ήταν εξαιρετικά επίπονη, για να μην πούμε επικίνδυνη, αν οι άνθρωποι έπρεπε να βασίζονται αποκλειστικά στις επιδράσεις των δικών τους ενεργειών για τις μελλοντικές συμπεριφορικές τους κινήσεις.”* ⁴ Ευτυχώς, κατά ένα μεγάλο ποσοστό η ανθρώπινη συμπεριφορά αποκομίζεται παρατηρητικά μέσω μοντελοποίησης.

Αυτό συμβαίνει κυρίως από την παρατήρηση άλλων ανθρώπων με αποτέλεσμα να διαμορφώνεται μια ιδέα για το πώς εκτελούνται νέες συμπεριφορές και σε μεταγενέστερες περιπτώσεις. Αυτή η κωδικοποιημένη πληροφορία χρησιμεύει ως οδηγός για δράση. Η κοινωνιογνωστική θεωρία μάθησης εξηγεί την ανθρώπινη συμπεριφορά από την άποψη της συνεχούς και αμοιβαίας αλληλεπίδρασης μεταξύ γνωστικών, συμπεριφορικών και περιβαλλοντικών επιρροών. Η συνιστώσα που επεξεργάζεται την υποκείμενη μάθηση παρατήρησης ακολουθεί την παρακάτω “διαδρομή”:

1. **Προσοχή**, συμπεριλαμβανόμενων των προτύπων γεγονότων (διακριτικότητα, συναισθηματικό σθένος, πολυπλοκότητα, επικράτηση, λειτουργική αξία) και χαρακτηριστικά παρατηρητή (αισθητηριακές ικανότητες, επίπεδο διέγερσης, αντιληπτικό σύνολο),
2. **Διατήρηση**, περιλαμβανομένης της συμβολικής κωδικοποίησης, της γνωστικής οργάνωσης, της συμβολικής πρόβας, της κινητικής πρόβας,
3. **Αναπαραγωγή κινητήρων**, συμπεριλαμβανομένων φυσικών δυνατοτήτων, αυτοπαρατήρηση της αναπαραγωγής, ακρίβεια ανάδρασης, και
4. **Κίνητρα**, συμπεριλαμβανομένης της εξωτερικής, εμπιστευτικής και αυτοδύναμης ενίσχυσης.

Επειδή εμπεριέχει την προσοχή, τη (διατήρηση) μνήμη και τα κίνητρα, η κοινωνιογνωστική θεωρία μάθησης καλύπτει τόσο τα γνωστικά όσο και τα συμπεριφορικά πλαίσια. Η θεωρία του

³ <https://owlcation.com/social-sciences/Cognitive-Development-in-Children-from-Watson-to-Kohlberg>

⁴ <https://www.instructionaldesign.org/theories/social-learning/>

Bandura βελτιώνει την αυστηρά συμπεριφορική ερμηνεία της μοντελοποίησης που παρέχεται από τον Miller & Dollard (1941). Παράλληλα, το έργο του Bandura σχετίζεται με τις θεωρίες του Vygotsky και του Lave που υπογραμμίζουν επίσης τον κεντρικό ρόλο της κοινωνικής μάθησης.

Η κοινωνιογνωστική θεωρία μάθησης έχει εφαρμοστεί εκτενώς στην κατανόηση της επιθετικότητας και των ψυχολογικών διαταραχών, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της τροποποίησης της συμπεριφοράς. Είναι επίσης το θεωρητικό υπόβαθρο για την τεχνική της μοντελοποίησης συμπεριφορών που χρησιμοποιείται ευρέως στα προγράμματα κατάρτισης. Τα τελευταία χρόνια, ο Bandura έχει επικεντρώσει το έργο του στην έννοια της αυτο-αποτελεσματικότητας σε διάφορα πλαίσια.

Τα πιο συνηθισμένα παραδείγματα καταστάσεων κοινωνικής μάθησης είναι οι τηλεοπτικές διαφημίσεις. Οι διαφημίσεις δείχνουν ότι η κατανάλωση ενός συγκεκριμένου ποτού ή η χρήση ενός συγκεκριμένου σαμπουάν μαλλιών θα μας κάνει δημοφιλείς και θα κερδίσουμε τον θαυμασμό ελκυστικών ανθρώπων. Ανάλογα με τις συμμετέχουσες διαδικασίες (όπως η προσοχή ή τα κίνητρα), μπορούμε να μοντελοποιήσουμε τη συμπεριφορά που εμφανίζεται στο εμπορικό και να αγοράσουμε το προϊόν που διαφημίζεται.

Το υψηλότερο επίπεδο παρατήρησης της μάθησης επιτυγχάνεται με την πρώτη οργάνωση και πρόβα της μορφοποιημένης συμπεριφοράς συμβολικά και στη συνέχεια την εκδοχή της. Η κωδικοποίηση της διαμορφωμένης συμπεριφοράς σε λέξεις, ετικέτες ή εικόνες έχει ως αποτέλεσμα την καλύτερη διατήρηση από την απλή παρατήρηση. Τα άτομα είναι πιο πιθανό να υιοθετήσουν μια μοντέρνα συμπεριφορά, εάν οδηγούν σε αποτελέσματα που εκτιμούν. Συγχρόνως, τα άτομα έχουν περισσότερες πιθανότητες να υιοθετήσουν μια μοντέρνα συμπεριφορά εάν το μοντέλο είναι παρόμοιο με τον παρατηρητή και η συμπεριφορά έχει λειτουργική αξία ⁵.

4.3 Εποικοδομισμός “κονστρουκτιβισμός”

Η τελευταία λέξη-κλειδί στους εκπαιδευτικούς κύκλους είναι ο “εποικοδομισμός”, που εφαρμόζεται τόσο στη θεωρία της εκμάθησης όσο και στην επιστημολογία - τόσο στο πώς μαθαίνουν οι άνθρωποι όσο και στη φύση της γνώσης. Η θεωρία μάθησης του εποικοδομιτισμού είναι μια φιλοσοφία που ενισχύει την λογική και την εννοιολογική ανάπτυξη των μαθητών. Η βασική ιδέα μέσα στη θεωρία της μάθησης του εποικοδομιτισμού είναι ο ρόλος που οι εμπειρίες - ή οι σχέσεις με το παρακείμενο περιβάλλον της ατμόσφαιρας στην εκπαίδευση των μαθητών.

⁵ <https://www.instructionaldesign.org/theories/social-learning/>

Η θεωρία μάθησης εποικοδομιστικού υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι παράγουν γνώση και διαμορφώνουν νόημα με βάση τις εμπειρίες τους. Δύο από τις βασικές έννοιες μέσα στη θεωρία μάθησης του εποικοδομιστικού που δημιουργούν την κατασκευή της νέας γνώσης ενός ατόμου είναι η διαμονή και η αφομοίωση. Η αφομοίωση αναγκάζει ένα άτομο να ενσωματώσει νέες εμπειρίες στις παλιές εμπειρίες. Αυτό αναγκάζει το άτομο να αναπτύξει νέες προοπτικές, να ξανασκεφτεί τι ίσχυε κάποτε και να αξιολογήσει τι είναι σημαντικό, μεταβάλλοντας τελικά τις αντιλήψεις τους. Η διαμονή, από την άλλη πλευρά, ανασυνθέτει τον κόσμο και τις νέες εμπειρίες στην ήδη υπάρχουσα νοητική ικανότητα. Τα άτομα κατανοούν μια ιδιαίτερη μόδα στην οποία λειτουργεί ο κόσμος. Όταν τα πράγματα δεν λειτουργούν εντός αυτού του πλαισίου, πρέπει να φιλοξενούν και να αναθεωρούν τις προσδοκίες με τα αποτελέσματα.

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι πολύ σημαντικός στη θεωρία της μάθησης του εποικοδομιστικού. Αντί να δώσουν μια διάλεξη, οι δάσκαλοι σε αυτή τη θεωρία λειτουργούν ως διευκολυντές, ο ρόλος των οποίων είναι να βοηθήσουν τον μαθητή όταν πρόκειται για τη δική του κατανόηση. Αυτό αφαιρεί την εστίαση από τον δάσκαλο και τη διάλεξη και το τοποθετεί πάνω στον μαθητή και τη μάθησή του. Οι πόροι και τα σχέδια μαθημάτων που πρέπει να ξεκινήσουν για αυτή τη θεωρία μάθησης υιοθετούν μια πολύ διαφορετική προσέγγιση απέναντι στην παραδοσιακή μάθηση. *Αντί να λέει, ο δάσκαλος πρέπει να αρχίσει να ρωτάει.* Αντί να απαντά σε ερωτήσεις που ευθυγραμμίζονται μόνο με το πρόγραμμα σπουδών τους, ο διαμεσολαβητής σε αυτή την περίπτωση πρέπει να το κάνει με αυτό τον τρόπο ώστε ο μαθητής να φτάσει στα συμπεράσματα μόνος του.

Επίσης, οι καθηγητές συνεχώς συνομιλούν με τους μαθητές, δημιουργώντας την μαθησιακή εμπειρία που είναι ανοιχτή σε νέες κατευθύνσεις ανάλογα με τις ανάγκες του μαθητή καθώς προχωρά η μάθηση. Οι καθηγητές που ακολουθούν την θεωρία του εποικοδομιστικού πρέπει να αμφισβητήσουν τον σπουδαστή καθιστώντας τους αποτελεσματικούς κριτικούς στοχαστές και όχι απλώς “δασκάλους”, αλλά και μέντορα, σύμβουλο και προπονητή.

Αντί οι μαθητές να βασίζονται σε πληροφορίες κάποιου άλλου και να το αποδεχτούν ως αλήθεια, η θεωρία της μάθησης του εποικοδομιστικού υποστηρίζει ότι οι μαθητές πρέπει να είναι εκτεθειμένοι σε δεδομένα, πρωτεύουσες πηγές και την ικανότητα αλληλεπίδρασης με άλλους μαθητές, ώστε να μπορούν να μάθουν από την ενσωμάτωση και τις εμπειρίες. Η εμπειρία στην τάξη πρέπει να είναι μια πρόσκληση για μια μυριάδα διαφορετικών υποβάθρων και την εμπειρία εκμάθησης που επιτρέπει στα διαφορετικά υπόβαθρα να συναντηθούν και να παρατηρήσουν και να αναλύσουν πληροφορίες και ιδέες.

Η θεωρία της μάθησης του εποικοδομητισμού θα επιτρέψει στα παιδιά να αναπτύξουν, σε νεαρή ηλικία ή σε πολύ νεαρή ηλικία, τις δεξιότητες και την εμπιστοσύνη για να αναλύσουν τον κόσμο γύρω τους, να δημιουργήσουν λύσεις ή να υποστηρίξουν αναπτυσσόμενα ζητήματα και στη συνέχεια να δικαιολογήσουν τις λέξεις και τις ενέργειές τους. Συγχρόνως θα τους ενισχύσει να σέβονται τις διαφορές απόψεων για τις συμβολές που μπορούν να κάνουν σε ολόκληρη την κατάσταση. Οι εφαρμογές στην τάξη του εποικοδομητισμού υποστηρίζουν τη φιλοσοφία της μάθησης, η οποία βασίζεται στην κατανόηση των μαθητών και των εκπαιδευτικών ⁶.

4.3.1 Οφέλη εποικοδομισμού “κονστρουκτιβισμού”

Η εποικοδομητική διδασκαλία δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην αισθητηριακή εισαγωγή, κάτι που έχει παραβλεφθεί εδώ και καιρό από πολλούς παραδοσιακούς εκπαιδευτικούς. Στις μέρες των παλαιών, οι μαθητές αναμενόταν να κάθονται σε διαλέξεις, να κρατούν σημειώσεις και να λαμβάνουν εξετάσεις. Ενώ μερικά από αυτά συμβαίνουν ακόμα στις τάξεις, όλο και περισσότεροι εκπαιδευτικοί μαθαίνουν ότι οι μαθητές πρέπει να συμμετέχουν πλήρως στη διαδικασία μάθησης, χρησιμοποιώντας όλες τις αισθήσεις τους, όχι μόνο τα μάτια και τα αυτιά τους. Οι μαθητές δεν είναι απλώς παθητικοί συμμετέχοντες στην τάξη, πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στη “μεγαλύτερη εικόνα” του κόσμου γύρω τους.

Η εποικοδομητική μέθοδος διδασκαλίας έχει χρησιμοποιηθεί για κάποια στιγμή σε ειδικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. Είναι αρκετά αποτελεσματικό για εκείνους τους φοιτητές που έχουν ειδικές ανάγκες όπως διαταραχή αισθητηριακής επεξεργασίας ή αυτοί που βρίσκονται στο αυτιστικό φάσμα. Μερικοί από αυτούς τους μαθητές έχουν λαμπρό μυαλό, αλλά δεν μπορούν να προσεγγιστούν μέσω παραδοσιακών μεθόδων. Συνεπώς, αντί απλώς να αποκαλύπτει πληροφορίες, ένας δάσκαλος είναι περισσότερο ένας οδηγός για ένα εκπαιδευτικό ταξίδι και συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία εκμάθησης με τους μαθητές καθώς τους ενθαρρύνει να αμφισβητούν και να ανακαλύπτουν.

4.3.2 Προβλήματα εποικοδομισμού “κονστρουκτιβισμού”

Το μεγαλύτερο μειονέκτημα είναι η έλλειψη δομής. Μερικοί μαθητές χρειάζονται ιδιαίτερα δομημένα περιβάλλοντα για να μπορούν να λειτουργήσουν μαθησιακά. Ο εποικοδομισμός ζητά από τον δάσκαλο να απορρίψει το τυποποιημένο πρόγραμμα σπουδών για ένα πιο εξατομικευμένο μάθημα με βάση το τι γνωρίζει ήδη ο σπουδαστής. Αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει

⁶ <http://www.teach-nology.com/currenttrends/constructivism/>

μερικούς μαθητές να μείνουν πίσω από τους συμμαθητές τους.

Αφαιρεί επίσης την ταξινόμηση με τον παραδοσιακό τρόπο, δηλαδή με τυποποιημένες βαθμολογίες και αξιολογήσεις. Το γεγονός αυτό από μόνο του δημιουργεί μια ασάφεια στην αξιολόγηση της προόδου, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε αποθάρρυνση των μαθητών να διεκδικήσουν και να προσπαθήσουν. Συγχρόνως, δεδομένου ότι δεν υπάρχει καμία αξιολόγηση με την παραδοσιακή έννοια, ο σπουδαστής μπορεί να μην δημιουργεί γνώση όπως ισχυρίζεται η θεωρία, αλλά απλά να αντιγράφει τι κάνουν οι άλλοι σπουδαστές.

Ένα άλλο μειονέκτημα είναι ότι μπορεί να οδηγήσει τους μαθητές σε σύγχυση και απογοήτευση, επειδή μπορεί να μην έχουν την ικανότητα να σχηματίζουν σχέσεις και περιλήψεις μεταξύ της γνώσης που έχουν ήδη και της γνώσης που μαθαίνουν για τον εαυτό τους. Υποστηρίζεται λοιπόν ότι ο εποικοδομισμός μπορεί να έχει τη θέση του στο εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά ως ένα σύστημα απόλυτης εκμάθησης έχει κάποια ελαττώματα. Οι μαθητές μπορούν να επωφεληθούν με κάποιες αρχές εποικοδομητισμού που ενσωματώνονται στην τάξη, ωστόσο, οι περισσότεροι μαθητές χρειάζονται περισσότερη δομή και αξιολόγηση για να πετύχουν ⁷.

⁷ <https://www.brightubeducation.com/teaching-methods-tips/76645-pros-and-cons-of-constructivist-learning-theory/>

5. ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ Τ.Π.Ε. ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

5.1 Αντικείμενο, σκοποί και στόχοι του διδακτικού αντικειμένου της Ιστορίας στην Ε' τάξη, σύμφωνα με Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ.

Το χρονικό διάστημα που καλύπτει η ιστορική ύλη της Ε' τάξης είναι μια περίοδος δεκαέξι αιώνων (146 π.Χ. - 1453 μ.Χ.), με αφετηρία την υποταγή της Ελλάδας στους Ρωμαίους και κατάληξή την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους. Στόχοι του μαθήματος, όπως ορίζονται από το Υπουργείο Παιδείας, είναι οι μαθητές:

- Να κατανοήσουν τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, και να εκτιμήσουν την παγκόσμια προσφορά της.
- Να σέβονται τις παραδόσεις, τις πεποιθήσεις, τις ιδέες των άλλων.
- Να προβληματιστούν για τα σημαντικά για τον ελληνισμό και την παγκόσμια ιστορία γεγονότα της περιόδου.
- Να σέβονται τις παραδόσεις, τις πεποιθήσεις κτλ. των άλλων και να αποδέχονται το δικαίωμα της ανεξιθρησκίας.
- Να κατανοήσουν τον αποφασιστικό ρόλο που διαδραματίζουν οι ηγέτες στην ιστορία.
- Να εκτιμήσουν τη σημασία της ειρήνης, της ασφάλειας και της συνεργασίας.
- Να γνωρίσουν τους γειτονικούς λαούς της βυζαντινής αυτοκρατορίας και τις σχέσεις που ανέπτυξε με αυτούς.
- Να εκτιμήσουν την πολιτική των Βυζαντινών απέναντι στους γειτονικούς λαούς.
- Να εμπεδώσουν βασικές ιστορικές έννοιες που έχουν σχέση με τα γεγονότα της εποχής, να προβαίνουν σε συσχετισμούς, αξιολογήσεις και δυνητικές γενικεύσεις.
- Να εκτιμούν τις αξίες της ανθρώπινης ζωής και της δικαιοσύνης.

- Να αντιληφθούν και να εκτιμήσουν την προσφορά του Βυζαντίου στον παγκόσμιο πολιτισμό.
- Να αναγνωρίζουν την ανάγκη της διεθνούς συνεργασίας.
- Να ενδιαφερθούν για την καθημερινή ζωή των ανθρώπων στα βυζαντινά χρόνια.
- Να σέβονται τον πολιτισμό και τις παραδόσεις όλων των εποχών και όλων των λαών.
- Να ασχοληθούν με θέματα της ιστορίας του τόπου τους. (Κυβερνήσεως 2003)

5.2 Αντικείμενο, σκοποί και στόχοι του διδακτικού αντικειμένου της Ιστορίας στην ΣΤ' τάξη, σύμφωνα με Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ.

Το χρονικό διάστημα που καλύπτει η ιστορική ύλη της ΣΤ' τάξης είναι η περίοδος η οποία περιλαμβάνει την Άλωση της Κωνσταντινούπολης, την Επανάσταση του 1821 και φτάνει μέχρι τις μέρες μας. Αφορά κυρίως την ελληνική Ιστορία, συμπεριλαμβάνοντας επίσης τις εξελίξεις στην Ευρώπη και σε ολόκληρο τον κόσμο. Στόχοι του μαθήματος, όπως ορίζονται από το Υπουργείο Παιδείας, είναι οι μαθητές:

- Να κατανοήσουν βασικές ιστορικές έννοιες, που συνδέονται με την ιστορική περίοδο “Η Ευρώπη στα νεότερα χρόνια”.
- Να εκτιμήσουν την προσφορά της Ευρώπης στον παγκόσμιο πολιτισμό και την αξία της διεθνούς ειρήνης και συνεργασίας.
- Να γνωρίσουν τα σημαντικότερα γεγονότα που συνέβησαν στον ελληνικό χώρο από την Άλωση έως την Επανάσταση του '21.
- Να εκτιμήσουν την αξία της ειρήνης, της ελευθερίας, της συνεργασίας των λαών, της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων των ατόμων και να διαμορφώσουν θετική στάση γι' αυτά.
- Να γνωρίσουν τα σημαντικότερα γεγονότα (κοινωνικά, στρατιωτικά, οικονομικά, πολιτικά, διπλωματικά, κ.ά.) από τις παραμονές της Επανάστασης του '21, έως τη δολοφονία του Καποδίστρια.
- Να εκτιμήσουν τους αγώνες για ελευθερία και εθνική ανεξαρτησία.

- Να προσεγγίσουν την έννοια της εθνικής ολοκλήρωσης.
- Να εκτιμήσουν τις συνεχείς προσπάθειες για εθνική ανεξαρτησία και κοινωνική δικαιοσύνη.
- Να γνωρίσουν τις εξελίξεις και τα σημαντικότερα γεγονότα που συνέβησαν στον ελληνικό και τον παγκόσμιο χώρο κατά τον 20ο αιώνα.
- Να αναπτύξουν θετική στάση για τη διεθνή ειρήνη, σε συνδυασμό με το σεβασμό στο δημοκρατικό πολίτευμα. (Κυβερνήσεως 2003)

5.3 Εργαλεία χρήσης και τρόποι αξιοποίησης της Τ.Π.Ε. στο μάθημα της Ιστορίας στο δημοτικό.

Το ψηφιακό εκπαιδευτικό περιεχόμενο αποτελεί βασικό πυλώνα της ψηφιακής εθνικής πολιτικής. Για το σκοπό αυτό έχουν αναπτυχθεί αρκετά εκπαιδευτικά λογισμικά, με στόχο την αποτελεσματικότερη ενσωμάτωση και εποικοδομητική αξιοποίηση της Τ.Π.Ε. στη σχολική διδασκαλία, σε όλα τα διδακτικά αντικείμενα.

Σύμφωνα με τον (Τσίβας 2014) τα εργαλεία που παρέχει η Τ.Π.Ε. προκειμένου να αξιοποιηθούν για την υποστήριξη διδασκαλίας της Ιστορίας είναι το ακόλουθο:

- **Λογισμικό γενικής χρήσης**, που διευκολύνει την αναζήτηση, επεξεργασία, δημοσίευση και παρουσίαση πληροφοριών, τη μελέτη και μοντελοποίηση προβλημάτων, και την επικοινωνία. Εδώ ανήκουν εργαλεία όπως οι επεξεργαστές κειμένου, προγράμματα επεξεργασίας λογιστικών φύλλων, προγράμματα ηλεκτρονικών παρουσιάσεων.
- **Πολυμέσα** (συνδυάζουν ήχο και εικόνα και ενσωματώνουν περισσότερα του ενός μέσα στην ίδια μορφή επικοινωνίας) και **υπερμέσα** (ενσωματώνουν την τεχνική του υπερκειμένου με τα πολυμέσα), που ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή των υποκειμένων και διαμορφώνουν περιβάλλοντα που υποβοηθούν περισσότερο τη μαθησιακή διαδικασία.
- **Εφαρμογές εικονικής πραγματικότητας** και “εικονικών κόσμων”, όπου μέσα από την αξιοποίηση των κινήσεων του σώματος του χρήστη επιδιώκεται η αναπαράσταση μιας κατάστασης ξένης και μακρινής προς αυτόν. Λειτουργεί ως μέσο βιωματικής διδασκαλίας, το οποίο ενθαρρύνει και ενδυναμώνει μορφές διερευνητικής μάθησης.

- **Προσομοιώσεις και μοντελοποιήσεις**, οι οποίες εμπλέκουν τους συμμετέχοντες σε διαδικασίες επίλυσης προβλημάτων, προσέγγισης διαδικασιών, κατανόησης φαινομένων και ελέγχου υποθέσεων, μέσα από την αίσθηση της αυθεντικής εμπειρίας. Αποτελούν μέσο ενεργητικής μάθησης, προάγουν τις ερευνητικές δεξιότητες και βοηθούν στην κατανόηση των πιθανών εμπειριών στην εκάστοτε ιστορική εποχή.
- **Ηλεκτρονικά παιχνίδια**, τα οποία λόγω της δημοφιλίας τους είναι ιδιαίτερα ελκυστικά στους χρήστες νεαρής ηλικίας. Αποτελούν υπερμεσικές προσομοιώσεις στις οποίες ο χρήστης αναλαμβάνει συγκεκριμένο ρόλο και ενεργεί βάσει κανόνων και συγκεκριμένων ιστορικών περιστάσεων. Μέσω των ηλεκτρονικών παιχνιδιών αναπτύσσονται, επίσης, δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων και ενθαρρύνεται η ιστορική διερεύνηση.
- **Εφαρμογές “μικρόκοσμων”**, οι οποίοι αποτελούν προγράμματα προσομοίωσης φαινομένων της πραγματικότητας μέσα από δυναμικές αναπαραστάσεις, λαμβάνοντας υπόψη και τις εμπειρίες και προηγούμενες γνώσεις των υποκειμένων. Ενθαρρύνουν τη διερεύνηση και τον πειραματισμό, επιτρέπουν τη διατύπωση υποθέσεων και το χειρισμό αντικειμένων ή μεταβλητών. Σε αυτή την περίπτωση η γνώση δεν αποκτάται άμεσα, αλλά ενσωματώνεται στο περιβάλλον και τις λειτουργίες της εφαρμογής.
- **Εφαρμογές εννοιολογικής χαρτογράφησης**, όπου μέσα από την καταγραφή οπτικών αναπαραστάσεων οικοδομούνται και εξωτερικεύονται οι γνώσεις του χρήστη¹. Κατ’ αυτόν τον τρόπο ενθαρρύνεται η αλληλεπίδραση, το υποκείμενο εμπλέκεται σε νοητικές διεργασίες κριτικής προσέγγισης του περιεχομένου διδασκαλίας, οργανώνεται και αναπαρίσταται η γνώση. Οι αναπαραστάσεις είναι αναλογικής (εικόνες), συμβολικής (λέξεις, σύμβολα) ή διαγραμματικής (σχήματα και διαγράμματα) μορφής.
- **Εφαρμογές διαδικτύου**, οι οποίες αποτελούν σημαντικό διδακτικό εργαλείο και ουσιαστικά έχουν μεταμορφώσει τις μεθόδους και τους τρόπους μελέτης και έρευνας της Ιστορίας. Συγχρόνως, αποτελούν σημαντικό παιδαγωγικό εργαλείο καθώς διαμορφώνουν ένα καταλληλότερο μαθησιακό περιβάλλον, με την ενίσχυση ανακαλυπτικών και ερευνητικών μορφών μάθησης που μέχρι πρότινος ήταν διαθέσιμες μόνο στους ειδικούς. Η αναζήτηση των πληροφοριών γίνεται με βάση τα ενδιαφέροντα, τις προηγούμενες γνώσεις, τις ιδιαίτερες ικανότητες και ανάγκες των υποκειμένων, τα οποία τελικά διαμορφώνουν τα δικά τους μαθησιακά μονοπάτια.

¹ Βλ. λογισμικά όπως bubbl.us, Inspiration, Kidspiration, Webspiration, CmapTools, Text2mindmap, Mindomo

- **Εφαρμογές σύγχρονης και ασύγχρονης επικοινωνίας** που ενισχύουν την αλληλεπίδραση και το διάλογο, διευκολύνουν την ανάπτυξη συνεργατικών περιβαλλόντων μάθησης, ενθαρρύνουν τη δημοσίευση και διανομή ιστορικού υλικού και τη δημοσιοποίηση του έργου και της έρευνας των σχολικών τάξεων, αναδεικνύουν νέες ιδέες και απόψεις, διαμορφώνουν ένα πλαίσιο δημοκρατικότερης συμμετοχής (Τσίβας 2014).

5.4 Αποτίμηση της ένταξης Τ.Π.Ε. στην ιστορική εκπαίδευση

Σύμφωνα με την (Ψυχογιού 2009), η συνεισφορά της Τ.Π.Ε. στη διδακτική της Ιστορίας, τόσο από την άποψη της επιστημονικής και παιδαγωγικής συγκρότησης των εκπαιδευτικών όσο και ως “εργαλείων” μάθησης μέσα στη σχολική τάξη αλλά και γενικότερα στο πλαίσιο των σχολικών δραστηριοτήτων, θεωρείται ότι μπορεί να είναι σημαντική. Η εισαγωγή και ο αντίκτυπος της τεχνολογίας στην ιστορική εκπαίδευση αποτελούν ακόμα και σήμερα αμφιλεγόμενα ζητήματα. Αν και σε γενικές γραμμές οι νέες προσεγγίσεις και οι καινοτόμες ιδέες αντιμετωπίστηκαν με ενθουσιασμό και κρίθηκαν αποτελεσματικές, στην πορεία κέρδισαν έδαφος ο σκεπτικισμός και η κριτική σχετικά με την αποτελεσματικότητα, την πραγματική χρήση αλλά και την ποιότητα της τεχνολογίας. Επίσης, πολλές από τις ιδέες που εμφανίστηκαν δεν έφεραν την απαιτούμενη ιστοριογραφική αξία, καθώς δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην τεχνολογία. Παραμερίστηκε, έτσι, η ιστορική και παιδαγωγική διάσταση και η εισαγωγή στοιχείων αβεβαιότητας ή αμφισβήτησης, που βοηθούν στην καλλιέργεια δεξιοτήτων της ιστορικής σκέψης.

Οι ποικίλες δυνατότητες που διαθέτουν οι Τ.Π.Ε. μπορούν να ενισχύσουν τη διαδικασία της ιστορικής διερεύνησης και να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη και καλλιέργεια όψεων της επιδιωκόμενης ιστορικής μόρφωσης. Κρίνεται έτσι σημαντική η διερεύνηση των διαδικασιών υλοποίησης προγραμμάτων διερευνητικής ιστορικής μάθησης και η σχεδίαση και ανάπτυξη κατάλληλου εκπαιδευτικού λογισμικού, το οποίο πλέον δε θα βασίζεται σε παρωχημένες θεωρητικές παραδοχές σχετικά με την ιστορική εκπαίδευση, αλλά αντιθέτως θα αξιοποιεί τα συνεχώς αναπτυσσόμενα νοητικά ηλεκτρονικά εργαλεία και λειτουργίες. Αντίστοιχα, η ανάπτυξη κατάλληλων σχεδιαστικών ερευνητικών προγραμμάτων δύναται να συνεισφέρει σημαντικά στον τρόπο αξιοποίησης των τεχνολογικών δυνατοτήτων και στην κατανόηση των ιδιαίτερων λειτουργιών τους, με τη διαμόρφωση νέων στρατηγικών μάθησης που ενισχύουν α) την οικοδόμηση της ιστορικής γνώσης, β) την ανάπτυξη μεθοδολογικών προσεγγίσεων και γ) την εννοιολόγηση όψεων του ιστορικού παρελθόντος (Τσίβας 2011).

5.5 Προτεινόμενη προσέγγιση μέσω Moodle

Λαμβάνοντας υπόψη την υπέρβαση και τη σύνδεση με τη διαδικασία διδασκαλίας-εκμάθησης, η Τ.Π.Ε. και η εκπαίδευση είναι δύο στοιχεία που πρέπει να ενωθούν, προκειμένου η Τ.Π.Ε. να εμβυθιστεί στη διαδικασία διδασκαλίας-μάθησης μέσω ενός προγράμματος σπουδών. Τ.Π.Ε. και εκπαίδευση αφενός θα πρέπει να λειτουργήσουν συμπληρωματικά, έτσι ώστε να δοθεί η δυναμική και τα κίνητρα που είναι απαραίτητα στην παραδοσιακή διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης, και αφετέρου θα πρέπει να αλληλοτροφοδοτούνται, προκειμένου να αναπτυχθούν αμοιβαία με βάση την επικαιροποίηση, την ανανέωση και την καινοτομία (Peñafiel et al. 2016).

Οι τεχνολογίες που βασίζονται στο Διαδίκτυο αποτελούν θεμέλια του ηλεκτρονικού περιβάλλοντος μάθησης. Παρόλα αυτά, η πλειοψηφία των εφαρμογών που υποστηρίζουν αυτού του είδους την εκπαίδευση αναπτύχθηκαν από προγραμματιστές, χωρίς την καθοδήγηση εκπαιδευτικών, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν λογισμικά που είτε δεν ήταν απολύτως κατανοητά είτε δυσκόλευαν τον εκπαιδευτικό κατά τη χρήση τους. Η ηλεκτρονική πλατφόρμα που αναπτύχθηκε στο Moodle παρέχει απομακρυσμένη πρόσβαση και το αναγκαίο περιβάλλον συνεργασίας, ενσωματώνει ένα ευρύ φάσμα πόρων και στρατηγικών αξιολόγησης και είναι ισχυρό στη δημιουργία περιεχομένου. Για αυτούς τους λόγους έχει κατασταθεί ιδιαιτέρως δημοφιλής στην κοινότητα των εκπαιδευτικών παγκοσμίως ως ένα εργαλείο δημιουργίας δυναμικών δικτυακών τόπων πραγματικού χρόνου για τους μαθητές τους (Λαμπροπούλου, Αρναούτης, and Αγρόδημος 2012).

Η αντίληψη των μαθητών αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην επιτυχή υιοθέτηση του Moodle ως εργαλείου διδασκαλίας. Για να αποκομίσουν οποιοδήποτε εκπαιδευτικό όφελος από το Moodle, οι μαθητές πρέπει να επιδιώξουν εκπαιδευτικές συμπεριφορές όπως η συνεργασία, η συμμετοχή και η αλληλεπίδραση. Σύμφωνα με τους Fishbein και Ajzen (1975, οπ. αναφ. (Zakaria and Daud 2013) η πρόθεση συμπεριφοράς καθορίζεται από στάσεις και υποκειμενικούς κανόνες/νόρμες. Η στάση αναφέρεται στην αντίληψη ενός ατόμου (είτε ευνοϊκή είτε δυσμενής) προς συγκεκριμένη συμπεριφορά και οι ανθρώπινες συμπεριφορές διαμορφώνονται από την αντίληψη (Zakaria and Daud 2013).

5.6 Βασικά χαρακτηριστικά της πλατφόρμας Moodle

Το Moodle (Modula rObject - Oriented Dynamic Learning Environment - Αρθρωτό Αντικειμενοστραφές Δυναμικό Μαθησιακό Περιβάλλον) είναι Σύστημα Διαχείρισης Μάθησης (Σ.Δ.Μ.)

για τη διεξαγωγή ηλεκτρονικών μαθημάτων μέσω διαδικτύου, η οποία δημιουργήθηκε το 1999 από τον Αυστραλό Martin Dougiamas. Βασικά του χαρακτηριστικά είναι η ευελιξία και ο αρθρωτός σχεδιασμός του λογισμικού, που το καθιστούν κατάλληλο για εξ' αποστάσεως μαθήματα, αλλά και για μεικτή μάθηση, καθώς συχνά χρησιμοποιείται ως υποστηρικτικό της διδασκαλίας σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης (Ραγαζού, Σιούλας, and Φλώρος 2016).

Αποτελεί ένα σύστημα διαχείρισης μαθημάτων (Course Management System - CMS), ένα σύστημα διαχείρισης μάθησης (Learning Management System- LMS), ένα σύστημα εικονικής μάθησης (Virtual Learning Environment- VLE), ή, πιο απλά, ένα πακέτο λογισμικού για τη διεξαγωγή ηλεκτρονικών μαθημάτων μέσω Διαδικτύου. Προσφέρει ολοκληρωμένες υπηρεσίες Ασύγχρονης Τηλεκπαίδευσης και δύναται να υποστηρίξει μικρές και μεγάλες κοινότητες μάθησης, εξ' αποστάσεως εκπαίδευση σε σχολεία και επιχειρήσεις, δια βίου μάθηση, διαφορετικά είδη μάθησης και διδασκαλίας, διανομή δραστηριοτήτων μάθησης, καθώς και δημοσίευση πόρων συνεργασίας και επικοινωνίας, συμβατότητα με διαφορετικές προδιαγραφές και εργαλεία, εύκολη προσαρμογή για τους χρήστες με διαφορετικές ανάγκες.

Το Moodle παρέχεται δωρεάν ως λογισμικό ανοιχτού κώδικα(κάτω από την GNU Public License), μπορεί να τρέξει σε οποιοδήποτε σύστημα υποστηρίζει τη γλώσσα προγραμματισμού PHP (PHP: Hypertext Preprocessor), ενώ έχει τη δυνατότητα να συνδυάζεται με πολλούς τύπους βάσεων δεδομένων (ιδιαίτερα MySQL) (Κάργα, Κατσάνα, and Τρίμμη 2009).

Η πλατφόρμα βασίζεται θεωρητικά στον Κοινωνικό Εποικοδομητισμό (Social Constructionism) ο οποίος υπογραμμίζει τη σημασία του πολιτισμού, της αλληλεπίδρασης, και της θεωρίας της μάθησης στη συλλογική-συνεργατική κατασκευή γνώσης. Μέσα από αυτό το πρίσμα, η διδασκαλία διαμορφώνεται με βάση εμπειρίες που διευκολύνουν τη διαδικασία μάθησης, παρά μέσω της στείρας αποτύπωσης και αξιολόγησης των πληροφοριών εκείνων που ο διδάσκων θεωρεί ότι πρέπει να γνωρίζουν οι διδασκόμενοι. Έτσι, κάθε συμμετέχοντας μπορεί να είναι ταυτόχρονα και διδάσκων και διδασκόμενος ².

5.7 Αξιοποίηση της πλατφόρμας Moodle στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η πλατφόρμα προσφέρει ποικιλία λειτουργιών και δραστηριοτήτων, οι οποίες, σε συνδυασμό με το εύχρηστο και λειτουργικό γραφικό περιβάλλον, αποτελούν κίνητρο για τους καθηγητές ώστε να δημιουργήσουν ψηφιακό περιεχόμενο και να εντάξουν την Τ.Π.Ε. στη μαθησιακή

² <https://docs.moodle.org/23/en/Philosophy>

διαδικασία. Ο δημιουργός μαθήματος και ο διδάσκοντας έχει πλήρη έλεγχο σε όλες τις ρυθμίσεις του μαθήματος.

Τα μαθήματα στην πλατφόρμα του Moodle δημιουργούνται από το διαχειριστή ή τους διδάσκοντες. Σε κάθε μάθημα υπάρχει ένα σύνολο από συνεχώς εμπλουτιζόμενες λειτουργίες, οι οποίες κατηγοριοποιούνται σε μπλοκ (blocks), πηγές πληροφοριών (resources) και δραστηριότητες (activities). Τα μπλοκ παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες στους χρήστες του συστήματος (μηνύματα μεταξύ χρηστών, επικείμενες δραστηριότητες, νέα σχετικά με το μάθημα, επικείμενα γεγονότα, κατάλογος συνδεδεμένων χρηστών, κ.α.), καθιστούν διαθέσιμες λειτουργίες του λογισμικού Moodle και βοηθούν στην καλύτερη διαχείριση των μαθημάτων.

Οι πηγές πληροφοριών είναι το στατικό εκπαιδευτικό υλικό που οι διδασκόμενοι μπορούν να προσπελάσουν, αλλά όχι να αλληλεπιδράσουν με αυτό (σελίδες κειμένων, σύνδεσμοι σε ιστοσελίδες ή αρχεία, ιστοσελίδες, ετικέτες που εμφανίζουν κείμενο ή εικόνα, κατάλογοι, φάκελοι).

Οι αλληλεπιδραστικές δραστηριότητες επιτρέπουν στους διδασκόμενους να αλληλεπιδρούν με το εκπαιδευτικό υλικό και να συνεργάζονται μεταξύ τους και με το διδάσκοντα. Περιλαμβάνουν το αλληλεπιδραστικό εκπαιδευτικό περιεχόμενο (Εργασίες, Επιλογές, Ενότητα, Έρευνα, Μάθημα, Shareable Content Object Reference Model - SCORM, Κουίζ, Βάση Δεδομένων) καθώς και τις δραστηριότητες κοινωνικής αλληλεπίδρασης (Συζήτηση, Ομάδες Συζητήσεων, Λεξικό-Γλωσσάρι, Wikis, Εργαστήρια, Ανατροφοδότηση) (Σιακαβάρας 2010)³.

Ο δάσκαλος έχει τη δυνατότητα αποτίμησης και αξιολόγησης, καταγράφοντας ανατροφοδοτήσεις και ανεβάζοντας φακέλους με τις βαθμολογίες των μαθητών ή με συμπληρωματικό υλικό διδασκαλίας. Επιπλέον, μπορεί πολύ εύκολα να εγγράψει μαθητές στα μαθήματά του, να ελέγξει ολοκληρωμένες εργασίες που έχει αναθέσει και να τις βαθμολογήσει, να λάβει αναφορές για τις επιδόσεις των μαθητών και να τους επιβραβεύσει αναλόγως.

Η διδακτική εμπειρία ενισχύεται περαιτέρω με την προσθήκη αρχείων ήχου και εικόνας, καθώς και συνδέσμων που παραπέμπουν σε βιβλία ή υλικό στο διαδίκτυο. Επιπλέον, ενθαρρύνεται η συνεργασία, η επικοινωνία και η διαδραστικότητα, καθώς ο δάσκαλος μπορεί να αναρτήσει και να ανταλλάξει μηνύματα μέσα στις ομάδες συζήτησης, να δημιουργήσει βάσεις δεδομένων που περιλαμβάνουν τα μέλη των ομάδων και σχόλια επί του διδακτικού υλικού, να δημιουργήσει γλωσσάρια που ενισχύουν την κατανόηση της πληροφορίας και εργαστήρια δραστηριοτήτων που προτρέπουν τους μαθητές να αξιολογούν ο ένας τον άλλο, να παρέχει ευελιξία σε θέματα προθεσμιών, να επισημάνει τις σημαντικές πληροφορίες για τους μαθητές

³ <https://docs.moodle.org/36/en/Activities>

με ετικέτες, και να κρατάει τους μαθητές ενήμερους σε καθημερινή βάση μέσω της εφαρμογής του ημερολογίου.

Σημαντικό χαρακτηριστικό του Moodle είναι ότι η πλατφόρμα μπορεί να λειτουργήσει εξίσου ικανοποιητικά και στην έκδοση για κινητά τηλέφωνα, καθιστώντας την ιδιαίτερα χρήσιμη στο κομμάτι της αξιολόγησης και βαθμολόγησης των μαθητών ⁴.

5.8 Διδακτική Ιστορίας και Moodle

Η εμφάνιση των εικονικών μαθησιακών περιβαλλόντων (Virtual Learning Environments - VLEs) τα τελευταία χρόνια έχει προσθέσει μια εντελώς νέα διάσταση στη χρήση των Τ.Π.Ε. στη διδασκαλία της Ιστορίας. Το Moodle φαίνεται να έχει δημιουργηθεί ειδικά για τους καθηγητές της Ιστορίας, λόγω της ικανότητάς του να συλλάβει τον ενθουσιασμό και την τεχνογνωσία τους και να διευκολύνει τη δημιουργία ζωντανών και δυναμικών μαθημάτων που μιμούνται αποτελεσματική πρακτική διδασκαλίας της Ιστορίας. Πιο συγκεκριμένα:

- Εξοπλίζει τον καθηγητή Ιστορίας με μια σειρά από εργαλεία που ενισχύουν την ορθή πρακτική στην τάξη.
- Επεκτείνει τη μάθηση των μαθητών πέρα από το μάθημα.
- Δημιουργεί ευκαιρίες για να αμφισβητήσει τους χαρισματικούς και ταλαντούχους μαθητές.
- “Συλλαμβάνει” την εμπειρογνωμοσύνη του κάθε εκπαιδευτικού, ώστε αυτή να μπορεί να επαναχρησιμοποιηθεί από άλλους.
- Ενισχύει τη μόρφωση που αποκτήθηκε κατά τη διάρκεια ενός μαθήματος.
- Ενθαρρύνει τη μάθηση και εκτός αίθουσας διδασκαλίας, με χρήση της τεχνολογίας που διαθέτει ο κάθε μαθητής.

Χωρίς να είναι κανονιστικό και περιοριστικό με κάποιον τρόπο, το Moodle συγκεντρώνει ένα “οπλοστάσιο” που καθιστά τη διδασκαλία της Ιστορίας ακόμα πιο συναρπαστική και προσιτή. Μερικές από τις επιπλέον διαστάσεις που προσφέρει ένα μάθημα Moodle σε έναν καθηγητή Ιστορίας είναι οι ακόλουθες:

⁴ <https://school.demo.moodle.net/mod/page/view.php?id=45>

- Επανασχεδιασμός των φύλλων εργασίας, με χρήση γλωσσάριου αντί για απλές πληροφορίες σχετικά με τα πρόσωπα-κλειδιά της υπό μελέτης ιστορικής περιόδου. Δίνεται η δυνατότητα εμφάνισης μια καταχώρηση από το γλωσσάριο στην αρχική σελίδα του μαθήματος. Επιπλέον, και το ίδιο το γλωσσάριο μπορεί να ρυθμιστεί έτσι ώστε να επιλέγει τυχαία μια διαφορετική καταχώρηση από το γλωσσάριο και να την εμφανίζει στην αρχική σελίδα.
- Ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ των μαθητών: χρήση συνεργατικού wiki με στόχο τη βελτίωση των απαντήσεων σε διαφορετικούς τύπους ερωτήσεων που χρησιμοποιούνται στην εξέταση. Οι μαθητές απαντούν σε συγκεκριμένες ερωτήσεις, υπό συνθήκες εξέτασης. Οι απαντήσεις λαμβάνουν διαβάθμιση και κατόπιν ζητείται από άλλους μαθητές να τις βελτιώσουν. Μέσα από την καρτέλα “ιστορικό wiki” ο δάσκαλος παρακολουθεί όλες τις αλλαγές, με στόχο την επίτευξη της απάντησης με το υψηλότερο επίπεδο.
- Χρήση ομάδων συζήτησης, οι οποίες βελτιώνουν την ποιότητα του διαλόγου μέσα στην τάξη. Τίθενται ερωτήσεις ανοιχτού τύπου που απαιτούν μετρημένη απάντηση, χρησιμοποιώντας προτάσεις και παραγράφους και όχι συντομίες λέξεων τύπου μηνυμάτων στο κινητών (textspeak). Οι μαθητές ενθαρρύνονται να σχολιάσουν εποικοδομητικά τα επιχειρήματα των “αντιπάλων”, με αναρτήσεις στην ομάδα. Οι πιο γεμάτοι με αυτοπεποίθηση μαθητές καλούνται να αντικρούσουν το δικό τους επιχείρημα.

Οι καθηγητές ιστορίας είναι εξοικειωμένοι με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου που ζωντανεύουν το εκάστοτε θέμα των διαλόγων και των παρουσιάσεων. Οι ίδιες ερωτήσεις μπορούν να λειτουργήσουν παράλληλα, τόσο με τα εργαλεία του Moodle όσο και με άλλα λογισμικά, για την παροχή δυναμικής μαθησιακής εμπειρίας στους μαθητές. Οι μαθητές μπορούν να αξιολογήσουν το έργο του συμμαθητή τους σε ένα εργαστήριο ή να ερευνήσουν βασικά χαρακτηριστικά ενός ιστορικού γεγονότος σε ένα μάθημα, κουίζ ή wiki. Οι παραλλαγές είναι άπειρες, προσφέροντας πλήθος διδακτικών δυνατοτήτων για τους δασκάλους της Ιστορίας (Mannion 2011).

5.9 Δημιουργία μαθήματος στη moodle

Σε αυτό το κεφάλαιο θα δούμε πως μπορούμε να δημιουργήσουμε μαθήματα και να διαμοιράσουμε το διδακτικό μας υλικό, χρησιμοποιώντας την πλατφόρμα ηλεκτρονικής μάθησης moodle. Πριν κάνουμε οτιδήποτε θα πρέπει φυσικά να συνδεθούμε στην πλατφόρμα με κωδικούς οι οποίοι θα μας δίνουν δικαιώματα δημιουργού μαθημάτων. Αφού εξασφαλίσουμε τέ-

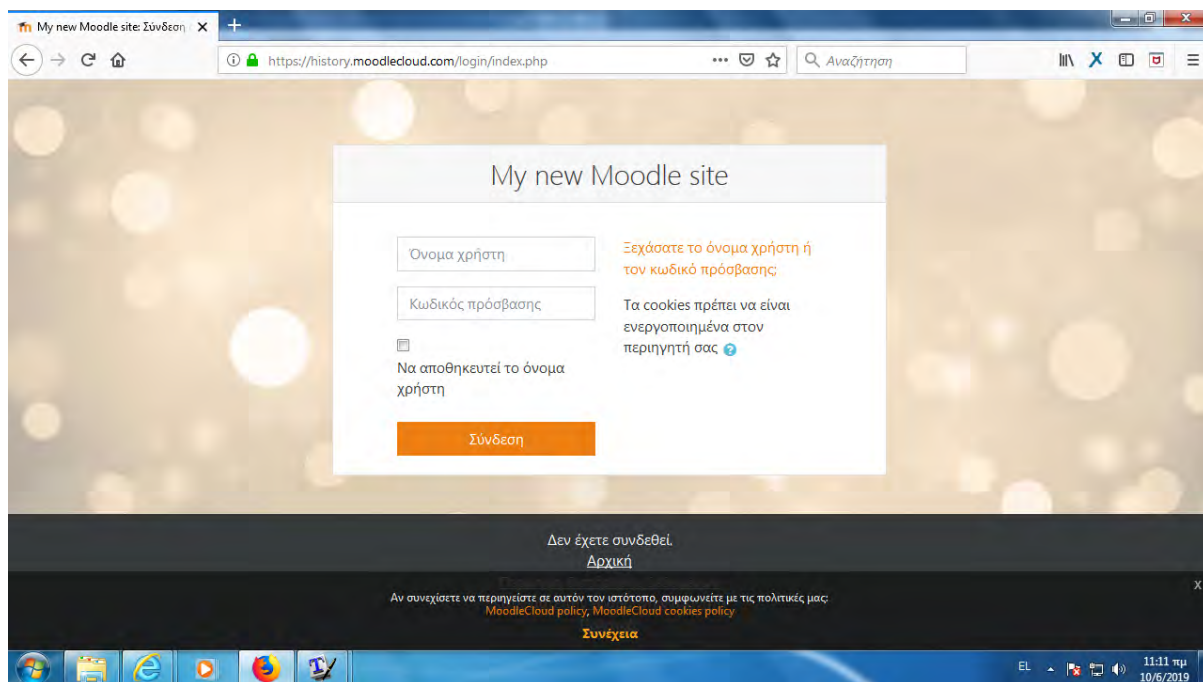
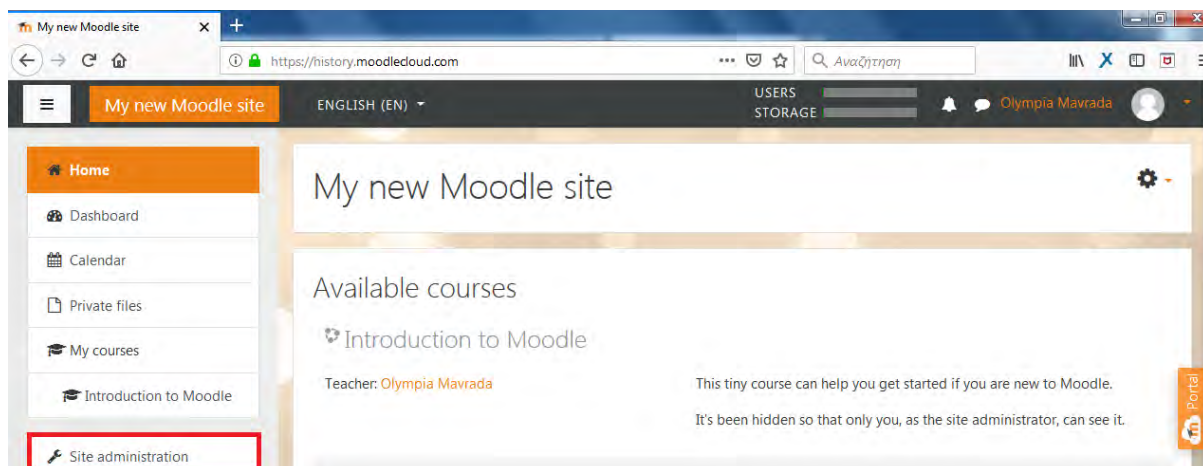

Fig. 5.1: Login σελίδα.

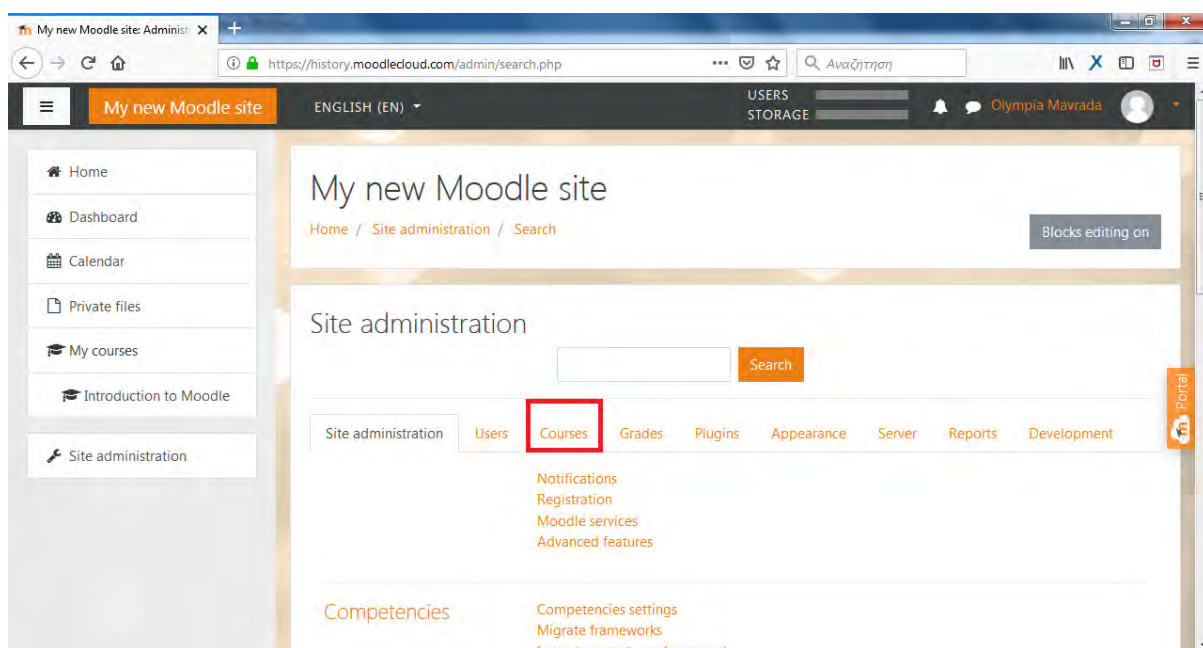
τοιους κωδικούς επισκεπτόμαστε τη σελίδα <https://history.moodlecloud.com>. Πρόκειται για τη login σελίδα της moodle.

5.9.1 Δημιουργία κατηγορίας

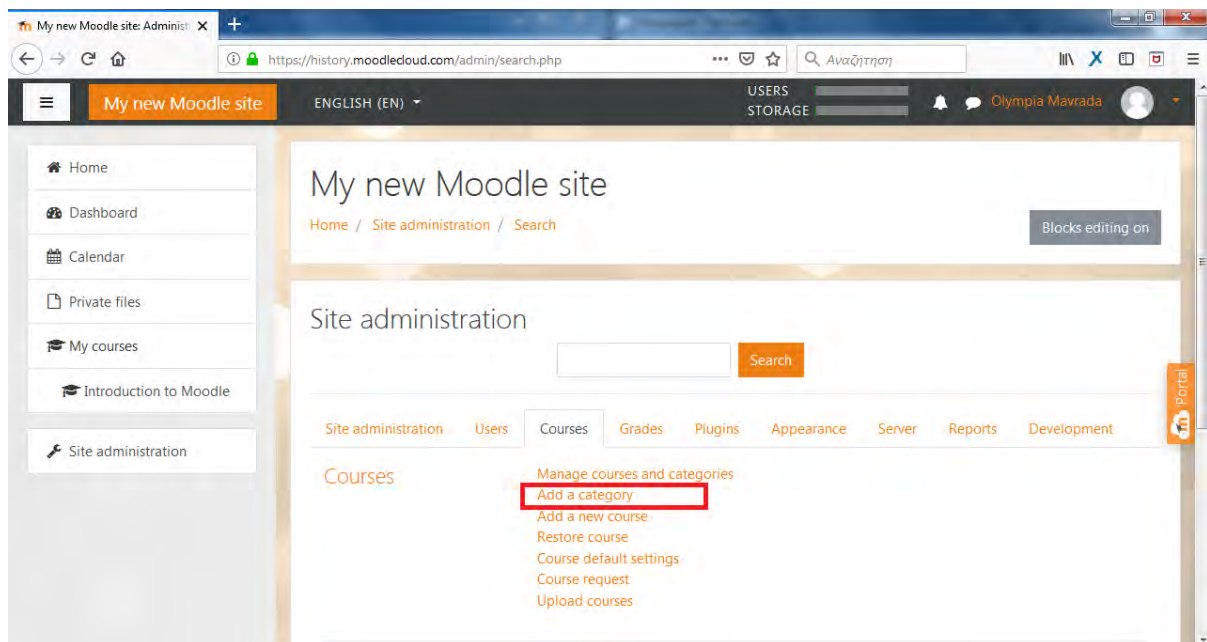
Πληκτρολογούμε λοιπόν τους κωδικούς μας και μεταφερόμαστε στην αρχική του σελίδα της moodle. Πριν από τη δημιουργία του μαθήματος, θα δημιουργήσουμε μία κατηγορία, η οποία θα φιλοξενήσει το μάθημα που πρόκειται να δημιουργήσουμε στη συνέχεια. Γενικά, είναι καλή πρακτική κάθε μάθημα που δημιουργούμε να εισάγεται μέσα σε μια συγκεκριμένη κατηγορία. Αν αυτή δεν υπάρχει θα πρέπει προηγουμένως να τη δημιουργούμε. Παρακάτω, παραθέτουμε με τη μορφή εικόνων τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσουμε για να δημιουργήσουμε μία νέα κατηγορία:

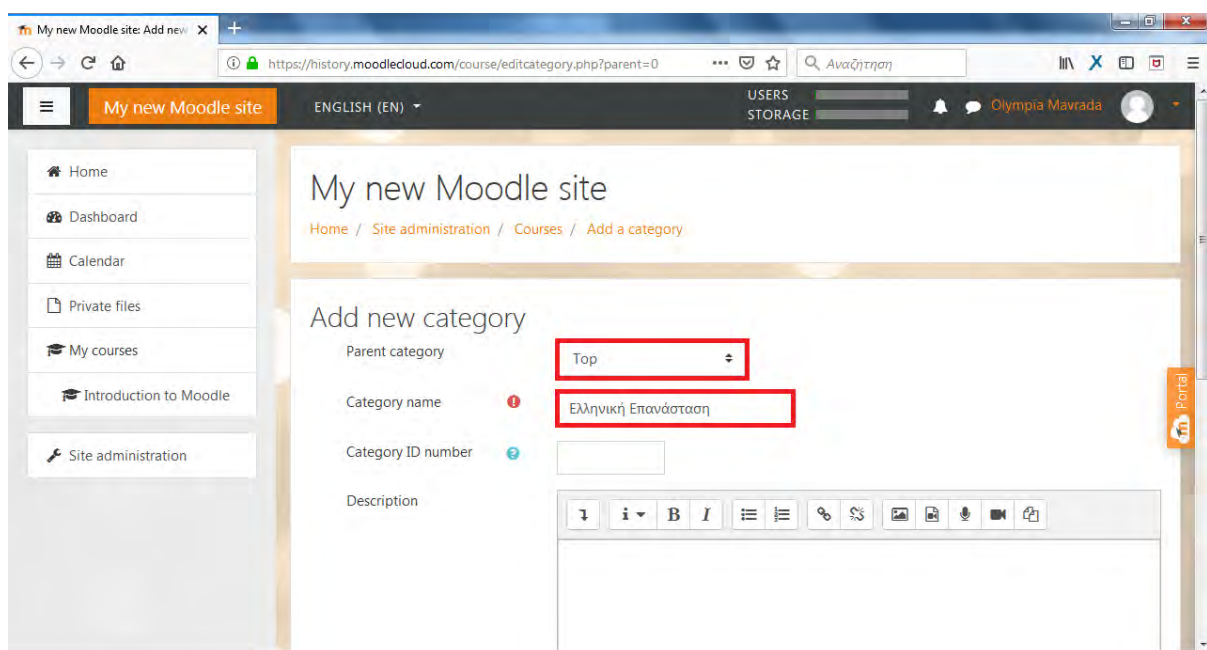
Εικόνα 5.1: Στην αρχική σελίδα της moodle επιλέγουμε “Site administrator” στα αριστερά.

Εικόνα 5.2: Στη σελίδα που μεταφερόμαστε, επιλέγουμε την καρτέλα “Courses”.

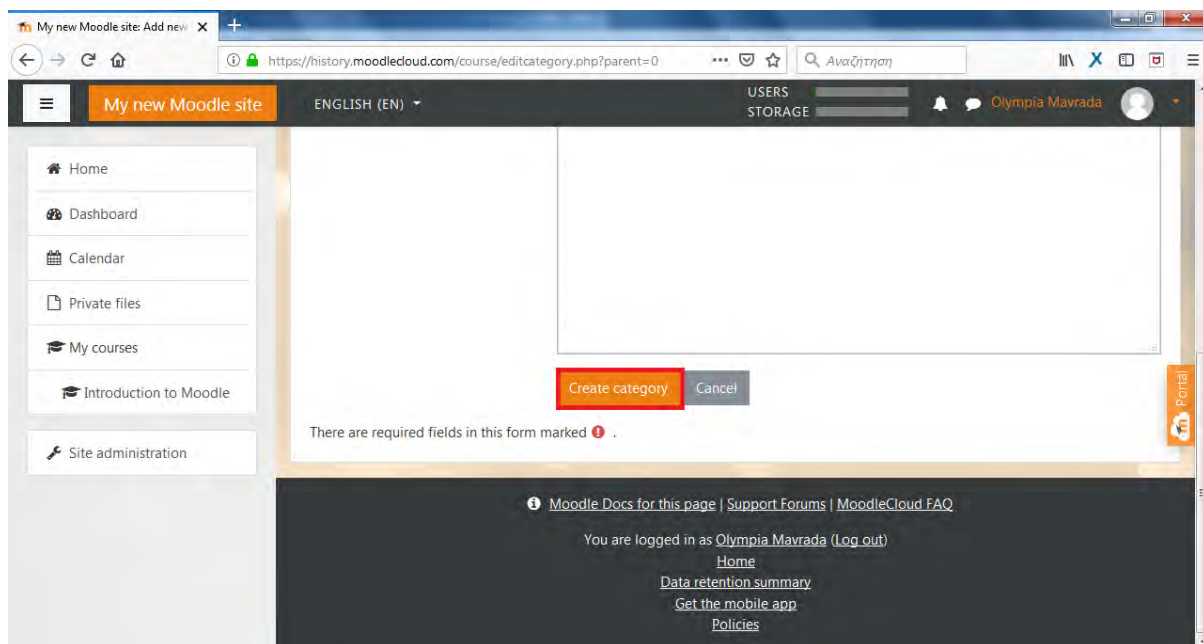

Εικόνα 5.3: Επειτα, επιλέγουμε “add a category”.

Εικόνα 5.4: Η moodle μας ανοίγει μία καινούργια σελίδα. Στο “Parent category” επιλέγουμε “Top” και στο “Category name” δίνουμε ένα όνομα στην κατηγορία που θέλουμε να δημιουργήσουμε. Στην προκειμένη περίπτωση θα δημιουργήσουμε μία κατηγορία με όνομα

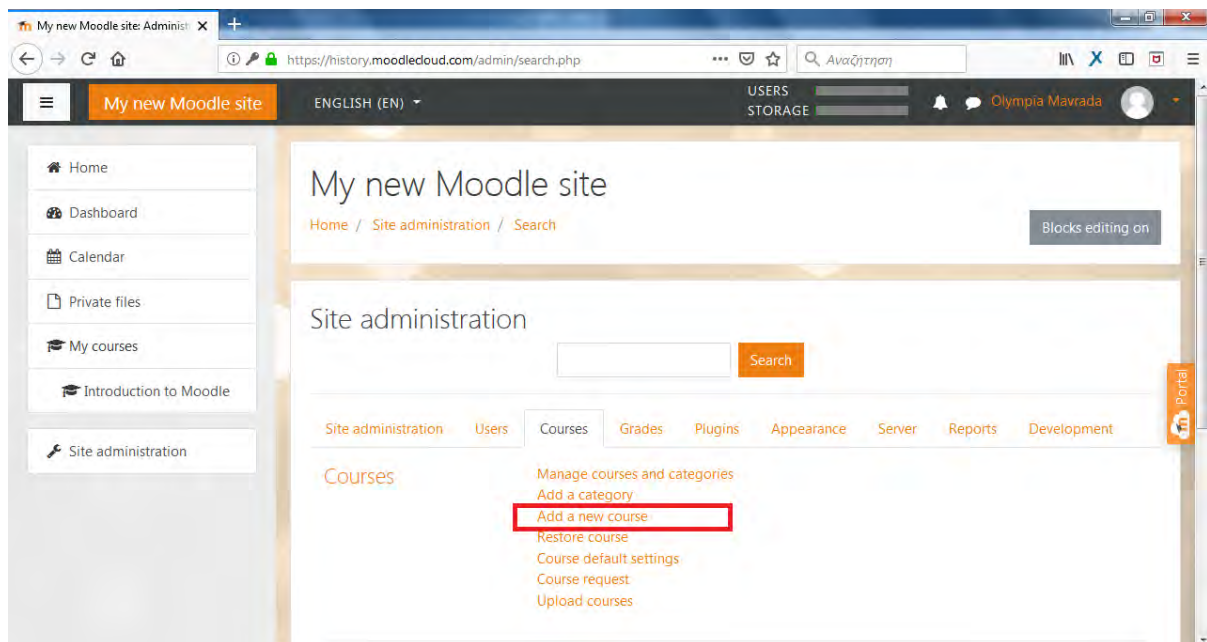
“Ελληνική Επανάσταση”. Επιπλέον στο πεδίο “Description” μπορούμε, αν θέλουμε, να δώσουμε μια περιγραφή για την κατηγορία μας.

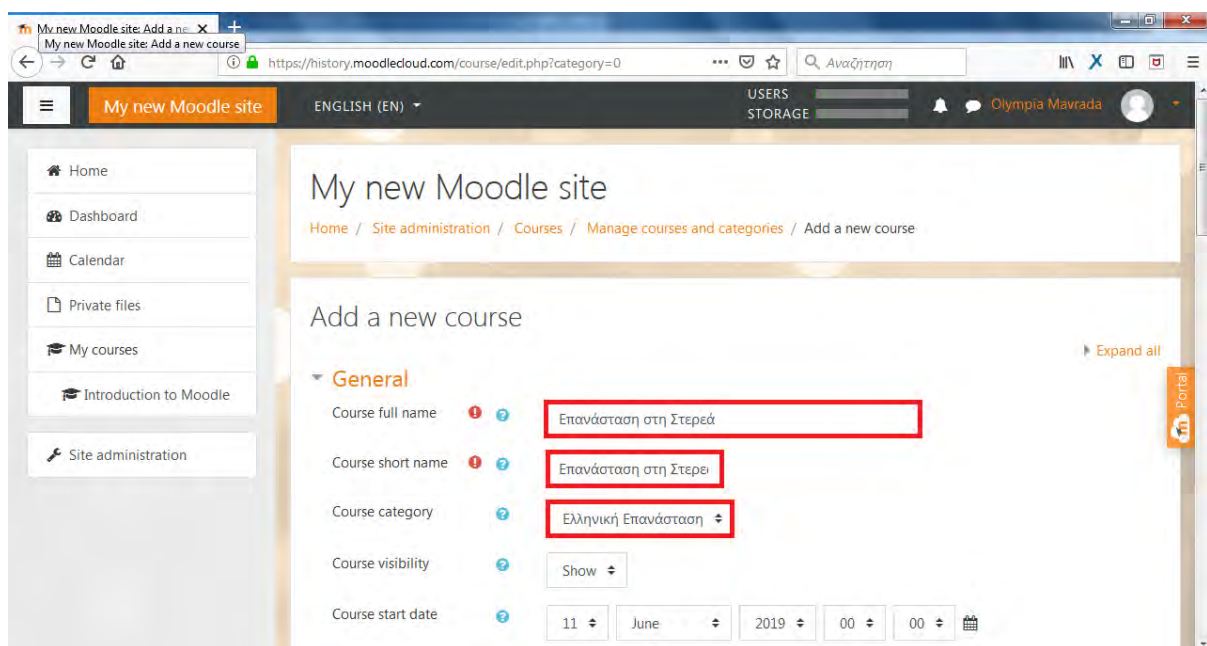
Εικόνα 5.5: Λίγο παρακάτω στην ίδια σελίδα, πατάμε “Create category” έτσι ώστε να οριστικοποιήσουμε τη δημιουργία της κατηγορίας.

5.9.2 Δημιουργία μαθήματος

Μόλις δημιουργήσαμε μία κατηγορία και τώρα θα δούμε πως μπορούμε να εντάξουμε σε αυτήν ένα μάθημα. Τα 2 πρώτα βήματα είναι ίδια όπως και παραπάνω. Δηλαδή, επιλεγούμε αρχικά από την αρχική σελίδα της moodle “Site administrator” και έπειτα στη νέα σελίδα που μας ανοίγεται επιλέγουμε “Courses”. Οι εικόνες που ακολουθούν εξηγούν την της συνέχεια της διαδικασίας.

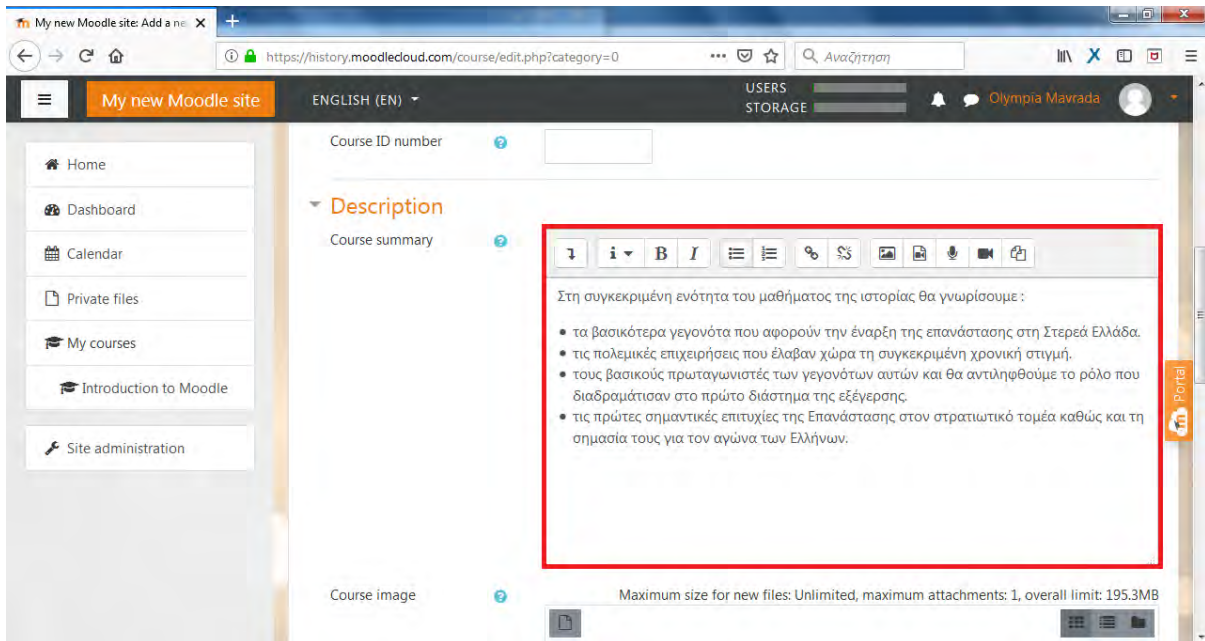

Εικόνα 5.6: Από την καρτέλα “Courses” επιλέγουμε “add a new course”.

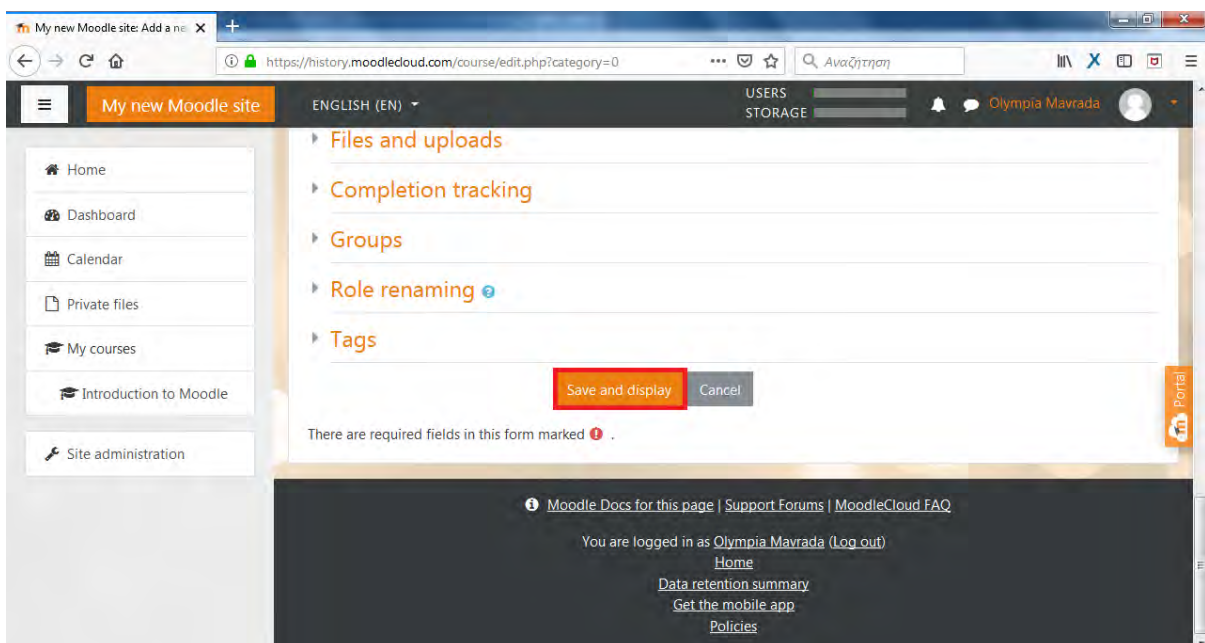

Εικόνα 5.7: Μεταφερόμαστε σε μια καινούργια σελίδα, όπου στο “Course full name” δίνουμε ένα όνομα στο μάθημα μας, π.χ. “Επανάσταση στη Στερεά”. Υποχρεωτικά, θα πρέπει να συμπληρώσουμε και το πεδίο “Course short name”, ενώ στο “Course category” επιλέγουμε “Ελληνική Επανάσταση”, έτσι ώστε να εντάξουμε το μάθημά μας μέσα στη συγκεκριμένη

κατηγορία.

Εικόνα 5.8: Λίγο παρακάτω στην ίδια σελίδα μπορούμε, στο πεδίο “Course summary” να δώσουμε αν θέλουμε μία περιγραφή για το μάθημά μας.

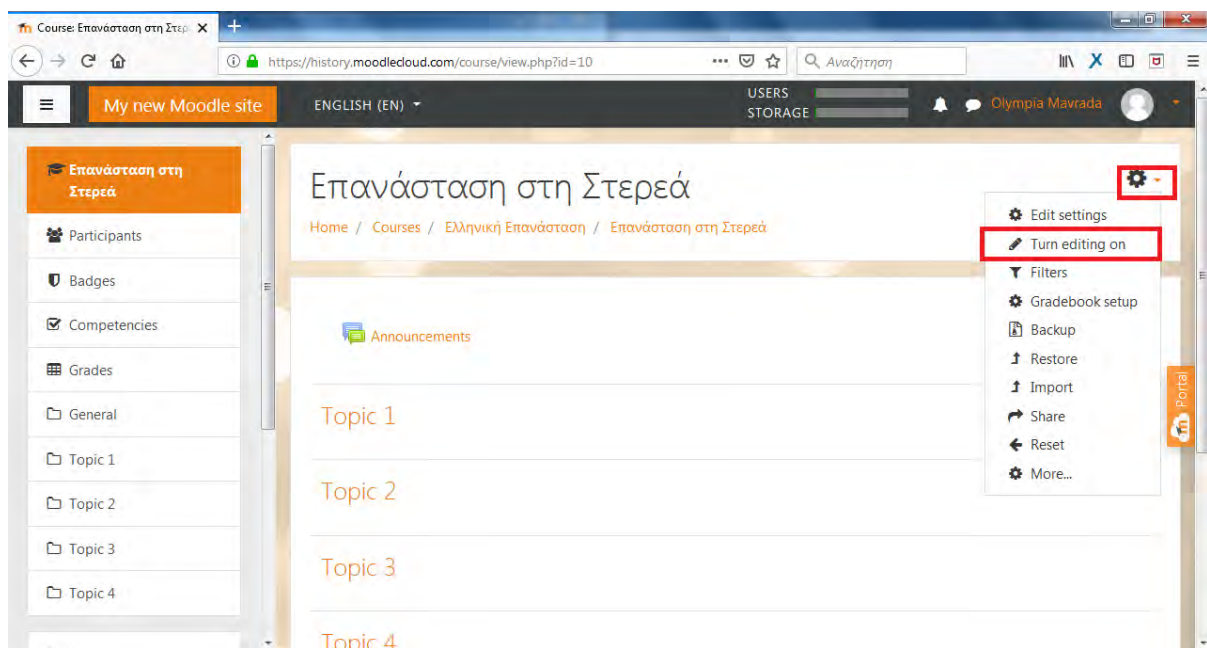

5.9: Στο τέλος της ίδιας σελίδας πατάμε “Save and display” έτσι ώστε να δημιουργηθεί το μάθημά μας.

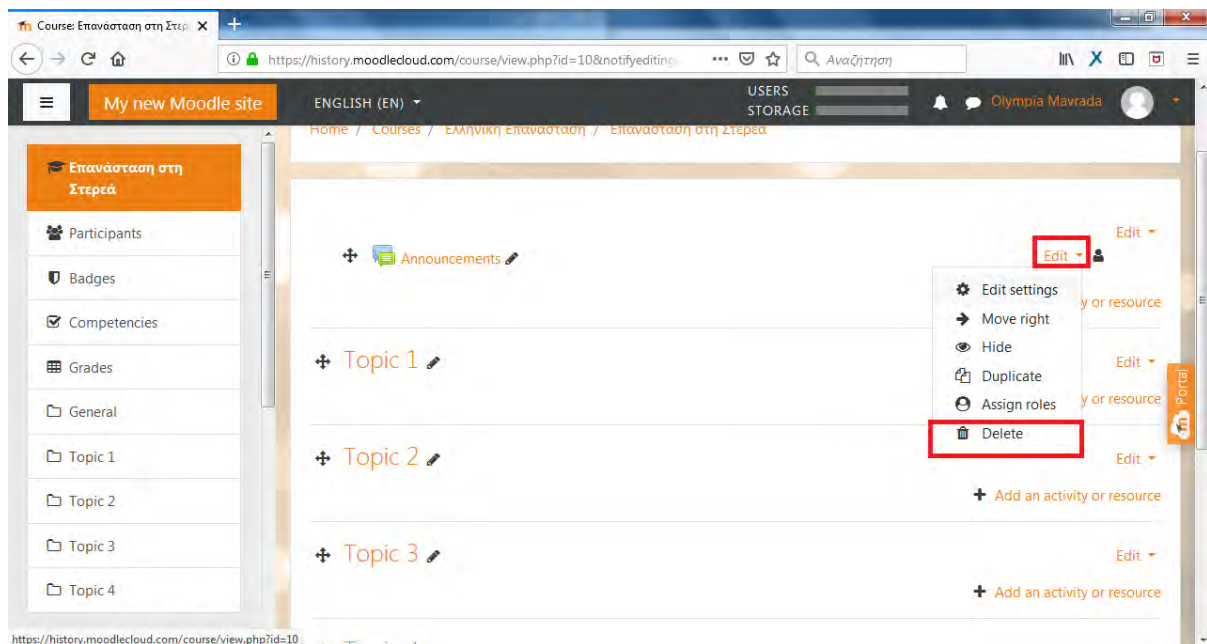
5.9.3 Προσθήκη περιεχομένου σε μάθημα

Μέχρι αυτό το σημείο έχουμε δημιουργήσει μία κατηγορία με όνομα “Ελληνική Επανάσταση”, μέσα στην οποία εντάξαμε το μάθημα “Επανάσταση στη Στερεά”. Για την ώρα, όμως, το μάθημα είναι κενό, αφού δεν έχει περιεχόμενο. Για να προσθέσουμε περιεχόμενο στο μάθημά μας ακολουθούμε τα παρακάτω βήματα:

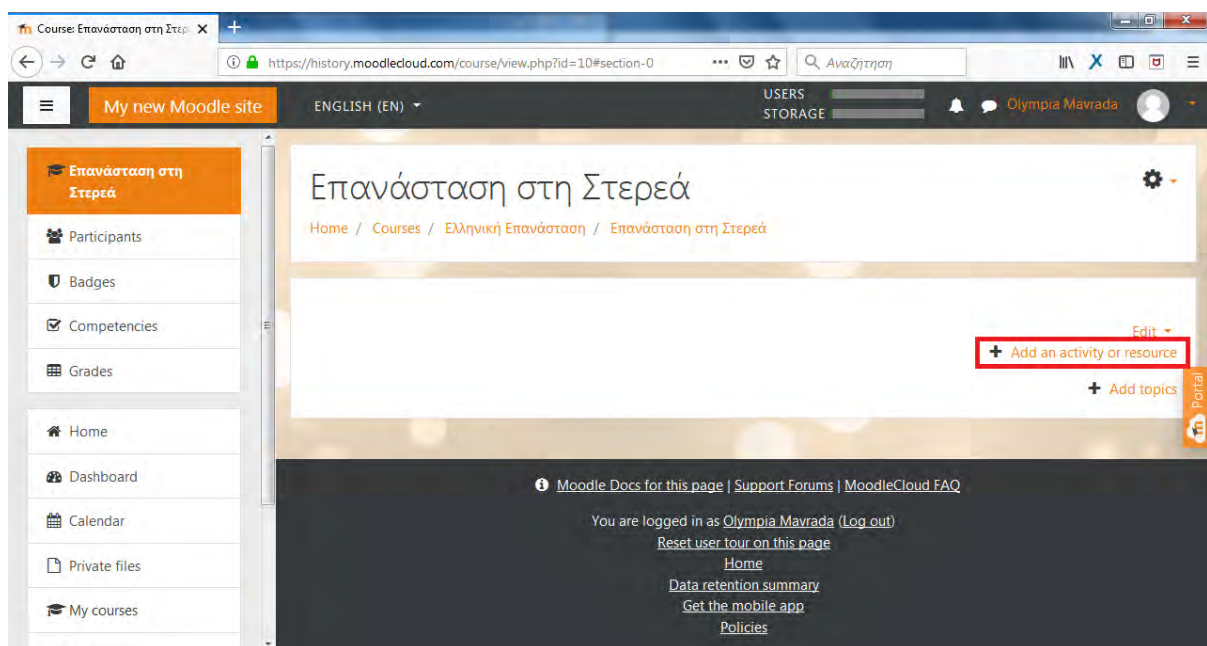
Από την αρχική σελίδα της moodle επιλέγουμε το μάθημα “Επανάσταση στη Στερεά” που μόλις δημιουργήσαμε.

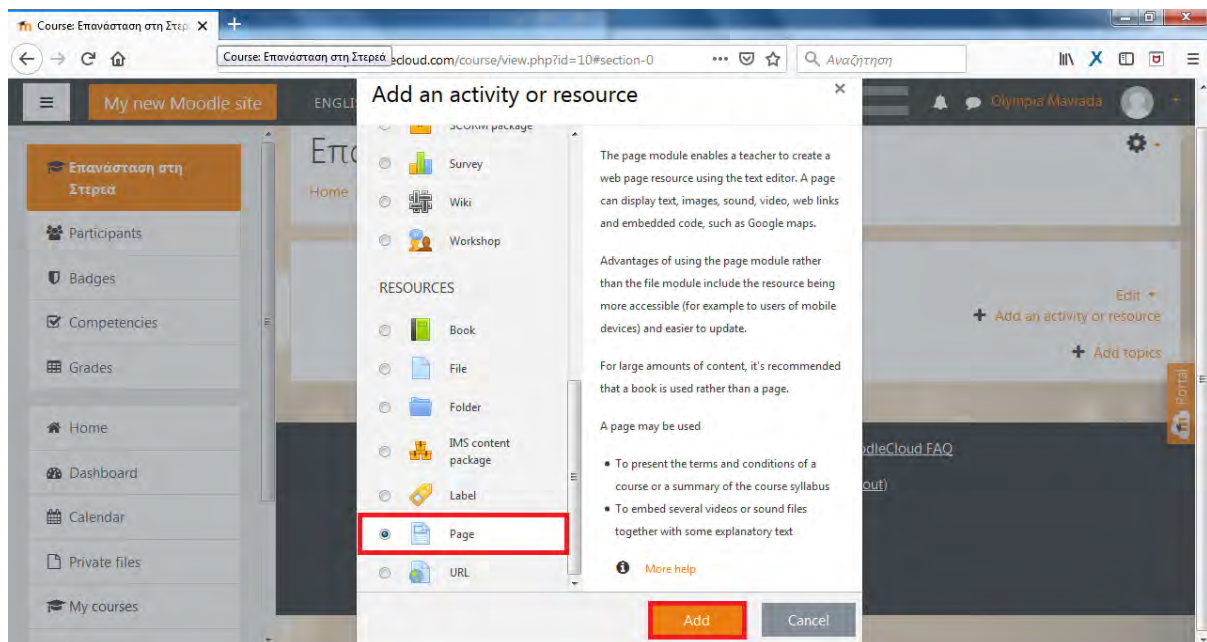
Εικόνα 5.10: Στη σελίδα που μεταφερόμαστε ενεργοποιούμε την επεξεργασία επιλέγοντας αρχικά το γρανάζι πάνω δεξιά και στη συνέχεια “Turn editing on”.

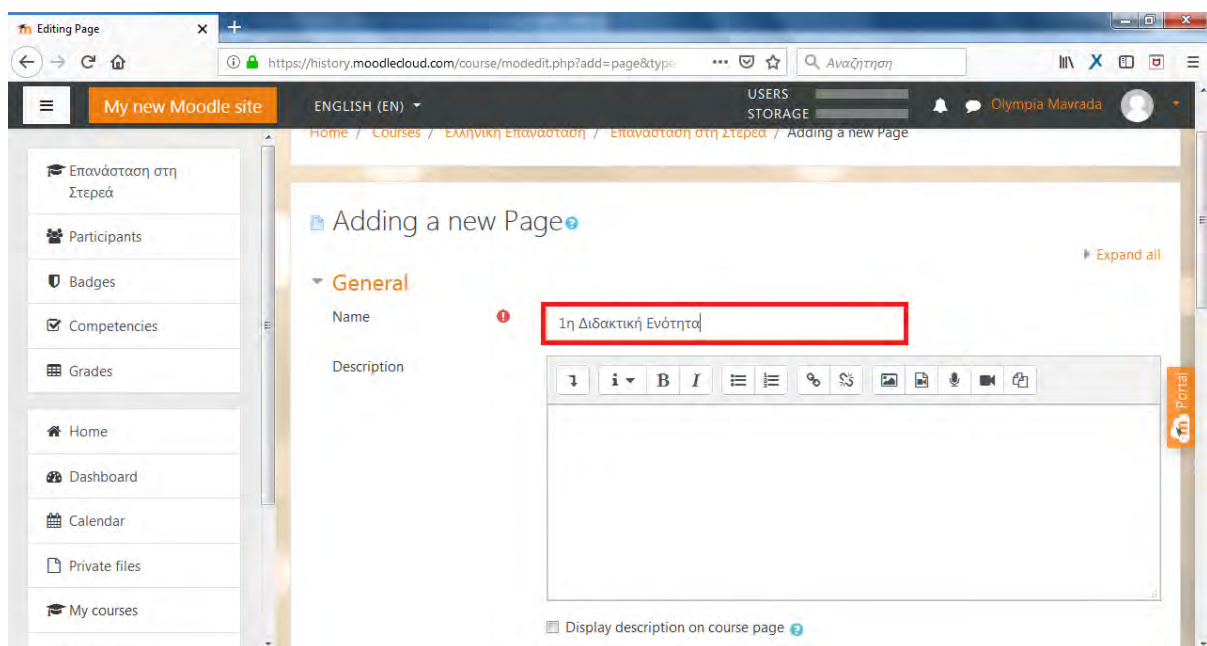
Εικόνα 5.11: Στην ίδια σελίδα σβήνουμε το “Announcements” επιλέγοντας “Edit > Delete”.

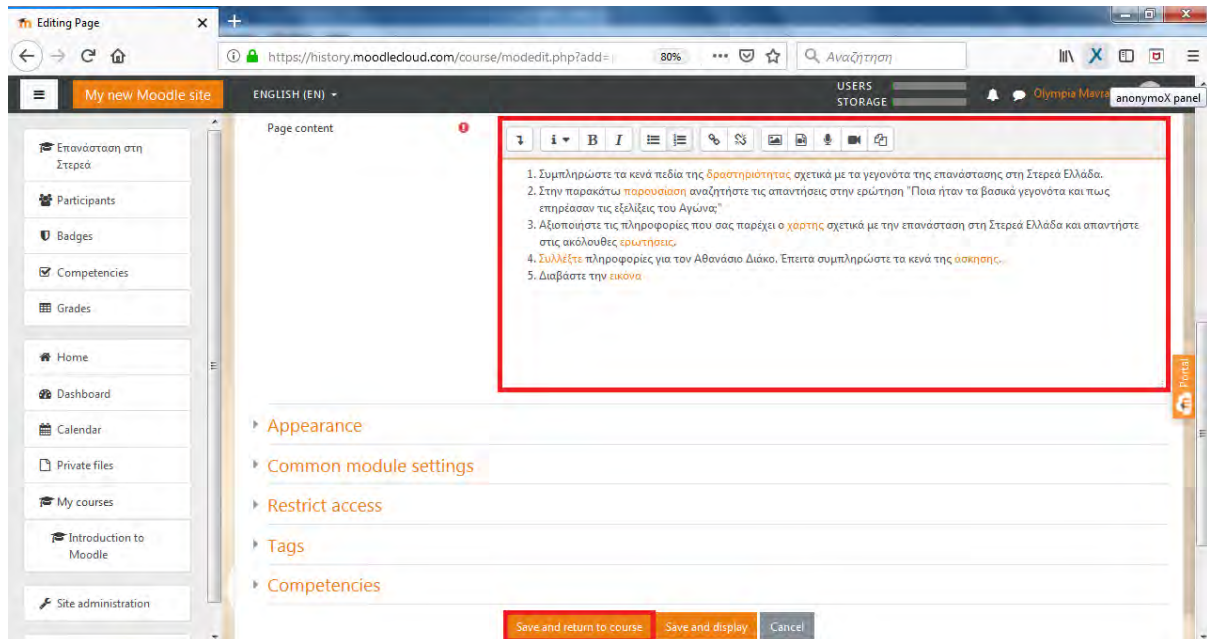
Εικόνα 5.12: Μπορούμε να σβήσουμε όλα τα topics επαναλαμβάνοντας την ίδια διαδικασία και έπειτα πατάμε “Add an activity or resource”.

Εικόνα 5.13: Στο καινούργιο παράθυρο επιλέγουμε “Page” και πατάμε “Add”.

Εικόνα 5.14: Στη σελίδα που μεταφερόμαστε, στο πεδίο “Name” δίνουμε ένα όνομα στην ενότητα που θέλουμε να δημιουργήσουμε (έστω “1η Διδακτική Ενότητα”), ενώ προαιρετικά μπορούμε να δώσουμε και μια περιγραφή.

Εικόνα 5.15: Λίγο παρακάτω στην ίδια σελίδα, στο “Page content” προσθέτουμε περιεχόμενο για τη συγκεκριμένη ενότητα και αποθηκεύουμε πατώντας “Save and return to course”.

Πλέον, η διαδικασία έχει ολοκληρωθεί. Συνοψίζοντας, δημιουργήσαμε αρχικά την κατηγορία “Ελληνική Επανάσταση”. Μέσα σε αυτήν εντάξαμε το μάθημα “Επανάσταση στη Στερεά” και σαν τελευταίο βήμα δημιουργήσαμε ένα διδακτικό σενάριο για το μάθημά μας.

6. ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΙΕΣ

6.1 Βασικά χαρακτηριστικά των διδακτικών σκηνογραφιών με χρήση Τ.Π.Ε., σύμφωνα με το Ι.Ε.Π.

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.) ως διδακτικό σενάριο (educational scenario ή script) ορίζεται “η λεπτομερής καταγραφή/περιγραφή μιας διδακτικής πορείας με συγκεκριμένο (α) γνωστικό αντικείμενο, (β) εκπαιδευτικούς στόχους, (γ) διδακτικές πρακτικές. Ένα διδακτικό σενάριο μπορεί να έχει χρονική διάρκεια μεγαλύτερη της μιας διδακτικής ώρας και υλοποιείται μέσα από μια σειρά εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αποτελούν λειτουργικά τμήματα του σεναρίου και μπορεί να είναι απλές ή περισσότερο σύνθετες”.

Στη σύγχρονη διδακτική ο όρος αυτός συχνά ταυτίζεται με αυτόν του σχεδίου μαθήματος, με το τελευταίο να αφορά τη λεπτομερή περιγραφή της διδασκαλίας, με καταγραφή των φάσεων/σταδίων αυτής (Βακαλούδη et al. 2015).

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ενός διδακτικού σεναρίου είναι η ροή μαθησιακών δραστηριοτήτων και η χρήση συγκεκριμένων μαθησιακών πόρων, δηλαδή τα μέσα, το υλικό και οι δραστηριότητες που πρέπει να υλοποιηθούν από τους εκπαιδευτικούς. Στα πλαίσια του διδακτικού σεναρίου συνδυάζονται παιδαγωγικά και διδακτικά στοιχεία και δίνεται η δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να διαμορφώσει μαθησιακούς στόχους προσαρμοσμένους στις ανάγκες της εκάστοτε τάξης. Το σενάριο μπορεί να προσαρμοστεί στις διαφοροποιημένες ανάγκες των μαθητών, για όσο χρόνο είναι απαραίτητο, και να παρέχει εναλλακτικές προσεγγίσεις, εξασφαλίζοντας τελικά ότι η πλειοψηφία της τάξης θα αποκτήσει επαρκή γνώση επί της εκάστοτε ύλης (Αθανασιάδης 2015).

Σύμφωνα με το (Μητάκος 2012), το διδακτικό σενάριο “είναι η δομημένη, πλήρης και λεπτομερειακή περιγραφή της διαδικασίας που ακολουθείται σε μια διδασκαλία”. Πρόκειται για μια ακολουθία Σχεδίων Μαθήματος, με διάρκεια που μπορεί να υπερβαίνει τη μία διδακτική ώρα και μπορεί να εφαρμοστεί σε τέσσερις ως δώδεκα διδακτικές ώρες. Το διδακτικό σενάριο, επίσης, θεωρείται ως “μια ολοκληρωμένη παιδαγωγική δραστηριότητα στη σχολική τάξη, ένας

λειτουργικός τρόπος υπέρβασης των δυσκολιών του αναλυτικού προγράμματος με ισορροπία μεταξύ δασκαλοκεντρικής και μαθητοκεντρικής στόχευσης”.

Παρόλο που ένα διδακτικό σενάριο δεν έχει συγκεκριμένο ύφος και δομή ως προς τον τρόπο συγγραφής, οφείλει ωστόσο να ενσωματώνει παραμέτρους που σχετίζονται με το σχεδιασμό του μαθήματος και τις παιδαγωγικές αρχές στις οποίες στηρίζεται, καθώς και να τεκμηριώνει τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιούνται τα χρησιμοποιούμενα διδακτικά εργαλεία στα πλαίσια των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει. Ο χαρακτήρας ενός διδακτικού σεναρίου είναι διττός. Αφενός είναι ένα “ανοικτό” κείμενο που επιτρέπει στο μαθητή να θέσει τη δική του υποκειμενικότητα, και αφετέρου είναι ένα “κλειστό” κείμενο που επιβάλλει την εμπειρία του σχεδιαστή-εκπαιδευτικού. Μέσα σε ένα διδακτικό σενάριο συνυπάρχουν συμπληρωματικές έννοιες όπως συνέπεια, έμπνευση, συνέχεια, αφοσίωση, τεκμηρίωση, όραμα, θεωρία, δράση και πράξη, έννοιες που δυσχεραίνουν τη συγγραφή ενός κατανοητού και εφικτού (πραγματοποιήσιμου) σεναρίου. Το διδακτικό σενάριο ουσιαστικά αποτελεί τη χρυσή τομή μεταξύ θεωρίας και πράξης και η συγγραφή του απαιτεί αφοσίωση από τον εκπαιδευτικό, κατάλληλη καθοδήγηση, και προτυποποίηση της διαδικασίας (Μητάκος 2012).

Η αξιοποίηση της Τ.Π.Ε. για την υλοποίηση των διδακτικών σεναρίων αποτελεί μια σύγχρονη, εναλλακτική πρόταση. Το γεγονός ότι κατ’ αυτόν τον τρόπο διευκολύνεται η διαθεματική προσέγγιση των διδακτικών αντικειμένων, καθιστά τη μέθοδο αυτή ιδιαίτερα δημοφιλή μεταξύ των ερευνητών, οι οποίοι μέσα από τις διάφορες μελέτες τους τονίζουν τη χρησιμότητα των διδακτικών σεναρίων (Δαγδιλέλης and Παπαδόπουλος 2008).

Συνήθως για την υλοποίηση των διδακτικών σεναρίων προτείνονται απλά λογισμικά και εφαρμογές που δεν απαιτούν ιδιαίτερες γνώσεις Τ.Π.Ε., ωστόσο ο κάθε εκπαιδευτικός έχει την ευχέρεια να τα αντικαταστήσει με άλλα της προτίμησής του ή να μεταφέρει κάποιες από τις δραστηριότητες σε έντυπη μορφή, αναλόγως και του υπόβαθρου της τάξης. Έμφαση δίνεται στη συντομία και περιεκτικότητα των προτεινόμενων από το Ι.Ε.Π. φύλλων εργασίας, ώστε ο όγκος τους να μη λειτουργεί αποτρεπτικά και να μπορούν να αναγνωστούν από τους μαθητές εντός λογικών χρονικών πλαισίων (Βακαλούδη et al. 2015).

Η χρήση και παιδαγωγική αξιοποίηση της Τ.Π.Ε. στα πλαίσια της εκπαιδευτικής διαδικασίας μέσω διδακτικών σεναρίων άπτεται όλων των γνωστικών αντικειμένων. Συνεπώς, ο συνδυασμός των διαφορετικών διδακτικών πόρων και η αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών (λογισμικά, ιστότοποι, όργανα) παρέχουν τη δυνατότητα βελτίωσης του σχεδιασμού και της ποιότητας της διδασκαλίας, γεγονός που αναδεικνύει τη χρησιμότητα της Τ.Π.Ε. στην εκπαι-

δευτική πράξη και συγκεκριμένα στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των διδακτικών σεναρίων (E.A.I.T.Y 2008).

Η υποστηρικτική συμβολή της Τ.Π.Ε. είναι καθοριστική στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων των μαθητών, μέσα από τη χρήση του διαδικτύου και εκπαιδευτικών λογισμικών για την κατασκευή χρονογραμμών ή εννοιολογικών χαρτών, καθώς και των εφαρμογών σύγχρονης και ασύγχρονης επικοινωνίας. Το ψηφιακό διδακτικό σενάριο περιλαμβάνει τα παραπάνω χαρακτηριστικά ενώ παράλληλα επιτρέπει στον εκπαιδευτικό να αναπτύξει τις μαθησιακές δραστηριότητες ή να εντάξει τους μαθησιακούς πόρους σε ένα ηλεκτρονικό περιβάλλον συνεργασίας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το ψηφιακό διδακτικό σενάριο διαφέρει από τα σεναρία εκπαιδευτικών λογισμικών που υλοποιούνταν στο παρελθόν. Τα λογισμικά εκείνα ήταν κλειστού τύπου, καθώς περιελάμβαναν προσομοιώσεις, εικονικές αναπαραστάσεις και τεστ ηλεκτρονικής αξιολόγησης. Τα σύγχρονα ψηφιακά σεναρία παρέχουν πλήρη αυτονομία στον εκπαιδευτικό στη διαμόρφωση της ροής των δραστηριοτήτων, την επιλογή μαθησιακών πόρων, την υιοθέτηση διαφοροποιημένων διδακτικών στρατηγικών. Κατ' αντιστοιχία, τα λογισμικά του Web 2.0 (π.χ. εννοιολογικές χαρτογραφήσεις, δραστηριότητες κοινωνικής αλληλεπίδρασης όπως ομάδες συζήτησεων, ιστοεξερευνήσεις, κ.λπ.) είναι ανοικτού τύπου. Τα σύγχρονα ψηφιακά σεναρία χαρακτηρίζονται κατά κύριο λόγο από ευελιξία (δυνατότητα τροποποίησης πόρων, δραστηριοτήτων) και μεταφερσιμότητα (ένταξη σε διαφορετικά ηλεκτρονικά περιβάλλοντα ή πλατφόρμες όπως Moodle, openeclass κ.λπ.) (Αθανασιάδης 2015).

Ωστόσο, όπως επισημαίνουν και οι (Μαζαράκη, Παπανικολάου, and Μακρή 2017), η ικανότητα ενός εκπαιδευτικού να σχεδιάζει διδακτικά σεναρία, καθώς και η ικανότητα του να τα διδάσκει χρησιμοποιώντας την Τ.Π.Ε. αποτυπώνουν ουσιαστικά την ικανότητά του να συνθέτει τη γνώση που προκύπτει από τις αλληλοσυσχετίσεις του αντικειμένου της διδασκαλίας (γνωστικού περιεχομένου - Content knowledge), των στόχων, τεχνικών και μεθόδων που χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία (παιδαγωγικό μέρος της διδασκαλίας – Pedagogical knowledge), και των εργαλείων που διαμεσολαβούν τη γνώση (τεχνολογία – Technological knowledge), μαζί με την αλληλεπίδραση των εμπειριών και του περιβάλλοντος (context) όπου εφαρμόζονται αυτές οι αλληλοσυσχετίσεις (Μαζαράκη, Παπανικολάου, and Μακρή 2017).

Το μοντέλο Τεχνολογικής Παιδαγωγικής Γνώσης Περιεχομένου (Τ.Π.Γ.Π. – Technological, Pedagogical and Content Knowledge - T.P.A.C.K.) αναφέρεται στις συνδέσεις των τριών αυτών στοιχείων ανά δύο, όπως αναδεικνύονται από τα χαρακτηριστικά ενός διδακτικού σεναρίου. Οι (Γουλή, Παπανικολάου, and Μακρή 2014) παρέχουν ένα περιεκτικό πλαίσιο αξιολόγησης

που αφορά όλα τα είδη γνώσης που εμπλέκει το Τ.Π.Γ.Π., όπως αυτά ενσωματώνονται σε ένα διδακτικό σενάριο, ως ακολούθως:

- **Τεχνολογική Γνώση:** (α) Λειτουργικότητα και μορφή (παρουσίαση) των τεχνολογικών εργαλείων (standalone προγράμματα, διαδικτυακά προγράμματα που δεν ενσωματώνονται σε ιστότοπους), (β) Αξιοπιστία-εγκυρότητα, Λειτουργικότητα και Παρουσίαση των προτεινόμενων Πηγών (ενεργές πηγές, σύντομη περιγραφή, ημερομηνία πρόσβασης, κ.λπ.), (γ) Λειτουργικότητα και μορφή των Web 2.0 Εργαλείων (χρονογραμμές, οπτικοακουστικό υλικό, αφίσες κ.λπ.), (δ) Λειτουργικότητα και μορφή των Εργαλείων περιβάλλοντος συγγραφής.
- **Παιδαγωγική Γνώση:** (α) Ορθότητα χρήσης Γνωστικών Διαδικασιών (ικανοποίηση στόχων γνωστικής διαδικασίας), (β) Ορθότητα χρήσης Τύπων Δραστηριοτήτων (μαθησιακή εμπειρία που λαμβάνουν οι εκπαιδευόμενοι), (γ) Τεχνικές ως προς την ορθότητα χρήσης τους και την επάρκεια ενεργητικών και συμμετοχικών τεχνικών με βάση τους επιδιωκόμενους διδακτικούς στόχους.
- **Παιδαγωγική Γνώση του Περιεχομένου** που περιλαμβάνει το σενάριο: (α) Ορθότητα ορισμού Στοχοθεσίας του σεναρίου, (β) Ορθότητα, Σαφήνεια και Κατανοησιμότητα του περιεχομένου δραστηριοτήτων και καταλληλότητά του ως προς τη γνωστική διαδικασία που υπηρετεί, (γ) Πολυμορφία και εναλλακτικότητα Αναπαραστάσεων των δραστηριοτήτων, (δ) Σύνδεση Περιεχομένου με Πρόγραμμα Σπουδών (ως προς το χρονοδιάγραμμα και το γνωστικό αντικείμενο που ορίζει το Πρόγραμμα Σπουδών).
- **Τεχνολογική Παιδαγωγική Γνώση:** (α) Καταλληλότητα προτεινόμενων τεχνολογικών εργαλείων (εργαλεία, πηγές, Web 2.0 εργαλεία, άλλου είδους εργαλεία) με βάση το Παιδαγωγικό Πλαίσιο (γνωστικές διαδικασίες, τύποι δραστηριοτήτων, διδακτικές τεχνικές), (β) Επάρκεια εργαλείων με βάση το Παιδαγωγικό Πλαίσιο, για την υποστήριξη των στόχων των γνωστικών διαδικασιών, των τύπων των δραστηριοτήτων και των διδακτικών τεχνικών στις οποίες εντάσσονται/αξιοποιούνται.
- **Τεχνολογική Γνώση του Περιεχομένου:** Χρήση εργαλείων για την υποστήριξη του Περιεχομένου δραστηριοτήτων (κατά πόσο προσθέτουν ποικιλία, πολυμορφία και εναλλακτικές αναπαραστάσεις πληροφοριών).
- **Τεχνολογική Παιδαγωγική Γνώση του Περιεχομένου:** (α) Επάρκεια Χρήσης Δυνατοτήτων, Λειτουργιών και Ποικιλίας Εργαλείων και κατά πόσο αυτά αξιοποιούνται επαρκώς,

(β) Καταλληλότητα Πλαισίου Εφαρμογής Εργαλείων για την επίτευξη των στόχων του σεναρίου και την υποστήριξη της μαθησιακής διαδικασίας, (γ) Σαφήνεια Σεναρίου και Δραστηριοτήτων υλοποιημένων σε ηλεκτρονικό περιβάλλον (επάρκεια παρεχόμενων οδηγιών όσον αφορά το χρονοδιάγραμμα, την απαιτούμενη προηγούμενη γνώση των μαθητών, τη σημαντικότητα και τη στοχοθεσία του σεναρίου), (δ) Συνοχή (ακολουθία) δραστηριοτήτων σεναρίου στο ηλεκτρονικό περιβάλλον, (ε) Πρωτοτυπία και καινοτομία δραστηριοτήτων σεναρίου ως προς την ενσωμάτωση της Τ.Π.Ε., (στ) Καταλληλότητα δραστηριοτήτων σεναρίου ως προς το περιεχόμενο, τη μορφή, και την αισθητική παρουσίαση (σαφήνεια οδηγιών, επάρκεια οπτικοποιημένου υλικού), (ζ) Υποστήριξη/Ανατροφοδότηση που λαμβάνουν οι μαθητές στις δραστηριότητες σεναρίου (επάρκεια εργαλείων, υλικού, οδηγιών, αλληλεπίδραση, επικοινωνία, επισήμανση δύσκολων εννοιών, βοηθητικές παρατηρήσεις), (η) Ενθάρρυνση Αλληλεπίδρασης των μαθητών στο σενάριο (οδηγίες για τους ρόλους των μαθητών, κανόνες συνεργασίας/διαπραγμάτευσης, καταλληλότητα εργαλείων) (Γουλή, Παπανικολάου, and Μακρή 2014).

6.2 Δομή διδακτικής σκηνογραφίας με χρήση της Τ.Π.Ε.

Η (Fragkaki 2008) καθορίζει ότι η δομή ενός εκπαιδευτικού σεναρίου πρέπει να περιλαμβάνει 19 πεδία που εντάσσονται στις ακόλουθες κατηγορίες:

1. Η Ταυτότητα του σεναρίου επιτρέπει στους χρήστες να αποφασίσουν με μια γρήγορη ματιά κατά πόσο το σενάριο τους είναι χρήσιμο. Οι συνήθεις πληροφορίες που παρέχονται είναι:
 - στοιχεία των δημιουργών του σεναρίου και το στοχευόμενο κοινό (target group – στοιχεία ηλικίας, επίπεδο εκπαίδευσης κ.λπ.),
 - το γνωστικό αντικείμενο και το εννοιολογικό περιεχόμενο του διδακτικού σεναρίου και πώς αυτά συσχετίζονται με τη λοιπή γνώση που προσφέρει το σενάριο, οι μαθησιακοί στόχοι που αναμένεται να επιτευχθούν μετά την ολοκλήρωση του σεναρίου, η αντιστοιχία με το πρόγραμμα σπουδών (αντικείμενο και στοχοθεσία, τυχόν αποκλίσεις),
 - η θεματολογία του σεναρίου (το κατά πόσο είναι ενδιαφέρουσα, έχει κοινωνικές διαστάσεις, προάγει τη συνεργατικότητα και την κριτική σκέψη και αν η στοχοθεσία καθορίζεται από τους μαθητές ή από συνεργασία δασκάλου-μαθητών),

- το σκεπτικό (κύρια ιδέα και στόχος, τι αναμένεται να επιτευχθεί με τη χρήση του σεναρίου που δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί μέσω της παραδοσιακής διδασκαλίας),
- η προστιθέμενη αξία (τα οφέλη από τη χρησιμοποιούμενη τεχνολογία).

2. Το Πλαίσιο υλοποίησης του σεναρίου περιλαμβάνει:

- το επίπεδο και την προϋπάρχουσα γνώση των μαθητών,
- την οργάνωση της σχολικής τάξης (ο εκπαιδευτικός εργάζεται με το σύνολο της τάξης, κάθε μαθητής εργάζεται ατομικά, ομαδική εργασία – για δραστηριότητες με χρήση Τ.Π.Ε. προτείνεται η δημιουργία ομάδων 2-4 ατόμων),
- τη συνεργασία είτε μεταξύ εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήσεων είτε με ειδικούς επιστήμονες ή τους γονείς των μαθητών, καθώς και το συντονισμό-προγραμματισμό των δραστηριοτήτων με βάση της ανάγκες της εκάστοτε τάξης,
- τον καταμερισμό του χρόνου και τη διάρκεια εφαρμογής του σεναρίου, στα πλαίσια και του συνολικού ετήσιου προγράμματος του σχολείου. Ορίζεται ο χρόνος έναρξης του σεναρίου σε σχέση με τις λοιπές δραστηριότητες της τάξης, η διάρκεια του σεναρίου (που δε συμπίπτει απαραίτητα με τη διάρκεια μιας διδακτικής περιόδου), η αλληλουχία των δραστηριοτήτων που δύναται να εκτίνεται σε διαδοχικές ή ξεχωριστές διδακτικές περιόδους στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς,
- απαιτούμενο λογισμικό και λοιπό υποστηρικτικό υλικό, όπως φύλλα εργασίας, διαδικτυακοί σύνδεσμοι, λογισμικό και εγχειρίδια χρήσης αυτού, έντυπο υλικό, άλλα υλικά και εργαλεία (χάρτες, συσκευές κ.λπ.).

3. Η Διδακτική διαδικασία και διαδικασία μάθησης, όπου εντάσσονται τα ακόλουθα:

- θεωρητικό πλαίσιο που αποσαφηνίζει τις βασικές αρχές του θέματος ή προβλήματος και περιλαμβάνει πληροφορίες για τον έλεγχο αξιοπιστίας του σεναρίου ως προς το γνωστικό ενδιαφέρον και τις μαθησιακές θεωρίες που κατευθύνουν το περιεχόμενο και την εξέλιξη του σεναρίου, την αποσαφήνιση των βασικών αρχών που χρησιμοποιούνται στο σενάριο και τις επιστημονικές αναφορές αυτών,
- παιδαγωγικό-διδακτικό πλαίσιο που καθορίζει τον τρόπο οργάνωσης της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας και περιλαμβάνει την υποστηρικτική ορολογία των διδακτικών μοντέλων, τις διδακτικές προσεγγίσεις που υιοθετούνται (ενεργός διδασκαλία, επεξηγηματική διδασκαλία, συνεργατική διδασκαλία κ.λπ.) και συνδέουν τη δι-

δακτική προσέγγιση με το σχεδιασμό του σεναρίου, τις επιστημονικές αναφορές που υποστηρίζουν τις υιοθετούμενες θεωρίες.

- μεθοδολογικό πλαίσιο που καθορίζει τον τρόπο οργάνωσης και τις στρατηγικές διδασκαλίας και της μάθησης μέσα στην τάξη, τη μεθοδολογία για τον τρόπο εργασίας μέσα στην τάξη (χρήση κάποιας ιδέας, συνεργατική μάθηση, επίλυση προβλημάτων, διάλογος, κ.λπ.), τον τρόπο που η μεθοδολογία ή ο συνδυασμός μεθοδολογιών εφαρμόστηκε στην τάξη και η καταλληλότητά τους σε σχέση με το εκάστοτε σενάριο,
- στόχοι και αναμενόμενα αποτελέσματα, όπως αυτά καθορίζονται από τα μαθησιακά και γνωστικά επίπεδα. Ο γενικός στόχος του κάθε διδακτικού σεναρίου αλλά και οι επιμέρους στόχοι εξαρτώνται από το θεωρητικό πλαίσιο που έχει επιλεγεί, καθώς και από τα «επίπεδα μάθησης» που αναμένει ο διδάσκων από τους μαθητές. Οι στόχοι και επιδιώξεις που θέτει ο διδάσκων διαμορφώνουν και τον τύπο των δραστηριοτήτων εντός του σεναρίου.

4. Υλοποίηση του σεναρίου, που αναλύεται στα εξής βήματα:

- μαθησιακές δραστηριότητες που βοηθούν τους μαθητές να κατανοήσουν το ζητούμενο από το σενάριο και τη σημαντικότητα αυτού για τον εκπαιδευτικό αλλά και τη γενικότερη κοινωνική τους πραγματικότητα, καθώς και το πώς θα χρησιμοποιηθούν αυτές οι πληροφορίες στην εκτέλεση της δραστηριότητας. Αρχικά ορίζεται το πρόβλημα/ερώτημα/αποστολή με χρήση ανοικτού τύπου ερώτησης ή σύνθετου προβλήματος/ανάθεσης εργασίας. Έπειτα αξιολογούνται οι περιλαμβανόμενες στο σενάριο δραστηριότητες, μέσω καταγραφής της συμπεριφοράς των μαθητών κατά τη διάρκεια μιας δραστηριότητας, των αυθόρμητων προφορικών τους αντιδράσεων και των μεταξύ τους συζητήσεων, προκειμένου να εντοπιστούν τυχόν προβλήματα και να ληφθούν διορθωτικά μέτρα. Το τελικό παραδοτέο μπορεί να έχει τη μορφή γραπτών εργασιών, εννοιολογικών χαρτών, εκπαιδευτικού λογισμικού, παρουσιάσεων με χρήση πολυμέσων, θεατρικών παιχνιδιών, κατασκευών, κοινωνικών δραστηριοτήτων, εκθέσεων, κ.λπ.,
- φύλλα εργασίας, συνήθως σε έντυπη μορφή, που συνοδεύουν το σενάριο. Λειτουργούν ως οδηγοί καθώς περιλαμβάνουν πληροφορίες όπως σύντομη περιγραφή του συνολικού προβλήματος και της ανάθεσης εργασιών, οδηγίες για την εκτέλεση των εργασιών (κατασκευές, πειράματα και σχηματική απεικόνιση των αποτελεσμάτων

τους, συμπλήρωση διαγραμμάτων και πινάκων, κ.λπ.), βοηθητικές οδηγίες π.χ. για τον τρόπο λειτουργίας ενός απαιτούμενου λογισμικού,

- βιβλιογραφία πηγών που χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία του σεναρίου, σε γραπτή ή ηλεκτρονική μορφή, καθώς και βοηθητικών πηγών που είναι χρήσιμες για την κατανόηση του σεναρίου,
- προτάσεις βελτίωσης/εμπλουτισμού του σεναρίου και δυνατότητες παραλλαγής αυτού, όπως προκύπτουν από την υλοποίηση αυτού αλλά και από προτάσεις άλλων εκπαιδευτικών που χρησιμοποίησαν το σενάριο (Fragkaki 2008).

Η ηλεκτρονική Πλατφόρμα “Αίσωπος” (Aesop–Advanced Electronic Scenarios Operating Platform) αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς 2007-2013, από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Αποτελεί ένα πρωτοποριακό ολοκληρωμένο εργαλείο Σχεδίασης, Υποβολής, Αξιολόγησης και Αξιοποίησης Ψηφιακών Διδακτικών Σεναρίων, σε ένα σύγχρονο και λειτουργικό περιβάλλον, με τη χρήση πλήθους διαδραστικών εργαλείων, μεμονωμένα ή συνδυαστικά, και την αξιοποίηση των πλέον σύγχρονων τεχνολογιών Web. Ο δημιουργός του σεναρίου μπορεί να μετασχηματίσει και προσαρμόσει το υπάρχον ψηφιακό υλικό ή να δημιουργήσει νέο, ανάλογα με τις γνώσεις, την εμπειρία, τη φαντασία, και τις ανάγκες του, προκειμένου να επιτύχει τους διδακτικούς του στόχους.

Η Πλατφόρμα περιλαμβάνει, επίσης, και μεγάλο αριθμό Υποδειγματικών Ψηφιακών Σεναρίων, τα οποία έχουν υλοποιηθεί και αξιολογηθεί από επιστημονικές επιτροπές ως προς την Επιστημονική και Παιδαγωγική τους Επάρκεια, καθώς και αξιολογημένων σεναρίων, τα οποία έχουν χαρακτηριστεί ως βέλτιστα και επαρκή από την ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα. Και στις δύο περιπτώσεις πληρούνται οι απαραίτητες Επιστημονικές και Παιδαγωγικές προϋποθέσεις προκειμένου να εφαρμοστούν τα σενάρια αυτά στην εκπαιδευτική διαδικασία ¹.

Τα δομικά χαρακτηριστικά ενός ψηφιακού διδακτικού σεναρίου της Πλατφόρμας “Αίσωπος” αποτελούν είτε υποχρεωτικά πεδία συμπλήρωσης από το σχεδιαστή, είτε προαιρετικά, με συνιστώμενη ωστόσο τη συμπλήρωσή τους για λόγους εκπαιδευτικούς και διαλειτουργικότητας. Στόχος είναι το σενάριο να ακολουθεί ένα γενικό πρότυπο αναζήτησης και να αξιοποιεί δημιουργικά τους ψηφιακούς εκπαιδευτικούς πόρους σε διαφορετικά περιβάλλοντα μάθησης.

Τα συγκεκριμένα δομικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν παιδαγωγικά και επιστημονικά το σενάριο συνοψίζονται στα ακόλουθα:

¹ <http://aesop.iep.edu.gr/#about>

- Γενική περιγραφή/ταυτότητα σεναρίου, όπου ο σχεδιαστής αναγράφει στοιχεία που αφορούν το σενάριο όπως τίτλος, εκπαιδευτικό πρόβλημα που επιλύει το σενάριο, γενική περιγραφή περιεχομένου, εικόνα-ταυτότητα, λέξεις κλειδιά που χαρακτηρίζουν τη θεματική, απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή, τυπικός χρόνος αλληλεπίδρασης με το σενάριο σε διδακτικές ώρες εντός σχολείου, πνευματικά δικαιώματα ή άλλοι περιορισμοί, θεματική ταξινόμια εννοιών (για κάθε γνωστικό αντικείμενο) σε σχέση και με το πρόγραμμα σπουδών, εκτιμώμενο επίπεδο δυσκολίας, τύπος και επίπεδο διαδραστικότητας, προτεινόμενη ηλικιακή ομάδα τελικού χρήστη, εκπαιδευτική βαθμίδα στην οποία απευθύνεται το σενάριο.
- Η Στοχοθεσία του σεναρίου περιλαμβάνει τους διδακτικούς στόχους του σεναρίου (από 1 έως 5), αναφορικά με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα που αναμένεται να επιτευχθούν μετά το πέρας της διδασκαλίας με εφαρμογή του σεναρίου. Προκειμένου ένα σενάριο της Πλατφόρμας να είναι εύκολα εφαρμόσιμο, αξιολογήσιμο και αναπροσαρμόσιμο, δε θα πρέπει να ξεπερνά τις 3 ώρες. Επισημαίνεται ότι οι διδακτικοί στόχοι θα πρέπει να είναι σαφείς, συνοπτικοί και συνεκτικοί με το ίδιο το σενάριο και το υπό μελέτη γνωστικό αντικείμενο, καθώς και να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες των μαθητών.
- Φάσεις υλοποίησης του σεναρίου (από 1 έως 5). Ο σχεδιαστής του ψηφιακού διδακτικού σεναρίου δύναται να εφαρμόσει παραδοσιακά μοντέλα διδακτικού σχεδιασμού ή να ορίσει δικές του φάσεις υλοποίησης που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες του μαθήματός του. Κάθε φάση υλοποίησης αποτελείται υποχρεωτικά από τον τίτλο, το χώρο διεξαγωγής, τη χρονική διάρκεια σε λεπτά, την αναλυτική περιγραφή. Υπάρχει δυνατότητα εμπλουτισμού με χρήση φύλλων εργασίας καθώς και ψηφιακού διαδραστικού υλικού. Η Πλατφόρμα προσφέρει 18 διαδραστικά εργαλεία, είτε για το σχεδιασμό πρωτότυπου διαδραστικού υλικού, είτε την αξιοποίηση του ήδη διαθέσιμου ψηφιακού υλικού μέσω της μετατροπής του σε διαδραστικό (Γραμμένος 2016).

6.3 Δημιουργία Διδακτικών σκηνογραφιών

Προκειμένου να υλοποιηθεί ο στόχος της παρούσας μελέτης δημιουργήθηκαν δύο σκηνογραφίες, οι οποίες αποτέλεσαν εργαλεία καταγραφής της υφιστάμενης κατάστασης του επιπέδου και της ανταπόκρισης των παιδιών στη διδασκαλία της Ιστορίας με χρήση Τ.Π.Ε. σε μαθη-

τές Ε' και Στ' Δημοτικού Σχολείου. Οι σκηνογραφίες που δημιουργήθηκαν παρουσιάζονται με σαφήνεια παρακάτω, ενώ στα συμπεράσματα περιγράφονται αναλυτικά ο τρόπος προσέγγισης καθώς και τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα στη χρήση τους κατά τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το υλικό των ψηφιακών σεναρίων εντάσσεται στη πλατφόρμα moodle δίνοντας στους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς τα παρακάτω πλεονεκτήματα:

- Ο μαθητής μπορεί να παρακολουθήσει ξανά, αν το θέλει, από το σπίτι του το μάθημα και το γεγονός αυτό του δίνει τη δυνατότητα να εμβαθύνει ή να προβληματιστεί πάνω στο διδακτικό υλικό.
- Οι μαθητές που απουσιάζουν, με την βοήθεια της πλατφόρμας, έχουν στη διάθεσή τους το υλικό στο σύνολό του να το μελετήσουν στο σπίτι.
- Τέλος, μέσω της ψηφιοποίησης των σεναρίων δίνεται η δυνατότητα και στους μαθητές αλλά και στους εκπαιδευτικούς να συνεργαστούν αλλά και να επικοινωνήσουν με άλλους συναδέλφους με στόχο την ανταλλαγή απόψεων και ιδεών.

6.3.1 Διδακτική Σκηνογραφία στη ΣΤ' τάξη

Συνοπτική παρουσίαση του σεναρίου.

Το συγκεκριμένο διδακτικό σενάριο στοχεύει στην παρουσίαση των γεγονότων που διαπραγματεύεται το κεφάλαιο της ΣΤ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου "Η Επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα". Οι μαθητές αφενός θα γνωρίσουν τα σημαντικότερα στρατιωτικά γεγονότα της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου, τους τόπους που αυτά έλαβαν χώρα και αφετέρου θα συνειδητοποιήσουν τη σημασία που είχε η ηρωική στάση των Ελλήνων στην εξέλιξη της επανάστασης. Στο εν λόγω σενάριο οι δραστηριότητες των μαθητών θα πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας. Επιλέχθηκε η συγκεκριμένη μεθοδολογία, μέσω της οποίας εξασφαλίζεται η ενεργός εμπλοκή των μαθητών στη διαδικασία της μάθησης,στηριζόμενη σε πραγματικές συνθήκες επικοινωνίας και προβληματισμού γιατί εξυπηρετεί τους σκοπούς της παρούσας μελέτης (Ματσαγγούρας 2000).

Αξίζει να σημειωθεί ότι, με τη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση επιχειρείται η αξιοποίηση των τεχνολογιών αιχμής με ρόλο υποστηρικτικό και ενισχυτικό στη διαδικασία της μάθησης και της διδασκαλίας (Αναστασία Βακαλούδη and Βασίλειος Δαγδιλέλης 2014).

Εμπλεκόμενες γνωστικές περιοχές.

Το διδακτικό σενάριο αφορά τα γνωστικά αντικείμενα Ιστορία και Τ.Π.Ε., ενώ παράλληλα θα συνδυαστούν τα αντικείμενα της Γλώσσας και της Γεωγραφίας.

Προαπαιτούμενες γνώσεις των μαθητών.

Οι μαθητές ως προς το γνωστικό αντικείμενο της ιστορίας κρίνεται αναγκαίο να γνωρίζουν τα γεγονότα που προηγήθηκαν της έναρξης της επανάστασης στη Στερεά Ελλάδα και αφορούν την οργάνωση του αγώνα, τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν, την εξέγερση στη Μολδοβλαχία και την επανάσταση στην Πελοπόννησο.

Εκτιμώμενη Διάρκεια

Το διδακτικό σενάριο θα έχει διάρκεια 2 διδακτικών ωρών.

Συσχετισμός με το Αναλυτικό πρόγραμμα.

Το διδακτικό σενάριο είναι συμβατό με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ) και το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) ².

• Σύμφωνα με το ΔΕΠΠΣ οι μαθητές κρίνεται αναγκαίο:

- Να γνωρίσουν τα σημαντικότερα γεγονότα (κοινωνικά, στρατιωτικά, οικονομικά, πολιτικά, διπλωματικά, κ.ά.) από τις παραμονές της Επανάστασης του '21, έως τη δολοφονία του Καποδίστρια.
- Να εκτιμήσουν τους αγώνες για ελευθερία και εθνική ανεξαρτησία

• Σύμφωνα με το ΑΠΣ οι μαθητές στη συγκεκριμένη ενότητα κρίνεται αναγκαίο:

- Να εκτιμήσουν την αυτοθυσία των αγωνιστών, τους λόγους της αποτυχίας και τις επιπτώσεις που είχε αυτή η Επανάσταση.
- Να γνωρίσουν τα κυριότερα γεγονότα της έναρξης και της εξάπλωσης του Αγώνα σε όλη την Ελλάδα και την αντίδραση των Τούρκων.
- Να γνωρίσουν τις πρώτες σημαντικές επιτυχίες της Επανάστασης στον στρατιωτικό τομέα.

² <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>

Οι εναλλακτικές αντιλήψεις των μαθητών.

Η διερεύνηση των αντιλήψεων των μαθητών θα προσεγγιστεί με τη χρήση εννοιολογικού χάρτη κατά τη διάρκεια της έναρξης του μαθήματος.

Εκπαιδευτικό πρόβλημα - Θεωρητική και Μεθοδολογική Προσέγγιση

Βασική επιδίωξη του διδακτικού σεναρίου είναι αφενός η γνώση των γεγονότων που αφορούν την έναρξη της επανάστασης στη Στερεά Ελλάδα, για να συνειδητοποιήσουν πώς αυτά συνέβαλαν στη θετική έκβαση της επανάστασης και αφετέρου η αξιοποίηση των πηγών που σχετίζονται με αυτή την περίοδο κατά τέτοιο τρόπο που να ευνοεί την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Πιο συγκεκριμένα επιχειρείται ο συνδυασμός ενεργητικής και παθητικής μάθησης. Τα λογισμικά και οι δραστηριότητες που θα πλαισιώσουν την εργασία στόχο έχουν

- την αφομοίωση της ιστορικής γνώσης και εννοιών, σύμφωνα με τις αρχές του συμπεριφοριστικών θεωριών
- την ανάπτυξη της κριτικής και δημιουργικής σκέψης σύμφωνα με τις γνωστικές και κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες.

Η διδακτική πρόταση στο σύνολό της στηρίζεται στη χρήση της Τ.Π.Ε., συνεπώς το μάθημα θα υλοποιηθεί στο εργαστήριο της πληροφορικής όπου κατά την έναρξη του μαθήματος θα εφαρμοστεί η παραδοσιακή δασκαλοκεντρική μέθοδος διδασκαλίας κατά τη διάρκεια της οποίας ο εκπαιδευτικός θα παρουσιάσει τα βασικά σημεία της ενότητας. Η πραγματοποίηση των εργασιών καθώς και η τελική παρουσίασή τους θα πραγματοποιηθούν σύμφωνα με τις επιταγές της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας. Στο πλαίσιο αυτό εξασφαλίζεται η ενεργός εμπλοκή των μαθητών στη διαδικασία της μάθησης. Πιο συγκεκριμένα, ως μέλη της ομάδας αναζητούν πληροφορίες, συζητούν, ανταλλάσσουν απόψεις, ελέγχουν τα δεδομένα τους, κρίνουν αξιολογούν, καταλήγουν σε συμπεράσματα και δραστηριοποιούνται υπεύθυνα για την επίτευξη του στόχου της ομάδας τους (Ματσαγγούρας 2000).

Σκοπός και Στόχοι

1. Σκοπός

- Ανάπτυξη ιστορικής σκέψης και ιστορικής συνείδησης
- Ανάπτυξη και διαμόρφωση στάσεων και αξιών (ΑΠΣ / ΔΕΠΠΣ)

2. Γνωστικοί στόχοι

- Να γνωρίσουν τα σημαντικότερα στρατιωτικά γεγονότα της Επανάστασης στη Στερεά Ελλάδα και να συνειδητοποιήσουν τη σημασία τους για την πορεία του Αγώνα.
- Να αντιληφθούν τον τρόπο οργάνωσης των πολεμικών επιχειρήσεων της επανάστασης τη δεδομένη χρονική στιγμή.
- Να γνωρίσουν τους βασικούς πρωταγωνιστές και να αντιληφθούν το ρόλο που διαδραμάτισαν στο πρώτο διάστημα της εξέγερσης.
- Να αντιληφθούν τις ιδιαίτερες συνθήκες που χαρακτήριζαν τη συγκεκριμένη περιοχή και τρόπο που αυτές επηρέασαν την έκβαση αγώνα.
- Να συνδέσουν γεγονότα, χρονολογίες και πρόσωπα της επανάστασης. (ΑΠΣ), (βιβλίο δασκάλου ³).

3. Στόχοι δεξιοτήτων και στάσεων

- Να αισθανθούν υπεύθυνα, δημιουργικά και σημαντικά άτομα στα πλαίσια της εργασίας τους στην ομάδα.
- Να συνεργάζονται, να επικοινωνούν, να ανταλλάσσουν απόψεις, να επιχειρηματολογούν, να κρίνουν και να καταλήγουν σε συμπεράσματα.
- Να αποκτήσουν θετική στάση όσον αφορά τη γνώση παρελθόντος, δομώντας την εθνική και πολιτική τους ταυτότητα (Ματσαγγούρας 2000).

4. Στόχοι ως προς τη χρήση Τ.Π.Ε. Όσον αφορά το γνωστικό αντικείμενο της Τ.Π.Ε. οι μαθητές να

- Να αναπτύξουν δεξιότητες αναζήτησης πληροφοριών στο διαδίκτυο.
- Να είναι σε θέση να χρησιμοποιούν λογισμικά γενικής χρήσης και λογισμικά εννοιολογικής χαρτογράφησης προκειμένου να γνωρίσουν πρόσωπα και γεγονότα της επανάστασης στη Στερεά Ελλάδα και να συνειδητοποιήσουν το ρόλο τους στην έκβαση του αγώνα.
- Να συμπληρώνουν ασκήσεις online.
- Να κατασκευάσουν on-line ιστορική γραμμή προκειμένου να αντιληφθούν την αλληλουχία των γεγονότων της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου.

³ <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSDIM-F>

Λέξεις κλειδιά: επανάσταση, Στερεά Ελλάδα, Αθανάσιος Διάκος, Οδυσσέας Ανδρούτσος, Ομέρ Βρυώνης, Κιουταχής, Αλαμάννα, Χάνι της Γραβιάς.

Λογισμικά – Συνδυασμός κατηγοριών λογισμικού

Στη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση θα χρησιμοποιηθούν τα παρακάτω λογισμικά ⁴:

1. **Hotpotatoes (Λογισμικό ηλεκτρονικής αξιολόγησης):** Η χρήση του αφορά τον έλεγχο των αποκτηθέντων γνώσεων.
2. **Campstools:** Γνωστικό εργαλείο που η εφαρμογή του στοχεύει στην οικοδόμηση νέων γνώσεων και εννοιών καθώς και στην αξιολόγηση των μαθητών.
3. **Ψηφιακές εγκυκλοπαίδειες (Wikipedia):** Η δομή υπερμέσου που διαθέτουν δίνει τη δυνατότητα για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων ανακάλυψης και διερεύνησης.
4. **To “21 εν πλω”:** Λογισμικό παρουσίασης που διαπραγματεύεται θέματα της ελληνικής ιστορίας από την άλωση της Πόλης μέχρι τα πρώτα βήματα της δημιουργίας του ελληνικού κράτους (περίοδος Όθωνα) ⁵.
5. **Διαδίκτυο:** Χρήση του εργαλείου για άντληση πληροφορίας.
6. **Επεξεργαστής κειμένου Word:** Λογισμικό γενικής χρήσης.
7. **PowerPoint (Λογισμικό Παρουσίασης):** Στο συγκεκριμένο διδακτικό σενάριο η χρήση του αφορά την παρουσίαση του περιεχομένου της ενότητας που διδάσκεται με στόχο την οπτικοποίησή της.
8. Λογισμικό για τη δημιουργία ιστορικής γραμμής

Οργάνωση της τάξης και απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή.

Το παρόν διδακτικό σενάριο θα υλοποιηθεί στο εργαστήριο της πληροφορικής όπου υπάρχουν οι απαιτούμενοι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, στους οποίους θα είναι εγκατεστημένα τα λογισμικά που θα χρησιμοποιηθούν και ένας βιντεοπροβολέας. Οι μαθητές θα δημιουργήσουν ομάδες τριών ατόμων και κάθε μια ομάδα θα έχει στη διάθεσή της έναν υπολογιστή. Σε όλη

⁴ http://users.sch.gr/nikbalki/epim_kse/index.htm

⁵ <http://photodentro.edu.gr/edusoft/r/8531/295>

τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας θα εργαστούν ομαδικά και καθένας τους θα έχει συγκεκριμένους ρόλους και ευθύνες στο πλαίσιο της ομάδας. Κρίνεται αναγκαίο ο εκπαιδευτικός να διαδραματίζει ρόλο εμπνευστή και συντονιστή στο πλαίσιο της ομαδοσυνεργατικής μάθησης (βιβλίο δασκάλου).

Πορεία Διδασκαλίας

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π. 2015), οι φάσεις της διδασκαλίας οργανώνονται ως εξής:

Α' Φάση. Σε πρώτη φάση θα πραγματοποιηθεί η διερεύνηση των αντιλήψεων των μαθητών σχετικά με τα γεγονότα της επανάστασης στη Στερεά Ελλάδα με τη βοήθεια του εννοιολογικού χάρτη. Οι μαθητές καλούνται να προβληματιστούν σχετικά με το προς διαπραγμάτευση θέμα και να συμπληρώσουν εν συνεχεία τα κενά πεδία του εννοιολογικού χάρτη της [1ης δραστηριότητας](#).

Β' Φάση. Στη Β' φάση πραγματοποιείται η παρουσίαση του περιεχομένου της διδασκαλίας. Ως στόχος της δραστηριότητας δεν προβάλλεται η απομνημόνευση γεγονότων και ημερομηνιών που αφορούν την έναρξη της επανάστασης στη Στερεά Ελλάδα. Τουναντίον, κρίνεται αναγκαίο οι μαθητές να αντιληφθούν πώς τα γεγονότα αυτά συνέβαλαν στη θετική έκβαση του Αγώνα και κατ' επέκταση στη δημιουργία του εδαφικού πυρήνα του ελληνικού κράτους. Με άλλα λόγια θα αποτελέσουν τη βάση για περεταίρω προβληματισμό και διερεύνηση με στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων και την οικοδόμηση της νέας γνώσης.

2η Δραστηριότητα: Ποια ήταν τα βασικά γεγονότα και πώς επηρέασαν τις εξελίξεις του Αγώνα; Αναζητήστε τις απαντήσεις στην παρακάτω [παρουσίαση](#).

Γ' ΦΑΣΗ. Στη Γ' φάση περιλαμβάνονται οι διαδικασίες κατανόησης και αφομοίωσης. Πιο συγκεκριμένα ζητείται από τους μαθητές να εμπλακούν σε δραστηριότητες μέσω των οποίων θα απαντήσουν σε ερωτήματα και θα εκφράσουν την άποψή τους σε προβληματισμούς που αφορούν την επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα.

3η Δραστηριότητα: Αξιοποιήστε της πληροφορίες που σας παρέχει ο [χάρτης](#)⁶ και απαντήστε στις [ερωτήσεις](#) που ακολουθούν.

⁶ <http://www.arcgis.com/home/webmap/viewer.html?webmap=6969c406d70046e99068b690172e6742>

Στη συνέχεια, οι μαθητές καλούνται να εμπλακούν σε 4 δραστηριότητες, προκειμένου να γνωρίζουν τα σημαντικά πρόσωπα του Αγώνα.

4η Δραστηριότητα: Χρησιμοποιώ το λογισμικό “[το ‘21 εν πλω](#)” και συλλέγω πληροφορίες για τον Αθανάσιο Διάκο. Στη συνέχεια διερευνώ τις λέξεις που μου ζητούνται και συμπληρώνω τα κενά της [άσκησης](#).

5η Δραστηριότητα: [Διαβάζω την εικόνα](#)⁷

6η Δραστηριότητα: Χρησιμοποιώ το λογισμικό “[το ‘21 εν πλω](#)” και συλλέγω πληροφορίες για τον Οδ.Ανδρούτσο. Στη συνέχεια διερευνώ τις λέξεις που μου ζητούνται και συμπληρώνω τα κενά της [άσκησης](#).

7η Δραστηριότητα: Όταν μιλούν οι ήρωες...[Επιστολή Οδ. Ανδρούτσου προς τους Γαλαξιδιώτες](#)⁸.

Δ' Φάση. Στο πλαίσιο αυτής της φάσης έχει πραγματοποιηθεί η ολοκλήρωση της ερευνητικής διαδικασίας και τα υποκείμενα της μάθησης έχουν καταλήξει σε συμπεράσματα που αφορούν το υπό εξέταση θέμα. Θα πραγματοποιηθεί έλεγχος - συνολική αξιολόγηση της γνωστικής περιοχής, μέσα από τις 2 κατάλληλα διαμορφωμένες δραστηριότητες που ακολουθούν:

8η Δραστηριότητα: [Δημιουργήστε](#) την ιστορική γραμμή⁹ με τα βασικά γεγονότα της ιστορικής περιόδου που διαπραγματευόμαστε. Πριν ξεκινήσετε την εργασία σας αναζητήστε τις οδηγίες χρήσης πατώντας το κουμπί “Βοήθεια”.

9η Δραστηριότητα: Αξιοποιώντας όσα έχουμε διαπραγματευτεί μέχρι τώρα, κατασκεύασε το [νοητικό χάρτη](#) με τα σημαντικότερα γεγονότα της επανάστασης στη Στερεά Ελλάδα.

Ε' Φάση (μεταγνωστικές δραστηριότητες). Στη διάρκεια της τελευταίας φάσης του διδακτικού σεναρίου ο μαθητής καλείται να αναλογιστεί πάνω στη διαδικασία που προηγήθηκε. Μέσω της τακτικής της γνωστικής σύγκρουσης θα προβληματιστεί σχετικά με τις αρχικές απόψεις πάνω στο θέμα της επανάστασης στη Στερεά Ελλάδα και τα αποτελέσματα της δικής

⁷ https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%97_%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%B8%CE%AD%CF%89%CF%83%CE%B7_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%91%CE%B8%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%BF%CF%85_%CE%94%CE%B9%CE%AC%CE%BA%CE%BF%CF%85

⁸ <https://maccunion.wordpress.com/2016/03/23/%CE%B7-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BF%CE%B4%CF%85%CF%83%CF%83%CE%AD%CE%B1-%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CF%81%CE%BF%CF%8D%CF%84%CF%83%CE%BF%CF%85-%CF%80%CF%81%CE%BF/>

⁹ <http://4betterschool.org/edu/history/timeline/>

του έρευνας. Το φύλλο εργασίας της συγκεκριμένης φάσης περιλαμβάνει δραστηριότητες μεταγνωστικού χαρακτήρα με στόχο την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, την καλλιέργεια της ιστορικής συνείδησης και της κατανόησης του σύγχρονου κόσμου.

10η Δραστηριότητα: Επισκεφτείτε την παρακάτω [διεύθυνση](#)¹⁰ και ακούστε το τραγούδι “Λευτεριά”. Στη συνέχεια εργαστείτε στο [φύλλο εργασίας](#) που ακολουθεί.

Επέκταση του σεναρίου

Μπορεί να πραγματοποιηθεί επέκταση του σεναρίου με δημιουργικές δραστηριότητες. Ανάμεσα σε άλλες, οι μαθητές θα μπορούσαν στα πλαίσια του διδακτικού αντικειμένου της Γλώσσας να δημιουργήσουν ένα θεατρικό έργο βασισμένο στα ιστορικά γεγονότα αυτής της περιόδου, να προβούν στη δραματοποίηση του και να το παρουσιάσουν στους συμμαθητές τους στα πλαίσια των εορταστικών εκδηλώσεων για την 25η Μαρτίου.

6.3.2 Διδακτική Σκηνογραφία στην Ε' τάξη

Συνοπτική παρουσίαση του σεναρίου.

Το διδακτικό σενάριο με τίτλο “η κρίση της εικονομαχίας διχάζει τους βυζαντινούς” στηρίζεται στη δομή ενός webquest. Σύμφωνα με το δημιουργό του, Bernie Dodge, το webquest αποτελεί μια ερευνητική διαδικασία κατά την οποία μέρος των πληροφοριών ή όλες οι πληροφορίες στο σύνολό τους, που βρίσκονται στη διάθεση των μαθητών προέρχονται από το διαδίκτυο. Πιο συγκεκριμένα, αποτελεί μια δραστηριότητα κατευθυνόμενης διερεύνησης δομημένης αφενός στο πλαίσιο της ομαδοσυνεργατικής δραστηριότητας και αφετέρου στα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα των παιδιών (Τσιβάς 2013).

Η περιήγηση στο διαδίκτυο επιτρέπει στο μαθητή να έχει πρόσβαση σε μια τεράστια δεξαμενή δεδομένων, να αναπτύξει ερευνητική δραστηριότητα και να πραγματοποιήσει πλουραλιστική προσέγγιση των ιστορικών φαινομένων (Τσιβάς 2013). Κατά συνέπεια καλλιεργείται η κριτική και δημιουργική σκέψη, ενώ παράλληλα αναπτύσσονται οι μεταγνωστικές δεξιότητες.

Εμπλεκόμενες γνωστικές περιοχές.

Το διδακτικό σενάριο αφορά τα γνωστικά αντικείμενα Ιστορία και Τ.Π.Ε., ενώ παράλληλα θα συνδυαστεί και το αντικείμενο της Γλώσσας.

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=1AulF4PIX9w>

Προαπαιτούμενες γνώσεις των μαθητών.

Οι μαθητές στη συγκεκριμένη ενότητα είναι σε θέση να γνωρίζουν τον ενωτικό ρόλο που διαδραμάτισε η θρησκεία στο βυζαντινό κόσμο τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Αυτή αποτελεί βασικό παράγοντα διαμόρφωσης του χαρακτήρα του, γεγονός που τον διαφοροποιεί από άλλους λαούς. Επηρέασε την Αυτοκρατορία στο σύνολό της, από την καθημερινή ζωή μέχρι την δημιουργία υψηλής τέχνης. Συνεπώς οι μαθητές είναι σε θέση να αντιληφθούν τον αντίκτυπο του κινήματος της εικονομαχίας στην ενότητα της Αυτοκρατορίας ¹¹.

Εκτιμώμενη διάρκεια

Το διδακτικό σενάριο θα έχει διάρκεια 2 διδακτικών ωρών.

Συσχετισμός με το Αναλυτικό πρόγραμμα.

Το διδακτικό σενάριο είναι συμβατό με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ) και το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) ¹².

• Σύμφωνα με το ΔΕΠΠΣ οι μαθητές κρίνεται αναγκαίο:

- Να εμπεδώσουν βασικές ιστορικές έννοιες που έχουν σχέση με τα γεγονότα της εποχής, να προβαίνουν σε συσχετισμούς, αξιολογήσεις και δυνητικές γενικεύσεις.
- Να εκτιμήσουν τις αξίες της ανθρώπινης ζωής και της δικαιοσύνης.

• Σύμφωνα με το ΑΠΣ οι μαθητές κρίνεται αναγκαίο:

- Να γνωρίσουν τις αιτίες και να αξιολογήσουν τα αποτελέσματα της εικονομαχίας.
- Να γνωρίσουν την ανάπτυξη της τέχνης της αγιογραφίας.

Οι εναλλακτικές αντιλήψεις των μαθητών.

Οι λέξεις κλειδιά του μαθήματος θα είναι το μέσο για τη διερεύνηση των εναλλακτικών αντιλήψεων των μαθητών. Οι μαθητές θα προβληματιστούν σχετικά με τις έννοιες εικονομαχία, εικονομάχος, εικονολάτρης, Οικουμενική Σύνοδος, Ίσαυροι και στο πλαίσιο του διαλόγου θα καταγραφούν οι αντιλήψεις τους σχετικά με αυτές.

¹¹ <https://sites.google.com/site/bishopphotios/home/dokimia/epirroetouparagontatestheskiassten%C2%ABbyzantine%C2%BBautokratoria>

¹² <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>

Εκπαιδευτικό πρόβλημα - Θεωρητική και μεθοδολογική προσέγγιση.

Οι μαθητές στη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση θα εργαστούν ως ερευνητές και μέσω της κατευθυνόμενης διερεύνησης θα αναζητήσουν και θα επεξεργαστούν πληροφορίες σχετικά με το διχασμό που προκάλεσε στη βυζαντινή αυτοκρατορία η θεολογική και πολιτική διαμάχη της εικονομαχίας κατά τη διάρκεια του 8ου και 9ου αιώνα. Τα υποκείμενα της μάθησης θα αναζητήσουν ιστορικά στοιχεία αυτής της περιόδου, θα μελετήσουν τα επιχειρήματα των δύο παρατάξεων που προήλθαν από τη συγκεκριμένη διαμάχη και τέλος θα αξιοποιήσουν τα δεδομένα που τους δίνονται για να γνωρίσουν πτυχές της βυζαντινής αγιολογίας. Πιο συγκεκριμένα θα επιχειρήσουν να συνθέσουν τα στοιχεία της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου, αξιοποιώντας το διαδίκτυο ως βασική πηγή πληροφορίας.

Η περιήγηση στο χώρο του διαδικτύου παρέχει δυνατότητες προβληματισμού, αναζήτησης και επεξεργασίας της πληροφορίας, δημιουργώντας ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη της ιστορικής μάθησης, τη δημιουργία ιστορικής συνείδησης και κατ' επέκταση τη διαμόρφωση της κριτικής σκέψης. Μέσω της ιστοεξερεύνησης και της επεξεργασίας των πηγών γίνεται αντιληπτό ότι δεν υπάρχει μόνο μια οπτική θεώρηση των γεγονότων, αλλά πολλές απόψεις και ερμηνείες που οδηγούν στην ανακατασκευή του παρελθόντος.

Στα πλαίσια σχεδιασμού της διδακτικής πρότασης πραγματοποιήθηκε έρευνα για τον εντοπισμό κατάλληλων πηγών με στόχο την ενσωμάτωσή τους στη μαθησιακή διαδικασία κατά τη διάρκεια της οποίας ο ρόλος του εκπαιδευτικού θα είναι συμβουλευτικός, εμπνευστικός και καθοδηγητικός. Οι μαθητικές δραστηριότητες θα οργανωθούν με άξονα την εργασία σε ομάδες, αξιοποιώντας κείμενα, εικόνες, λεξικά και λογισμικά που στόχο έχουν την ενεργό συμμετοχή τους σε αυθεντικές διαδικασίες μάθησης, εγείροντας το ενδιαφέρον και εμπλέκοντάς τους παράλληλα σε διαδικασίες αναζήτησης, επεξεργασίας και ανάλυσης πηγών ¹³.

Η επιλογή των πηγών πραγματοποιήθηκε αφενός με βάση το επίπεδο κατανόησης των μαθητών και αφετέρου με βάση την αξιοπιστία των ιστοχώρων, διότι το αντικείμενο της ιστορίας είναι ιδιαίτερα ευαίσθητο και μπορεί κανείς να υποπέσει εύκολα στο σφάλμα της παραπληροφόρησης και της διαστρέβλωσης των γεγονότων. Σύμφωνα με αυτή την αντίληψη επιλέχθηκαν ιστοσελίδες όπως το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, η ψηφιακή εγκυκλοπαίδεια wikipedia και το φωτόδεντρο (Εθνικός Συσσωρευτής Εκπαιδευτικού Περιεχομένου για την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση).

Η συγκεκριμένη διδακτική πρόταση αξιοποιεί την εποικοδομητική θεωρία του Jean Piaget σύμ-

¹³ <http://www.pre.aegean.gr/revmata/issue%208/2.4%20%CE%9A%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CF%8E%CE%BB%CE%B7.pdf>

φωνα με την οποία δίνεται έμφαση στην ενεργό συμμετοχή του υποκειμένου της μάθησης κατά τη διαδικασία της οικοδόμησης της γνώσης, λαμβάνοντας υπόψη της τη σημασία της προϋπάρχουσας γνώσης και εκείνης της αξιοποίησης του λάθους (*Θεωρίες για τη μάθηση n.d.*).

Επιπροσθέτως, αξιοποιείται παιδαγωγικά η ευρετική ανακαλυπτική μάθηση του Bruner σύμφωνα με την οποία ο μαθητής ανακαλύπτει τη γνώση μέσα από κατάλληλα δομημένες ερευνητικές διαδικασίες (*Θεωρίες για τη μάθηση n.d.*).

Τέλος, το διδακτικό σενάριο βασίζεται στις κοινωνικοπολιτισμικές θεωρήσεις σύμφωνα με την οποία η διαμόρφωση της προσωπικής σκέψης εξαρτάται από την κοινωνική αλληλεπίδραση του ατόμου (*Θεωρίες για τη μάθηση n.d.*).

Η διδακτική πρόταση στο σύνολό της στηρίζεται στη χρήση της Τ.Π.Ε., συνεπώς το μάθημα θα υλοποιηθεί στο εργαστήριο της πληροφορικής όπου κατά την έναρξη του μαθήματος θα εφαρμοστεί η παραδοσιακή δασκαλοκεντρική μέθοδος διδασκαλίας με τον διδάσκοντα να προετοιμάζει και να ενημερώνει τα υποκείμενα της μάθησης για το κίνημα της οικονομικής και τον τρόπο εργασίας. Η πραγματοποίηση των εργασιών καθώς και η τελική παρουσίασή τους θα πραγματοποιηθούν σύμφωνα με τις επιταγές της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας.

Στο πλαίσιο αυτό εξασφαλίζεται η ενεργός εμπλοκή των μαθητών στη διαδικασία της μάθησης. Πιο συγκεκριμένα, ως μέλη της ομάδας αναζητούν πληροφορίες, συζητούν, ανταλλάσσουν απόψεις, ελέγχουν τα δεδομένα τους, κρίνουν, αξιολογούν, καταλήγουν σε συμπεράσματα και δραστηριοποιούνται υπεύθυνα για την επίτευξη του στόχου της ομάδας τους (Ματσαγγούρας 2000).

Σκοπός και Στόχοι.

Η διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας έχει ως βασικό σκοπό την ανάπτυξη και διαμόρφωση στάσεων και αξιών, διαπλάθοντας δημοκρατικούς και υπεύθυνους πολίτες με κριτική σκέψη και συνείδηση (*ΟΛΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΑ (Γ', Δ', Ε', ΣΤ' Δημοτικού - Α', Β', Γ' Γυμνασίου) n.d.*).

1. Γνωστικοί στόχοι.

- Γενικός στόχος: Να αντιληφθούν οι μαθητές τις διαστάσεις που έλαβε η θρησκευτική διαμάχη της οικονομικής και την επίδραση που άσκησε στην ενότητα του Βυζαντινού κόσμου.
- Να γνωρίσουν τις έννοιες οικονομική, οικονομάρχος, εικονόφιλος.

- Να αντιληφθούν τις αιτίες και να αξιολογήσουν τα αποτελέσματα της εικονομαχίας ¹⁴.
- Να κατανοήσουν τις αρνητικές επιπτώσεις αυτής της διαμάχης στη σχέση κράτους και εκκλησίας ¹⁵.
- Να γνωρίσουν τις δύο φάσεις του φαινομένου της εικονομαχίας και τους σημαντικότερους αυτοκράτορες της περιόδου αυτής.
- Να καλλιεργηθεί η κριτική σκέψη, μελετώντας πηγές που διαπραγματεύονται επιχειρήματα εικονομάχων και εικονολατρών.
- Να αντιληφθούν ότι ένα ιστορικό γεγονός δεν μπορεί να ερμηνευτεί από μια ιστορική οπτική.
- Να συνειδητοποιήσουν τις συνέπειες του φανατισμού και να διαμορφώσουν πνεύμα ανοχής στη διαφορετικότητα.
- Να αντλούν πληροφορίες από τις εικόνες (οπτικός γραμματισμός).

2. Στόχοι δεξιοτήτων και στάσεων.

- Να αισθανθούν υπεύθυνα, δημιουργικά και σημαντικά άτομα στα πλαίσια της εργασίας τους στην ομάδα.
- Να συνεργάζονται, να επικοινωνούν, να ανταλλάσσουν απόψεις, να επιχειρηματολογούν, να κρίνουν και να καταλήγουν σε συμπεράσματα.
- Να αποκτήσουν θετική στάση όσον αφορά τη γνώση παρελθόντος, δομώντας την εθνική και πολιτική τους ταυτότητα (Ματσαγούρας 2000).

3. Στόχοι ως προς τη χρήση Τ.Π.Ε. Όσον αφορά το γνωστικό αντικείμενο της Τ.Π.Ε. οι μαθητές καλούνται

- να αναπτύξουν δεξιότητες αναζήτησης πληροφοριών στο διαδίκτυο.
- να είναι σε θέση να χρησιμοποιούν λογισμικά γενικής χρήσης και λογισμικά εννοιολογικής χαρτογράφησης προκειμένου να εμβαθύνουν στο κίνημα της εικονομαχίας και στον αντίκτυπο που είχε αυτό στην ενότητα του βυζαντινού κόσμου.

¹⁴ http://ebooks.edu.gr/modules/document/file.php/DSDIM-E105/%CE%94%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%A0%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%84%CE%BF/%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%BF%20%CE%94%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%AC%CE%BB%CE%BF%CF%85/10-0120_Istoria_E-Dim_BK.pdf

¹⁵ http://ebooks.edu.gr/modules/document/file.php/DSDIM-E105/%CE%94%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%A0%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%84%CE%BF/%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%BF%20%CE%94%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%AC%CE%BB%CE%BF%CF%85/10-0120_Istoria_E-Dim_BK.pdf

- να συμπληρώνουν ασκήσεις on-line.
- να κατασκευάσουν on-line ιστορική γραμμή προκειμένου να αντιληφθούν την αλληλουχία των γεγονότων της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου.

Λέξεις κλειδιά: εικονομαχία, εικονομάχος, εικονολάτρης, διαμάχη, Οικουμενική σύνοδος, Ίσαυροι, Αυτοκράτειρα Θεοδώρα, αναστήλωση εικόνων

Λογισμικά – Συνδυασμός κατηγοριών λογισμικού.

Στη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση θα χρησιμοποιηθούν τα παρακάτω λογισμικά ¹⁶:

1. **Hotpotatoes (Λογισμικό ηλεκτρονικής αξιολόγησης):** Η χρήση του αφορά τον έλεγχο των αποκτηθέντων γνώσεων.
2. **Campstools:** Γνωστικό εργαλείο που η εφαρμογή του στοχεύει στην οικοδόμηση νέων γνώσεων και εννοιών καθώς και στην αξιολόγηση των μαθητών.
3. **Ψηφιακές εγκυκλοπαίδειες (Wikipedia):** Η δομή υπερμέσου που διαθέτουν δίνει τη δυνατότητα για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων ανακάλυψης και διερεύνησης.
4. **Ενέργειες “Εικονομάχων”:** Διαδραστική παρουσίαση που διαπραγματεύεται το φαινόμενο της εικονομαχίας στην οποία περιέχεται χειρόγραφο από Ψαλτήρι του 8ου αιώνα.
5. **Διαδίκτυο:** Χρήση του εργαλείου για άντληση πληροφορίας.
6. **Επεξεργαστής κειμένου Word:** Λογισμικό γενικής χρήσης.
7. Λογισμικό για τη δημιουργία ιστορικής γραμμής
8. **Η αναστήλωση των εικόνων “Παζλ”:** Εκπαιδευτικό παιχνίδι με θέμα την αναστήλωση των εικόνων.

Η διδακτική πρόταση θα υλοποιηθεί σε πέντε στάδια.

1. **Εισαγωγή.** Κατά τη διάρκεια του πρώτου σταδίου θα πραγματοποιηθεί εισαγωγή στη διδακτική ενότητα που θα διαπραγματευτούν οι μαθητές και καταγραφή των αντιλήψεών τους σχετικά με έννοιες που εμπεριέχονται σε αυτή. Αρχικά τα υποκείμενα της μάθησης θα προβληματιστούν και θα εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με τις λέξεις κλειδιά της

¹⁶ http://users.sch.gr/nikbalki/epim_kse/index.htm

ενότητας: εικονομαχία, εικονομάχος, εικονολάτρης, Οικουμενική σύνοδος και Ίσαυροι. Στη συνέχεια θα πραγματοποιηθεί σύντομη παρουσίαση του ορισμού, των αιτιών και των και των συνεπειών του φαινομένου της εικονομαχίας με τη χρήση εννοιολογικού χάρτη. Μέσω αυτού του νοητικού διαγράμματος θα δημιουργηθεί ο βασικός πυρήνας εννοιών ο οποίος θα αποτελέσει τη βάση της ερευνητικής δραστηριότητας που θα ακολουθήσει με στόχο την δόμηση της νέας γνώσης από τους ίδιους.

2. **Αποστολή.** Κατά τη διάρκεια του 2ου σταδίου παρουσιάζονται οι ρόλοι της διδακτικού σεναρίου και οι μαθητές επιλέγουν εκείνο που επιθυμούν να αναλάβουν. Επίσης γίνεται παρουσίαση του τρόπου υλοποίησης της εργασίας. Οι ρόλοι που θα πρέπει να επιλέξουν είναι:
 - Ιστορικοί
 - Εικονομάχοι
 - Εικονολάτρες
 - Εικαστικοί
3. **Διαδικασία.** Κατά τη διάρκεια του 3ου σταδίου εργασίας τα μέλη της κάθε ομάδας θα έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε ιστοχώρους που έχουν επιλεγεί για την παροχή πληροφοριών οι οποίες ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του ρόλου τους. Στο πλαίσιο της ομαδικής δράσης οι μαθητές ερευνούν, ανακαλύπτουν, κρίνουν, οργανώνουν και συνθέτουν πληροφορίες. Ο εκπαιδευτικός καθοδηγεί και εποπτεύει την περιήγησή τους των μαθητών του στο διαδίκτυο, στηρίζοντας την προσπάθειά τους να κατακτήσουν τις νέες ιστορικές έννοιες.
4. **Αξιολόγηση.** Σε αυτό το στάδιο πραγματοποιείται αξιολόγηση επίτευξης των στόχων και περιγράφονται τα κριτήρια αξιολόγησης.
5. **Συμπεράσματα** Σε αυτό το στάδιο η κάθε ομάδα θα παρουσιάσει στο σύνολο της τάξης τον τρόπο που μεθόδευσε την εργασία της, τις δυσκολίες που ενδεχομένως συνάντησε και τις εργασίες τις οποίες πραγματοποίησε. Μέσα από αυτή τη διαδικασία θα πραγματοποιηθεί ανταλλαγή εμπειριών και γνώσεων, ώστε τα μέλη όλων των ομάδων να γνωρίσουν και να οικειοποιηθούν τις συνιστώσες του κινήματος της εικονομαχίας που διαπραγματεύτηκε η συγκεκριμένη διδακτική πρόταση.

Πορεία Διδασκαλίας

1η Φάση: Εισαγωγή. Ο εκπαιδευτικός καλωσορίζει τους μαθητές του σε ένα ταξίδι στο παρελθόν και σε μια ιστορική περίοδο κατά την οποία το κίνημα της εικονομαχίας διαίρεσε το Βυζαντινό κόσμο σε δύο παρατάξεις: τους εικονομάχους και τους εικονολάτρες. Τους εξηγεί ότι σε αυτό το ταξίδι θα εντοπίσουν τα σημαντικότερα γεγονότα της περιόδου, θα γνωρίσουν τα επιχειρήματα των δύο παρατάξεων σχετικά με το θέμα της λατρείας των ιερών εικόνων και θα γνωρίσουν πτυχές της βυζαντινής ζωγραφικής.

- Οι λέξεις κλειδιά του μαθήματος θα αναδείξουν τις προϋπάρχουσες ιδέες των μαθητών και θα αποτελέσουν το συνδετικό κρίκο με το κίνημα της εικονομαχίας.
- Ο **εννοιολογικός χάρτης** - στον οποίο εμπεριέχονται ο ορισμός, οι αιτίες και οι συνέπειες της εικονομαχίας - θα αποτελέσει τη βάση της ερευνητικής τους δραστηριότητας.

2η Φάση: Αποστολή. Κατά τη διάρκεια της β' φάσης οι μαθητές θα αναλάβουν το ρόλο τους και θα δημιουργηθούν ομάδες εργασίας. Ταυτόχρονα ο εκπαιδευτικός θα γνωστοποιήσει τους στόχους της δραστηριότητας (Γνωστικοί στόχοι - Στόχοι στάσεων και δεξιοτήτων - Στόχοι ως προς τη χρήση Τ.Π.Ε.) και θα τονίσει την αξία της συνεργασίας στις ομαδικές δράσεις. Οι ομάδες που θα δημιουργηθούν είναι:

- **Ιστορικοί**
- **Εικονομάχοι**
- **Εικονολάτρες**
- **Εικαστικοί**

Οι δύο πρώτες φάσεις θα έχουν διάρκεια 15 λεπτών.

3η Φάση: Διαδικασία. Κάθε ομάδα θα παραλάβει το φύλλο εργασίας που της αναλογεί και θα ξεκινήσει το ταξίδι της στο παρελθόν χρησιμοποιώντας το διαδίκτυο.

Ομάδα Ιστορικών (Φύλλο Εργασίας)

Η ομάδα των ιστορικών θα χωριστεί σε δύο υποομάδες.

- Η πρώτη υποομάδα θα αναζητήσει πληροφορίες που σχετίζονται με τα γεγονότα των δύο φάσεων της εικονομαχίας και θα δραστηριοποιηθεί σε εργασίες που αφορούν την επίλυση ενός σταυρόλεξου και την κατασκευή ενός εννοιολογικού χάρτη στο πλαίσιο του οποίου θα κατατάσσονται οι πιο σπουδαίοι αυτοκράτορες του Βυζαντίου σε εικονομάχους και σε εικονολάτρες ¹⁷.

(Φύλλο εργασίας 1ης υποομάδας)

- Η δεύτερη υποομάδα θα αναζητήσει πληροφορίες που σχετίζονται με τις ίδιες πηγές και θα δραστηριοποιηθεί σε εργασίες που αφορούν την κατασκευή μιας ιστορικής γραμμής με τις Οικουμενικές συνόδους που έλαβαν χώρα στη διάρκεια της εικονομαχικής περιόδου και τη σύνθεση ενός μικρού κειμένου το οποίο θα διαπραγματεύεται τη λήξη της περιόδου της εικονομαχίας και την πλευρά που επικράτησε ^{18, 19}.

(Φύλλο εργασίας 2ης υποομάδας)

Ομάδα Εικονομάχων (Φύλλο Εργασίας)

Η ομάδα των εικονομάχων θα αναζητήσει πληροφορίες που αφορούν την έννοια εικονομάχος, θα αποδώσουν γραπτώς τον ορισμό της και θα καταγράψουν μια συνώνυμη και μια αντώνυμη λέξη αυτής.

Στη δεύτερη δραστηριότητά τους τα υποκείμενα της μάθησης θα αναζητήσουν τα επιχειρήματα των εικονομάχων σε επιστολή του Αυτοκράτορα Λέων Γ΄ Ίσαυρου προς τον πάπα της Ρώμης Γρηγόριο Β΄, θα προβληματιστούν σχετικά με τις εικονομαχικές απόψεις του και θα αξιοποιήσουν τις πληροφορίες και τις γνώσεις τους σε δοκιμασία πολλαπλής επιλογής.

Στη τρίτη δραστηριότητά τους θα αξιοποιήσουν πληροφορίες που τους παρέχει η διαδραστική παρουσίαση “Ενέργειες Εικονομάχων”, θα αναζητήσουν πληροφορίες για το Ψαλτήρι και θα αξιοποιήσουν τις γνώσεις τους υλοποιώντας άσκηση συμπλήρωσης κενών ²⁰,

¹⁷ <http://www.ime.gr/chronos/09/gr/p/610/main/p4d.html>

¹⁸ <http://www.ime.gr/chronos/09/gr/p/610/main/p4d.html>

¹⁹ <http://4beterschool.org/edu/history/timeline/>

²⁰ <https://el.wiktionary.org/wiki/%CE%B5%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AC%CF%87%CE%BF%CF%82>

²¹, ²².

Ομάδα Εικονολατρών (Φύλλο Εργασίας)

Η τρίτη ομάδα στην πρώτη δραστηριότητα θα αναζητήσει ορισμούς των εννοιών εικονολάτρης και εικονολατρία και με τις πληροφορίες που θα συλλέξει και θα επεξεργαστεί θα υλοποιήσει άσκηση συμπλήρωσης κενών.

Στη δεύτερη δραστηριότητα θα αναζητήσουν και θα επεξεργαστούν πληροφορίες σχετικές με τα επιχειρήματα των εικονολατρών από απόσπασμα έργου του Θεολόγου Ιωάννη Δαμασκηνού και θα υλοποιήσουν μια δοκιμασία πολλαπλής επιλογής.

Στην τρίτη δραστηριότητα θα συνθέσουν μια μικρή παράγραφο με θέμα τη σημασία των εικόνων στην προσευχή των πιστών.

Τέλος, θα συζητήσουν τη φράση του Ιωάννη Δαμασκηνού “οι εικόνες είναι τα βιβλία των αγραμμάτων” ²³, ²⁴.

Ομάδα Εικαστικών (Φύλλο Εργασίας)

Η ομάδα των εικαστικών στην πρώτη δραστηριότητα θα συλλέξει πληροφορίες για τη βυζαντινή αγιογραφία και στη συνέχεια θα δημιουργήσει έναν εννοιολογικό χάρτη όπου θα διαπραγματεύεται τον ορισμό της βυζαντινής αγιογραφίας, τις κατηγορίες και τα θέματά της.

Στη συνέχεια θα αξιοποιηθεί εικόνα από το ψαλτήρι του Χλουντώφ και θα αποδοθεί το νόημά της σχετικά με τις συνέπειες της εικονομαχίας στα έργα τέχνης της εποχής.

Τέλος θα αξιοποιηθεί παιχνίδι (Παζλ) από το φωτόδεντρο και θα γίνει σύνθεση βυζαντινής εικόνας η οποία «αφηγείται» τη λήξη της εικονομαχίας και την αναστήλωση των εικόνων ²⁵, ²⁶.

²¹ <http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-lor-8521-9138>

²² <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B1%CF%87%CE%AF%CE%B1>

²³ http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=%CE%B5%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BB%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%AF%CE%B1&dq=

²⁴ <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B1%CF%87%CE%AF%CE%B1>

²⁵ <http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-lor-8521-7326%20>

²⁶ <http://www.xanthi.ilsp.gr/istos/frames/eisagogi.htm>

Η Τρίτη φάση θα έχει διάρκεια 45 λεπτών.

4η Φάση: (Αξιολόγηση). Απαραίτητη προϋπόθεση της διδακτικής διαδικασίας είναι η αξιολόγηση της. Κρίνεται αναγκαίο ο εκπαιδευτικός με το πέρας των εργασιών να διαπιστώσει, αν οι στόχοι που είχαν τεθεί κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού της έχουν επιτευχθεί. Πιο συγκεκριμένα θα εξετάσει αν οι μαθητές του κατάφεραν με επιτυχία να ολοκληρώσουν τις δραστηριότητες που τους έχουν ανατεθεί.

Στη διδασκαλία όμως με ιστοεξερεύνηση σημαντικό ρόλο διαδραματίζει όχι μόνο το αποτέλεσμα αλλά η διαδικασία μέσω της οποίας οδηγούμαστε εκεί. Ιδιαίτερη σημασία έχει η εμπλοκή των όλων των μαθητών στην ομαδικές δραστηριότητες, ανεξάρτητα από την επίδοσή τους και η ανάπτυξη συνεργατικών δεξιοτήτων των μελών της ομάδας. Επιπροσθέτως, βασικό κριτήριο της επιτυχίας της διδασκαλίας αποτελεί η καλλιέργεια της ικανότητας των υποκειμένων της μάθησης να ερευνούν, να συλλέγουν, να αξιολογούν, να οργανώνουν και να συνθέτουν πληροφορίες οικοδομώντας τη νέα γνώση.

Στη διαδικασία της αξιολόγησης θα συμμετέχουν και οι ομάδες. Η κάθε ομάδα θα αξιολογήσει τη δική της δραστηριότητα.

Τα κριτήρια αξιολόγησης και οι τομείς που θα αξιολογηθούν έχουν δομηθεί στο φύλλο εργασίας που ακολουθεί. Η διαμόρφωσή τους έχει γίνει με βάση τους στόχους που έχουν τεθεί κατά το σχεδιασμό του μαθήματος, το χρονικό περιθώριο της διδασκαλίας και την αντιληπτική ικανότητα των παιδιών της συγκεκριμένης ηλικίας που καλούνται να διαχειριστούν τη συγκεκριμένη δραστηριότητα.

Φύλλο Αξιολόγησης

27

5η Φάση: Συμπεράσματα. Κατά τη διάρκεια της 5ης φάσης οι ομάδες θα καταλήξουν σε συμπεράσματα σχετικά με τις ιστορικές γνώσεις που αποκόμισαν από τη διδασκαλία στο σύνολό της. Μέσω της άμεσης εμπλοκής του στην ερευνητική διαδικασία αφενός θα έχουν έρθει σε επαφή με έναν διαφορετικό τρόπο προσέγγισης του θέματος που εξετάζεται και αφετέρου θα έχουν συνειδητοποιήσει την αξία της συνεργασίας σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο.

²⁷ <http://users.sch.gr/kpapalex/vergina/htms/teacher.htm>

Η Τέταρτη και η Πέμπτη φάση θα έχουν διάρκεια 30 λεπτών.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σε αυτή την ενότητα πρόκειται να παρουσιαστούν και να σχολιαστούν τα ευρήματα μιας πειραματικής προσέγγισης που πραγματοποιήθηκε σε μαθητές της Ε' και της ΣΤ' τάξης Δημοτικού Σχολείου με κεντρικό άξονα τη χρήση Τεχνολογίας Πληροφορίας και Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.). Για τις ανάγκες αυτής της άσκησης, έπρεπε να έχουν οριστεί ομάδες εργασίας μαθητών. Επιπλέον, η προεπιλογή συγκεκριμένου σεναρίου με αναλυτικό περιεχόμενο κρίθηκε απαραίτητη για την πραγματοποίηση αυτής της ενδεικτικής προσέγγισης.

Πιο συγκεκριμένα, ο διαχωρισμός των ομάδων έγινε ανάλογα με το μαθησιακό αντικείμενο το οποίο είχε οριστεί ανά ομάδα. Τα αντικείμενα διδασκαλίας ήταν δύο και αφορούσαν την Ελληνική Επανάσταση και την Εικονομαχία. Για το θέμα της Ελληνικής Επανάστασης ορίστηκαν συνολικά οχτώ (8) ομάδες των δύο (2) ατόμων και μία (1) ομάδα των τριών (3), ενώ με το θέμα της Εικονομαχίας ασχολήθηκαν πέντε (5) ομάδες, από τις οποίες οι τρεις (3) αποτελούσαν από τέσσερις (4) μαθητές και οι υπόλοιπες δύο (2) αποτελούνταν από πέντε (5) μαθητές. Αξίζει να διευκρινιστεί πως στις ομάδες, εσκεμμένα, δεν επικρατούσε κάποια ομοιογένεια, με απώτερο σκοπό, όλα τα μέλη των ομάδων να εργαστούν και να συνεργαστούν πάνω στο αντικείμενο και να ενεργοποιηθεί το ενδιαφέρον όλων για αυτή την ομαδική διαδικασία. Η διάρκεια της διδασκαλίας ήταν δύο ώρες.

Πλεονεκτήματα

Ξεκινώντας από την παρατήρηση των πλεονεκτημάτων κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, είναι χρήσιμο να αναφερθεί πως η τεχνολογία βρίσκεται ήδη ανάμεσα στα ενδιαφέροντα των μαθητών νεαρής ηλικίας και αποτελεί κομμάτι της καθημερινότητάς τους. Δηλαδή, τα παιδιά όχι μόνο είναι ήδη εξοικειωμένα με την ψηφιακή τεχνολογία, αλλά και το γεγονός ότι διαθέτουν αρκετές γνώσεις για τον επαρκή χειρισμό αυτών των τεχνολογιών, ενεργοποιεί τα παιδιά να συμμετέχουν με περισσότερη άνεση στη διδασκαλία με Τ.Π.Ε.. Αυτό είναι αρκετά σημαντικό για την εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς διευκολύνει και τον εκπαιδευτικό στο έργο του.

Δεν υπάρχει αμφιβολία για το ότι η εξάσκηση με χρήση Τ.Π.Ε. αποτελεί μια ουσιαστική προετοιμασία για τη σύγχρονη ζωή και τον εμπλουτισμό των δεξιοτήτων που καλείται κάθε πολίτης να διαθέτει στον 21 αιώνα. Η χρήση τεχνολογιών αιχμής αποτελεί ουσιαστικά προσομοίωση των μαθητών στο πρότυπο του σύγχρονου κόσμου.

Σε ένα άλλο επίπεδο πλεονεκτημάτων, αξίζει να αναφερθεί πως η “άσκηση” περιελάμβανε τη χρήση λογισμικών και διαδικτυακών πηγών από τους μαθητές, με σκοπό την καλύτερη και πιο ουσιαστική κατανόηση των γνώσεων που παραδόθηκαν από τον εκπαιδευτικό. Επικουρικά στη διδασκαλία, η επίσκεψη σε ιστότοπους και η παρατήρηση πληροφοριών ή επεξηγηματικών εικόνων από το διαδίκτυο συμβάλει στην επονομαζόμενη “οπτικοποίηση” της γνώσης. Με αυτόν τον τρόπο, το διαδίκτυο, το οποίο είναι ήδη πολύ δημοφιλές στα παιδιά νεαρής ηλικίας, βοηθά στο να εντυπωθεί η πληροφορία στο παιδί με ένα τρόπο πιο μεστό και αποτελεσματικό. Εξάλλου, η δύναμη της εικόνας ήταν ανέκαθεν συνδεδεμένη με την αποτελεσματικότερη διδασκαλία.

Σε όλες τις ομάδες παρατηρήθηκε πως η διατήρηση του ενδιαφέροντος και της προσοχής των μαθητών καθόλη τη διάρκεια του μαθήματος διήρκεσε περισσότερο σε σχέση με τη διατήρηση του ενδιαφέροντος κατά την διδασκαλία χωρίς Τ.Π.Ε.

Σε επίπεδο τρόπου εργασίας, παρατηρήθηκε ότι όλοι οι μαθητές ανεξαιρέτως συμμετείχαν και εργάστηκαν ανάλογα με τη μαθησιακή τους κατάσταση. Στο τέλος της πειραματικής διαδικασίας, ακόμη και οι αδύναμοι μαθητές αποκόμισαν στοιχεία από τη μαθησιακή διαδικασία, έχοντας προηγουμένως συνεργαστεί με προθυμία με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας.

Σε ό,τι αφορά το βαθμό και τον τρόπο συνεργασίας των μαθητών ανά ομάδα, δεν παρατηρήθηκαν εντάσεις ή διαφωνίες. Αντίθετα, οι συνθέσεις των ομάδων φάνηκαν εξαιρετικά λειτουργικές και επέδειξαν προσήλωση σε αυτό τον διαφορετικό τρόπο διδασκαλίας.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι μαθητές έδειχναν ενθουσιασμένοι από την αρχή μέχρι το τέλος της εκπαιδευτικής διαδικασίας για το διαφορετικό τρόπο με τον οποίο θα λειτουργούσαν. Τόσο η δημιουργία ομάδων εργασίας, όσο και η χρήση υπολογιστών φάνηκε να τους ενθουσίασε και μάλιστα κράτησε αμείωτο το ενδιαφέρον τους έως το τέλος.

Οι ασκήσεις που χρησιμοποιήθηκαν για τις ανάγκες της διδασκαλίας δεν προκάλεσαν κάποια αρνητική αντίδραση στις ομάδες. Αντίθετα, δόθηκε η εντύπωση πως προσέλκυσε το ενδιαφέρον των μαθητών και μάλιστα παρατηρήθηκε μεγάλος βαθμός επιτυχίας στη διεκπεραίωση αυτών των επιμέρους ασκήσεων.

Σχετικά με τις αντιδράσεις των μαθητών ως προς το περιεχόμενο του αντικειμένου διδα-

σκαλίας, διαπιστώθηκε πως η χρήση πηγών άνοιξε νέους ορίζοντες στον τρόπο με τον οποίο αποτυπώνονταν έως τώρα στο σχολικό βιβλίο οι όροι “Εικονομάχοι” και “Εικονοκλάστες”. Το ενδιαφέρον των μαθητών υπήρξε αμείωτο, όταν, μέσα από αναπαραστάσεις από εκείνη την εποχή, είχαν την ευκαιρία να δουν και να οπτικοποιήσουν αυτή την εποχή και τα τότε γεγονότα.

Επιπλέον, η χρήση Τ.Π.Ε. φαίνεται να επηρέασε θετικά και αποτελεσματικά την κατανόηση όρων, όπως “Ελευθερία”, “ιδανικά”, “επανάσταση” και “φανατισμός” και συνειδητοποίησαν τη σπουδαιότητά τους στο μέλλον τους και γενικότερα στη ζωή κάθε ανθρώπου.

Αλλα συμπληρωματικά μέσα που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, ήταν η καταγραφή σημειώσεων στον πίνακα του εργαστηρίου της πληροφορικής, με σκοπό την ταχύτερη αξιοποίηση κάποιων πληροφοριών σε ασκήσεις. Πιο συγκεκριμένα, αυτό έγινε για το κομμάτι της διδασκαλίας της Ελληνικής Επανάστασης, ώστε οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με επιγραμματικές σημειώσεις, χρήσιμες για την κατανόηση του περιεχομένου.

Επιπρόσθετα, η χρήση αρχείου powerpoint, που δημιουργήθηκε με το αντίστοιχο πρόγραμμα παρουσιάσεων του Microsoft Office από τον εκπαιδευτικό, φάνηκε να διατηρεί τη συγκέντρωση και την προσοχή των μαθητών. Με τη βοήθεια της σχετικής παρουσίασης με επεξηγηματικά στοιχεία, τονίστηκαν τα βασικά σημεία του αντικειμένου διδασκαλίας με ένα διαφορετικό τρόπο από τους συνηθισμένους, ενώ τα παιδιά έδειξαν να ανταποκρίνονται πιο εύκολα σε αυτό - σε σχέση με τον μονόλογο του εκπαιδευτικού, που συνήθως λαμβάνει χώρα μέσα στην τάξη.

Τέλος, αξιοσημείωτη ήταν ενεργός συμμετοχή των μαθητών σε όλα τα στάδια της διδασκαλίας με χρήση Τ.Π.Ε.. Με προθυμία, οι μαθητές σχολίαζαν και επεδίωκαν να δουν το επόμενο στάδιο. Αυτή η διαδικασία αποτέλεσε κάτι καινούργιο για τα παιδιά, καθώς η παράδοση των περισσότερων μαθημάτων στο σχολείο στηρίζεται στην απομνημόνευση γεγονότων και στο μονόλογο του εκπαιδευτικού. Στην περίπτωση χρήσης Τ.Π.Ε., αντίθετα, οι μαθητές παρατηρήθηκε ότι, προσπαθούσαν να αξιοποιήσουν όλες τις δυνάμεις / δυνατότητές τους για να ανακαλύψουν τη νέα γνώση.

Περιορισμοί

Στον αντίποδα των προαναφερθέντων πλεονεκτημάτων, θα ήταν χρήσιμο να γίνει αναφορά και σε μερίδα περιορισμών που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο εάν οι εκπαιδευτικοί τείνουν να υιοθετούν χρήση Τ.Π.Ε. στη διδασκαλία και το στο κατά πόσο εφικτό είναι αυτό.

Μια γενική παρατήρηση είναι ότι ο μεγάλος όγκος της παραδοτέας διδακτικής ύλης ενδεχο-

μένως λειτουργεί ως ανασταλτικός παράγοντας στο να επιλέξει ο εκπαιδευτικός να χρησιμοποιήσει Τ.Π.Ε. μέσα στην τάξη. Είναι γεγονός, ότι η παράδοση μεγάλου όγκου ύλης συντελεί σε μια χρονοβόρα διαδικασία. Λόγω της άνισης αναλογίας χρόνου και παραδοτέας ύλης, δυστυχώς ο εκπαιδευτικός δεν έχει τη δυνατότητα να είναι ευέλικτος. Έτσι, δεν αποφασίζει εύκολα να εντάξει χρήση τεχνολογίας μέσα στο μάθημα, από το φόβο μήπως η ώρα για την «εναλλακτική» αυτή διδασκαλία κοστίζει χρόνο από την κανονική παράδοση ύλης. Αυτό θα αποτελούσε και μια ενδιαφέρουσα πρόταση για τον τρόπο με τον οποίο κινείται η στρατηγική του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, καθώς κρίνεται πολύ σημαντικό για τον εκπαιδευτικό να έχει τη δυνατότητα να αξιοποιεί τα ενδιαφέροντα των παιδιών, αλλά να έχει παράλληλα και μικρότερο όγκο ύλης, ώστε να μπορεί να το εφαρμόσει.

Στους περιορισμούς της χρήσης Τ.Π.Ε. στην τάξη συγκαταλέγονται και οι προϋποθέσεις που πρέπει να υπάρχουν, ώστε να είναι εφικτό για τον εκπαιδευτικό να το κάνει. Για παράδειγμα, η προετοιμασία του μαθήματος απαιτεί από τη μεριά του εκπαιδευτικού χρόνο αλλά και επαρκή εξοικείωση με την ψηφιακή τεχνολογία – και βέβαια πρόσβαση σε ηλεκτρονικό υπολογιστή. Πιθανά, μερίδα εκπαιδευτικών να είναι επιφυλακτικοί με την χρήση της τεχνολογίας, ενώ ενδέχεται κάποιοι εκπαιδευτικοί να δυσκολεύονται ή να μην είναι αρκετά εξοικειωμένοι με τον εντοπισμό των κατάλληλων πηγών, λογισμικών ή προγραμμάτων που βοηθούν προς την κατεύθυνση χρήσης Τ.Π.Ε..

Προϋπόθεση αποτελεί και η ύπαρξη ενός σύγχρονου εργαστηρίου πληροφορικής, το οποίο να βρίσκεται στη διάθεση των εκπαιδευτικών και των μαθητών σε κάθε σχολική μονάδα. Επιπλέον, οι μαθητές πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να έρχονται σε επαφή με υπολογιστές στην τάξη τους σε καθημερινή βάση. Η εξοικείωση σε αυτό το επίπεδο είναι καθοριστικής σημασίας. Τέλος, σημαντικό κρίνεται και οι μαθητές από την πλευρά τους να έχουν αποκτήσει ένα συγκεκριμένο βαθμό εξοικείωσης τις τεχνολογίες πληροφορίας της επικοινωνίας.

Σχετικά με την πειραματική προσέγγιση που διενεργήθηκε στις Ε' και ΣΤ' τάξεις του Δημοτικού Σχολείου με κεντρικό άξονα τη χρήση Τεχνολογίας Πληροφορίας και Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.), διευκρινίζεται ότι οι μαθητές είχαν την καθοδήγηση και τη στήριξη του εκπαιδευτικού καθ' όλη τη διάρκεια της ώρας διδασκαλίας. Η συμβολή και οι παρεμβάσεις του εκπαιδευτικού ήταν απαραίτητες, καθώς οι μαθητές αντιμετώπισαν έναν διαφορετικό τρόπο προσέγγισης του μαθήματος μάθησης. Ακόμη, σημειώνεται πως η διδασκαλία στις ομάδες που θα συμμετείχαν στο αντικείμενο της Εικονομαχίας ολοκληρώθηκε σε μέσα σε διάστημα δύο (2) ωρών, ενώ για την παράδοση του μαθήματος για την Ελληνική Επανάσταση χρειάστηκε 15-20 λεπτά

επιπλέον.

Πιο αναλυτικά, για τη χρήση κάποιων συγκεκριμένων λογισμικών χρειάστηκε ιδιαίτερη καθοδήγηση ή ακόμα και βοήθεια από τον εκπαιδευτικό της τάξης. Η βοήθεια αφορούσε κυρίως την αποτύπωση των πληροφοριών με ένα πιο κατανοητό τρόπο, όπως τη δημιουργία μιας ιστορικής γραμμής και γενικότερα μέσα από μια εννοιολογική χαρτογράφηση. Για αυτό το σκοπό αξιοποιήθηκαν σημειώσεις που είχαν καταγραφεί στον πίνακα, ενώ ο χρόνος επεξεργασίας όλων αυτών αξιοποιήθηκε σωστά.

Σε κάθε περίπτωση, επιτακτική κρίνεται η ανάγκη των μαθητών να μυηθούν σταδιακά ήδη από τις μικρές τάξεις σε ανάλογες δραστηριότητες, ώστε να μπορούν να λειτουργήσουν στο πλαίσιο της μαθησιακής διαδικασίας αυτόνομα και παράλληλα να αναπτύξουν κριτική σκέψη. Η εξοικείωση των μαθητών σε αυτόν τον τομέα θα διευκολύνει την επαφή τους με ανάλογα απαιτητικές δραστηριότητες. Η αυτονομία στη μάθηση είναι κομβικής σημασίας, καθώς δίνει την ικανότητα στους μαθητές να χειριστούν αντίστοιχες καταστάσεις στη μελλοντική τους ζωή – και οπωσδήποτε συμβάλουν στο να έχουν μια ομαλή ένταξη ακόμα και στην αγορά εργασίας ως ενήλικες.

Τέλος, η διδασκαλία με Τ.Π.Ε. έδωσε τη δυνατότητα να παρατηρηθεί η σημασία της διάθεσης αρκετού χρόνου για τέτοιου είδους δραστηριότητες. Η διάθεση περισσότερου χρόνου χρησιμεύει στο να εμβαθύνει πιο αποτελεσματικά ο εκπαιδευτικός και σε συνεργασία με τους μαθητές να εξετάσει όλες τις οπτικές γωνίες. Επιπλέον, θα ήταν πολύ χρήσιμο να διατίθεται περισσότερος χρόνος για συζήτηση και λεκτική διάδραση με τους μαθητές. Και πάλι, αυτό αποτελεί ένα ζήτημα που πρέπει να απασχολήσει σοβαρά το Ελληνικό Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και τις κατευθυντήριες γραμμές που δίνει για τη διδασκαλία στα σχολεία συνολικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aidinopoulou, Vasiliki and Demetrios G Sampson (2017). “An action research study from implementing the flipped classroom model in primary school history teaching and learning”. In: *Journal of Educational Technology & Society* 20.1, pp. 237–247.
- Avdela, Ephe (2000). “The teaching of history in Greece”. In: *Journal of Modern Greek Studies* 18.2, pp. 239–253.
- Bansal, Divya (2016). “Benefits of ICT in Education”. In: *Bhartiyam International Journal of Education & research*, pp. 160–167.
- Buza, Asoc Dr Kastriot and MA Freskina Mula (2017). “The role of the Teachers in the integration of ICT in Teaching in Secondary Low Education”. In: *European Journal of Social Science Education and Research* 4.4, pp. 240–247.
- Campwala, Nazish, Rameshwari Prof. Pandya, and Mistry Pooja (2016). “Role of ICT: Need and Challenges in Primary Education”. In: *International Journal of Novel Research in Education and Learning* 3.1, pp. 46–51.
- Cooper, Hilary (2014). *The teaching of history in primary schools: Implementing the revised national curriculum*. Routledge.
- Fragkaki, M (2008). “Structure of Learning Scenarios. Edu Tube Plus - A European Curriculum Related Video Library and Hybrid e-services for the Pedagogical Exploitation of Video in Class. Deliverable WP6 Pedagogical Framework-Pilot Implementation/T61 Pedagogical Framework”. In: *Research Academic Computer Technology Institute, Greece*.
- ICT in Primary Education Analytical survey* (n.d.). URL: <https://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214707.pdf>.
- Mannion, John (2011). *History teaching with Moodle 2*. Packt Publishing Ltd.
- Peñafiel, Myriam et al. (2016). “Moodle as a Support Tool in Higher Education”. In: *ACHI 2016 : The Ninth International Conference on Advances in Computer-Human Interactions*, pp. 98–104.
- Postholm, May Britt (2007). “The advantages and disadvantages of using ICT as a mediating artefact in classrooms compared to alternative tools”. In: *Teachers and Teaching: theory and practice* 13.6, pp. 587–599.

- Suryani, Adi (2010). "ICT IN EDUCATION: ITS BENEFITS, DIFFICULTIES, AND ORGANIZATIONAL DEVELOPMENT ISSUES". In: *Jurnal Sosial Humaniora* 3.1, pp. 13–33.
- To call attention to the teaching of history in schools* (n.d.). URL: <https://www.parliament.uk/documents/lords-library/Library%5C%20Notes/2011/LLN%5C%202011-030%5C%20TeachingHistorySchoolsFP2.pdf>.
- Tondeur, Jo, Johan Van Braak, and Martin Valcke (2007). "Curricula and the use of ICT in education: Two worlds apart?" In: *British Journal of Educational Technology* 38.6, pp. 962–976.
- Voogt, Joke and Gerald Knezek (2008). *International handbook of information technology in primary and secondary education*. Vol. 20. Springer Science & Business Media.
- Wang, Qiyun (2008). "A generic model for guiding the integration of ICT into teaching and learning". In: *Innovations in education and teaching international* 45.4, pp. 411–419.
- Yunus, Melor Md et al. (2013). "A review of advantages and disadvantages of using ICT tools in teaching ESL reading and writing". In: *Australian Journal of Basic and Applied Sciences* 7.4.
- Zakaria, Effandi and Md Yusoff Daud (2013). "The role of technology: Moodle as a teaching tool in a graduate mathematics education course". In: *Asian Journal of Management Science & Education* 2.4, pp. 46–52.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθανασιάδης, Θ (2015). “Τεύχος μελέτης εξειδίκευσης μεθοδολογίας, ανάπτυξης προδιαγραφών και μεθοδολογίας επιλογής των σεναρίων των εκπαιδευτικών για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης ανά γνωστικό αντικείμενο για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στο γνωστικό αντικείμενο “Ιστορία”, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων - Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Αθήνα”. In:
- Βακαλούδη, Αναστασία and Βασίλειος Δαγδiléλης (2014). “Η διαφοροποίηση στη διδασκαλία της ιστορίας με την αξιοποίηση διαδραστικών εκπαιδευτικών λογισμικών”. In: *Θέματα Επιστημών και τεχνολογίας στην εκπαίδευση* 7.1–2, pp. 59–75.
- Βακαλούδη, Α et al. (2015). “Οδηγός για τον Εκπαιδευτικό - Ιστορία (Γ', Δ', Ε', ΣΤ' Δημοτικού - Α', Β', Γ' Γυμνασίου), Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων - Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Αθήνα”. In:
- Γουλή, Ε, Κ Παπανικολάου, and Κ Μακρή (Mar. 2014). “Ποιοτική και ποσοτική αποτίμηση μαθησιακών σχεδιασμών με βάση το πλαίσιο TRACK”. In: *Πρακτικά 9ου Πανελλήνιου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή - Τεχνολογίες Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση*. Ρέθυμνο, pp. 1174–1181.
- Γραμμένος, Ν (Aug. 2016). “Αξιοποιώντας σύγχρονα εργαλεία Web στη διδακτική πράξη. Σχεδιασμός και αξιοποίηση ψηφιακών διαδραστικών διδακτικών σεναρίων στην πλατφόρμα “Αίσωπος””. In: *Σαλονικίδης, Γ. (επιμ.), Πρακτικά 4ου Πανελλήνιου Εκπαιδευτικού Συνεδρίου Κεντρικής Μακεδονίας “Αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη Διδακτική Πράξη”*. Θεσσαλονίκη, pp. 1–12.
- Δαγδiléλης, Β and Ι Παπαδόπουλος (2008). “Διδακτικά σενάρια και ΤΠΕ στα Μαθηματικά: ένας πρακτικός οδηγός”. In: *Πρακτικά 6ου Πανελλήνιου Συνεδρίου για τις τεχνολογίες της πληροφορίας και των επικοινωνιών στην εκπαίδευση (ΕΤΠΕ)*, pp. 295–302.
- Ε.Α.Ι.Τ.Υ, Ερευνητικό Ακαδημαϊκό Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών - (2008). *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στη χρήση και αξιοποίηση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διδακτική διαδικασία*. Τεύχος 2, Κλάδοι ΠΕ60/70, Πάτρα: ΕΑΙΤΥ-Τομέας Επιμόρφωσης και Κατάρτισης.
- Θεωρίες για τη μάθηση (n.d.). URL: <https://www.pdv.org.gr/img/theoriesmathisis.pdf>.
- Ι.Ε.Π. (2015). *Ανάπτυξη μεθοδολογίας και ψηφιακών διδακτικών σεναρίων για τα γνωστικά αντικείμενα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης*. Άξονες Προτεραιότητας 1-2-3 Ορίζοντα Πράξη. Υπουργείο Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Αθήνα.

- Κάργα, Σουλτάνα, Αικατερίνη Κατσάνα, and Φωτεινή Τρίμμη (2009). “Οδηγός για το Σύστημα Ασύγχρονης Τηλεκπαίδευσης Moodle (Έκδοση Moodle 1.9.5)”. In:
- Κυβερνήσεως, Εφημερίδα της (2003). *Αριθμ. 21072α/Γ2 - Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Δημοτικού-Γυμνασίου: α) Γενικό Μέρος, β) Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. Ελληνικής Γλώσσας, Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, Ειδικαστικών, Σπουδών Θεάτρου, Θρησκευτικών, Ιστορίας, Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, Μαθηματικών, Μελέτης Περιβάλλοντος*. Αρ. Φύλλου 303, Τεύχος Δεύτερο, 13 Μαρτίου 2003.
- Λαμπροπούλου, Κ, Γ Αρναούτης, and Μ Αγρόδημος (20-21 Οκτωβρίου 2012). “Αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η ηλεκτρονική πλατφόρμα Moodle στην εκπαιδευτική κοινότητα. Συμπεράσματα και προοπτικές που ανοίγονται για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση”. In: *Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας για τη Διάδοση των Τ.Π.Ε.* Αθήνα.
- Μαζαράκη, Δ, Κ Παπανικολάου, and Κ Μακρή (21-23 Απριλίου 2017). “Παιδαγωγική Αξιοποίηση εργαλείων Web 2.0 σε εκπαιδευτικά σενάρια από υποψήφιους εκπαιδευτικούς, Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής & Τεχνολογικής Εκπαίδευσης”. In: *Πρακτικά Εργασιών 5ου Πανελλήνιου Συνεδρίου “Ένταξη και Χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία”*. Αθήνα, pp. 320–333.
- Ματσαγγούρας, Ηλίας (2000). “Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία: “Γιατί”, “Πώς”, “Πότε” και “για Ποιους””. In: *Διήμερο Επιστημονικό Συμπόσιο: “Η εφαρμογή της ομαδοκεντρικής διδασκαλίας-Τάσεις και εφαρμογές”* 8.12, p. 2000.
- Μητάκος, Δ (2012). “Κριτήρια και χαρακτηριστικά διδακτικού σχεδιασμού σε επίπεδο συγγραφής σεναρίων”. In: *Διδακτικός Σχεδιασμός και Τ.Π.Ε. - Συνδέοντας τις βασικές αρχές συγγραφής σεναρίων με τις εφαρμογές τους στη διδακτική πράξη*. Αθήνα, pp. 5–21.
- ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΑ (Γ', Δ', Ε', ΣΤ' Δημοτικού - Α', Β', Γ' Γυμνασίου) (n.d.). URL: http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/10782/1849%5C_%5C%CE%5C%9F%5C%CE%5C%94%5C%CE%5C%97%5C%CE%5C%93%5C%CE%5C%9F%5C%CE%5C%A3%5C_%5C%CE%5C%99%5C%CE%5C%A3%5C%CE%5C%A4%5C%CE%5C%9F%5C%CE%5C%A1%5C%CE%5C%99%5C%CE%5C%91%5C%20%5C%CE%5C%A5%5C%CE%5C%A0%5C%CE%5C%9F%5C%CE%5C%A7%5C%CE%5C%A1%5C%CE%5C%95%5C%CE%5C%A9%5C%CE%5C%A4%5C%CE%5C%99%5C%CE%5C%9A%5C%CE%5C%97%5C%CE%5C%A3%5C_.pdf.
- Ραγαζού, Βασιλική, Παναγιώτης-Βλάσιος Σιούλας, and Κωνσταντίνος Φλώρος (19-21 Ιουνίου 2016). “Ηλεκτρονική μάθηση-Η περίπτωση του Moodle στην επαγγελματική εκπαίδευση”. In: *πρακτικά του 5ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης “Λειτουργίες Νόησης και Λόγου στη συμπεριφορά, στην εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή”*. Αθήνα, pp. 1271–1278.

- Σιακαβάρας, Γιάννης (2010). *Πλατφόρμα e-μάθησης βασισμένη στο Moodle - Εγχειρίδιο Εκπαιδευτή. Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τρίκαλα.*
- Σχέδιο προγραμμάτων σπουδών για το μάθημα της ιστορίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση (n.d.). URL: http://www.iep.edu.gr/images/IEP/GENERAL/Deltia%5C_Typou/2017-04-04%5C_ps%5C_istorias.pdf.
- Τσίβας, Αρμόδιος (2013). “Στρατηγικές αξιοποίησης του ψηφιακού ιστορικού υλικού στο διαδίκτυο. Διδακτικές προτάσεις διερευνητικής ιστορικής μάθησης”. In: 2ο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Ημαθίας.
- Τσίβας, Αρμόδιος (2011). “Παιδαγωγική αξιοποίηση των δυνατοτήτων των ΤΠΕ στην ιστορική εκπαίδευση: Θεωρητικές και ερευνητικές εκδοχές και προσεγγίσεις”. In: *Θέματα Επιστημών και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση* 4.1-3, pp. 151–164.
- (Apr. 2014). “Η χρήση και η αξιοποίηση εφαρμογών ΤΠΕ στο πλαίσιο της ιστορικής εκπαίδευσης: Τυπολογία, θεωρητικές παραδοχές, ερευνητικά δεδομένα”. In: 3ο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Ημαθίας: “Αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη διδακτική πράξη”. Νάουσα Ημαθίας, pp. 375–389.
- Ψυχογιού, Ε (24-26 Απριλίου 2009). “Η συμβολή των Τ.Π.Ε. στη διδακτική της Ιστορίας Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης”. In: *1ο Εκπαιδευτικό Συνέδριο: “Ένταξη και χρήση των Τ.Π.Ε. στην εκπαιδευτική διαδικασία”*. Βόλος.

EYPETHPIO

Moodle, [48](#)

webquest, [79](#)

Διδακτική Μεθοδολογία, [17](#)

Εφαρμογές “μικρόκοσμων”, [46](#)

Εφαρμογές διαδικτύου, [46](#)

Εφαρμογές εικονικής πραγματικότητας, [45](#)

Εφαρμογές εννοιολογικής χαρτογράφησης,
[46](#)

Εφαρμογές σύγχρονης και ασύγχρονης επι-
κοινωνίας, [47](#)

Η Επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα, [72](#)

Η αξία της διδασκαλίας της Ιστορίας, [13](#)

Ηλεκτρονικά παιχνίδια, [46](#)

Λογισμικά, [76](#)

Λογισμικό γενικής χρήσης, [45](#)

Παγκοσμιοποίηση, [28](#)

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, [16](#)

Πολυμέσα, [45](#)

Προσομοιώσεις και μοντελοποιήσεις, [46](#)

Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, [18](#)

Συμπεριφορισμός, [34](#)

ανταμοιβή, [34](#)

ανταπόκριση, [34](#)

αφήγηση, [21](#)

δεξιότητες, [27](#)

διδακτικό σενάριο, [63](#)

εθνική ταυτότητα, [14](#)

εικονομαχία, [81](#)

ενίσχυση, [34](#)

εποικοδομισμός, [39](#)

ηλεκτρονική Πλατφόρμα “Αίσωπος”, [70](#)

ηλεκτρονική μάθηση, [32](#)

θεωρία μάθησης, [34](#)

ιστορική αφήγηση, [16](#)

ιστορικής σκέψης, [14](#)

κοινωνικής μάθησης, [38](#)

κριτικής σκέψης, [16](#)

κυβερνητικός εκφοβισμός, [29](#)

μοντέλο Τεχνολογικής Παιδαγωγικής Γνώ-
σης Περιεχομένου, [65](#)

παιδαγωγικός σχεδιασμός, [24](#)

πλατφόρμα, [49](#)

πρόγραμμα σπουδών, [18](#)

συνεργατική μάθηση, [26](#)

τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνίας,
[22](#)

τεχνολογικού αλφαριθμητισμού, [22](#)

τιμωρία, [37](#)

